

România literară®

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptămînal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

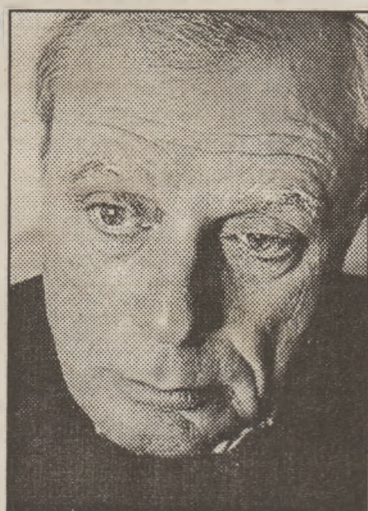
14 - 20 decembrie 2004
(Anul XXXVII)

49

Reamintim: miercuri, 15 decembrie, ora 18, la Clubul Prometheus, Piața Națiunile Unite 3-5
în cadrul

Întîlnirilor *României literare* va avea loc decernarea Premiului **Cartea Anului**

Intrarea liberă

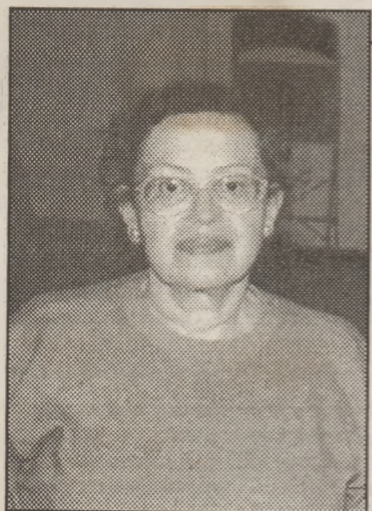

■ meridiene

**António
Lobo
Antunes**
Impresii
din
România

pagina

28

■ literatură

**Jeanne
Marzesco**
pagini
de jurnal
prezentate
de Ioan
Lăcustă

paginile

**14
15**

■ literatură

Poezii
de
Nora Iuga

pagina

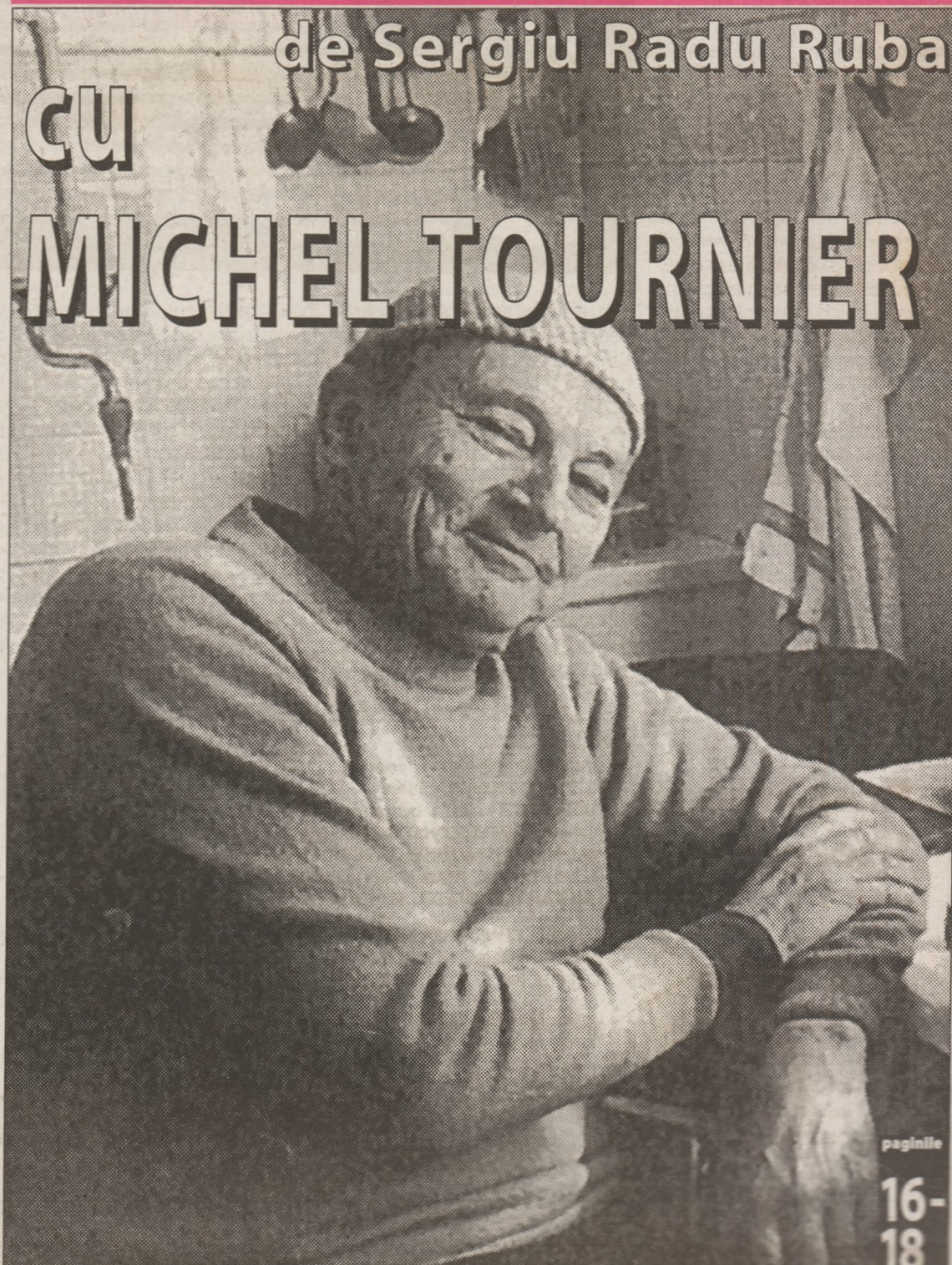
8

interviu în exclusivitate

de Sergiu Radu Ruba

CU

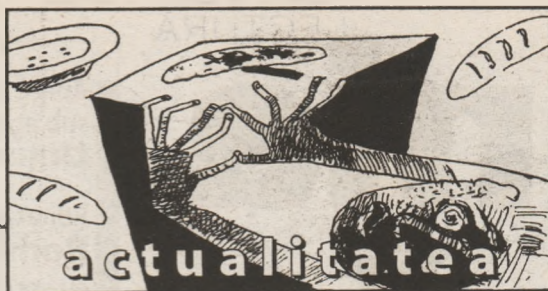
MICHEL TOURNIER

paginile

**16-
18**

Efectul psihologic a fost atât de puternic, încât mulți români au rămas cu impresia că la Kiev se petrecea un lucru contra firii. Că o bandă de iresponsabili încercau să pună cu forța mâna pe putere, că se foloseau arme și naiba mai știe ce. Nici vorbă. O superbă demonstrație pașnică arăta unei lumi întregi că până și dincolo de Nistru soarta comunismului e pecetluită. Ei bine, cu toată opoziția Moscovei, cu toată prezența armatei de tip comunist, cu toată experiența kaghebisto-bolșevică a lui Kucima, litera portocalie a triumfat împotriva complexului militar-industrial. În Ucraina vor fi noi alegeri din simplul motiv că cele inițiale au fost frauduloase. Ce e înspăimântător în asta, doar dl Popescu poate să ne spună.

Că alegerile au fost fraudate și în România, au recunoscut-o până și hoții care le-au pus la cale, încă din 2004, când s-au repezit la jugulăra televiziunilor și la boșele boșilor din presa scrisă. Atunci a început marea fraudă, iar la 28 noiembrie n-am asistat decât la ultimul și cel mai nesemnificativ episod. Frauda s-a desfășurat lin: cu mituirea delicată, unde s-a putut, prin abaterea vigilenței și prin anestezierea cu grăsuile reclame direcționate de Năstase acolo unde durerea era mai mare. Din acest punct de vedere, presa românească a dovedit că dacă n-are onoare, are măcar ținare de minte: cei alinați cu dărnicia prim-ministerială s-au comportat cu imensă slugărnice cu cel care a alimentat-o cu grăunțe.

A spune că protestul lui Băsescu amenința să transforme țara într-o nouă Ucraină înseamnă două lucruri. Mai întâi, asta arată că n-aveai habar de ceea ce se petrecea acolo. Sau că erai atât de orbit de ură împotriva ideii de democrație, încât merita sacrificat și adevărul, numai să-ți iasă ție pasiențele. Ție, adică stăpânilor tăi. Hotărârea Curții Supreme de Justiție din Ucraina confirmă nu doar că în Ucraina

funcționează statul de drept, dar confirmă și demnitatea unui popor care s-a săturat să fie prostiță de comuniști.

Al doilea lucru legat de comparația cu Ucraina sugerează că românii ar fi capabili de-un comportament asemănător. La acest capitol cred că ne auto-flatăm. N-avem nici pe departe demnitatea ucrainenilor. S-a văzut și în episodul Bîstroe, când iarăși ne-am dovedit, în linia supușeniei iliesciene, niște lași de ultimă speță. Probabil că ucrainenii simțeau că au de-a face cu niște cârpe, și

și responsabilității. Îți vine să râzi de chipurile înnegurate ale lui Miron Mitrea și Cristian Tudor Popescu (vă jur că n-aș mai fi crezut posibilă alăturarea acestora după nume!) pe care întrezăreai spaima că românii vor înțelege în fine pe ce lume se află. Ei bine, domnilor, fiți liniștiți: în următoarele decenii vom avea o liniște de cimitir. Nu la statutul Ucrainei aspirăm noi, ci la cel al Albaniei. Nu la democrație, ci la târârea pe burtă spre țeluri energic indicate de stăpânii corupți ai României.

Cu pesedeii plasați pe locul

deviată: o nație ce nu merită nici un fel de considerație, din moment ce e guvernată de cine e guvernată.

Cu toate acestea, nu pot să nu mă bucur de rezultatul alegerilor (scriu acest articol în 4 decembrie, deci nu știu dacă Băsescu a reușit sau nu să spargă isteria barajului informațional pro-Năstase). Pentru prima oară după căderea lui Ceaușescu pesedeii au dificultăți reale. Volens-nolens, vor ceda din prerogativele puterii și vor pune surdina aroganței contondente ce le-a dominat comportamentul în ultimii patru ani. Năstase însuși

gîndul că experiența câtorva cincinale de tranziție nu i-a învățat încă pe români că drumul pe care mergem e cât o fundătură jalnică. Nu ne hotărâm încă să ne luăm soarta în mâini, mulțumindu-ne cu jenanta postură de etemi asistați. Când, așa cum am auzit cu urechile mele, câte un bătrân îți mărturisește îndurerat că „Ilescu ne-a mințit” nu se referă nici pe departe la ideea că fostul lingău al lui Ceaușescu ar fi promis că ne duce spre capitalism. Nu. Pentru o majoritate covârșitoare a românilor, mesajul lui Ilescu era de altă natură: că lucrurile vor rămâne cum au fost, că schimbările nu-i vor afecta și că nu-i va obliga nimeni să lucreze pe rupe, așa cum se întâmplă în societățile normale.

Da, din acest punct de vedere, Ilescu a mințit prin omisiune. Adică n-a spus tot adevărul. Pe de o parte, a păstrat societatea românească în starea de încremenire, sărăcie și dezolare din vremea comunismului. Pe de alta, nu s-a opus atât cât i-ar fi stat în puteri la înaintarea României spre un alt fel de societate. Controlul asupra serviciilor secrete, asupra sistemului bancar și asupra justiției i-ar fi îngăduit abuzuri încă mai colosale. Să nu uităm că mineri încă-l așteaptă pe Miron Cozma (momentan la răcoare) și prea mulți români au brațele încremenite întru eternă cerșetorie.

Că, ajutați de alde Năstase, ne vom bloca undeva între socialismul rahitic al ceaușismului (cu puseurile dictatoriale cu tot) și oazele de libertate și democrație, e limpede. Dar pentru toate acestea poporul român ne-ucrainizat are și el partea sa de răspundere. Nu agenții destabilizatori de la Kiev i-au obligat să voteze cum au făcut-o, ci propriile lor calcule și interese meschine. Prin urmare, să nu ne dăm de ceasul morții de grija celor ce nu se arată deloc îngrijorați de viitorul statut de plebei ai lumii civilizate. În fond, fiecare țară are Ucraina pe care-o merită. ■

**contrafort
de Mircea Mihaies**

Litera portocalie

S palma de moarte întipărită pe chipurile pesedeilor și ale slugilor preaplecate din presă a dobândit un nou nume: **Ucraina**. Ca la o comandă și ca din gură de șarpe, **Iralan Băsescu** și susținătorii lui au fost acuzați că vor să arunce România în haos. Parcă re trăim un episod din romanul lui Hawthorne, „Litera stacojie”, când comunitatea cu mentalități de Ev Mediu îi înflera, la propriu, pe cei care aveau curajul să iasă din canonul strâmt al prejudecăților. De data asta, litera pe care ne-o trântea simbolic pe frunte prietenul Cristian Tudor Popescu nu era stacojie, ci portocalie – culoarea protestatarilor (deh, vremurile se mai schimbă, metehnele rămân intacte!).

n-au ezitat să apese până la refuz pedala abuzului. Partea cu adevărat sinistru a tărâșeniei e că indivizii care ne cereau să nu devenim o Ucraină deveneau ei înșiși susținătorii unei Ucraine abuzive și dictatoriale, condusă tocmai de mâinile de fier ale comunisto-kaghebiștilor.

Ucraina aici, între Carpați și Dunăre? Ce glumă! Ce farsă! Proteste de stradă la București? Poate un concurs mondial de mers în genunchi și o olimpiadă a capetelor plectate! La astfel de competiții am fi avut cu siguranță șansă la medalii – dar nu și la una a onoarei

întâi în parlament, vom înghiți pe nemestecate dosare ale integrării, ukazuri și recomandări, vom zice ca ei și vom face ca noi până la sfârșitul vremurilor. Vom lăpăta în aceleași ape tulburi în care oligarhia roșie va controla bogățiile și sursele de informare, iar prostimea va beneficia de anestezia cu telenovele, știri cu accidente, violuri, incendii și îmbărligări sexuale ale vedetelor. Vom fi târâți în Europa, cu forța – pentru că e nevoie de muncă brută, necalificată chiar și în ultrasofisticatul Paris –, dar semnificația integrării va fi una

va trebui să-și fixeze alte țeluri decât dublarea averii (un post de televiziune vorbea de incredibilă sumă de două miliarde de dolari acumulate de încă premierul român: nu-mi place nici respectivul canal și nici persoana care a comunicat știrea – dar cum până în clipa de față n-am văzut nici o dezmințire a lui Năstase, cred că ceva-ceva o fi adevărat), iar Ilescu o să facă „ciocul mai mic” atunci când va veni vorba de libertatea presei, democrație, statutul proprietății și retrocedări.

Mă bucur însă mai puțin la

România literară®

Director:
NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct

ALEX ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: **IOANA PĂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: **CONSTANȚA BUZEA** (pag. 3, 7, 8, 16, 17, 18, 30, 32), **SIMONA GALAȚCHI** (pag. 1, 10, 19, 23, 24, 25, 29, 31), **ECATERINA IONESCU** (pag. 6, 12, 14, 15, 21, 26, 27, 28), **NINA PRUTEANU** (pag. 2, 4, 5, 9, 11, 13, 20, 22).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Tema numărului: *O campanie inutilă – despre urne (dormnului Alex Ștefănescu)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-G.S.G, sucursala Aviației, RO87BRDE445SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-G.S.G, sucursala Aviației, RO87BRDE445SV11989444450 (USD) și RO87BRDE445SV11920914450 (EUR).

CORNELIU IONESCU (director administrativ), **MIRONA LAUDĂ** (economist principal), **GHEORGHE VLĂDAN** (difuzare, tel. 212.79.86).

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ** (Cehia).

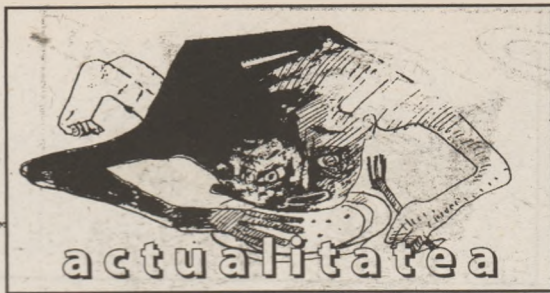
e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista *România literară* este editată de Fundația *România literară* cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

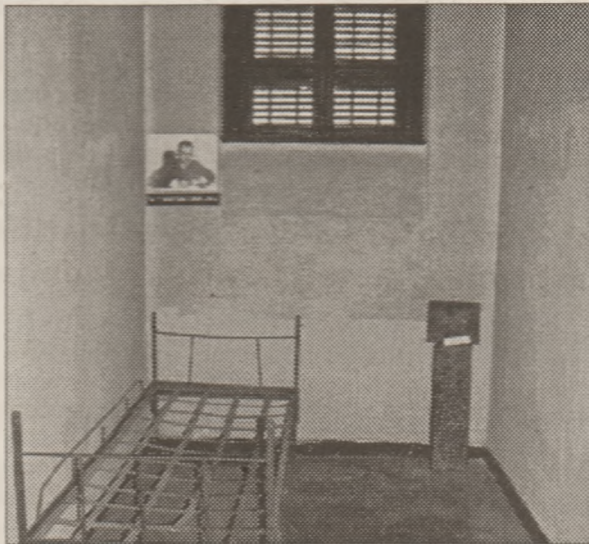
Au trecut mai bine de zece ani de când funcționează Fundația Academia Civică, instituție prea puțin susținută de autorități, dar respectată de specialiști și de opinia publică. La conducerea ei se află, încă de la înființare, Ana Blandiana, o mare poetă și, în același timp, o conștiință a societății românești. Alți oameni de valoare, cunoscuți pentru realizările lor profesionale și curajul opiniei, o secondează ca vicepreședinți: Lucia Hossu Longin, Nicolae Noica, Romulus Rusan, Aurelian Trișcu. Postul de director executiv este deținut de Gheorghe Arvunescu, iar cel de secretar științific de Ioana Boca. Din comitetul director, în afară de cei deja menționați, mai fac parte Gheorghe Mihai Bârlea, Sorin Ilieșiu, Traian Orban, Marius Smighelschi. Această echipă de conducere, impresionantă prin profesionalismul și prestigiul componentelor ei, dar lipsită de mijloacele financiare necesare, a reușit să-și atragă colaboratori din rândul unor tineri intelectuali, dispuși să muncească pe nimic sau aproape pe nimic pentru o operă de interes național (și, după cum s-a constatat în ultimii ani, și internațional): identificarea, sistematizarea, interpretarea și mai ales *păstrarea* informațiilor legate de crimele comunismului. Am subliniat cuvântul *păstrarea* pentru că această activitate este în mod special importantă și chiar eroică în condițiile în care rețele de foști activiști ai PCR și lucrători ai Securității continuă să ducă o campanie de ștergere a memoriei colective, în complicitate cu numeroși cetățeni inocenți, dar lipsiți de sentimentul responsabilității, atrași de confortul pe care îl asigură amnezia.

O mare realizare a fundației o constituie *Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței* de la Sighet, inaugurat la 20 iunie 1997 și considerat azi, nu numai în România, ci și în străinătate, o operă științifică și morală de pionierat în Europa de Est și, în același timp, un model de conservare și valorificare a trecutului pentru toate țările care au cunoscut tragedia comunismului.

De altfel, în 1997, Parlamentul României a declarat Memorialul *obiectiv de interes național*, iar în 1998, cu prilejul unei întruniri organizate de Consiliul Europei la Delhi, așezământul a fost clasat printre primele trei instituții de conservare a istoriei recente din Europa, alături de Memorialul de la Auschwitz și Memorialul Păcii din Normandia. Nu demult, la Weimar, în cadrul unei dezbateri

Academia Civică – 10

Lupta cu amnezia

pe tema *Comunismul la muzeu*, un grup de universitari germani, care a evaluat muzeele de acest gen din șase țări ale Europei, a plasat pe locul întâi Memorialul de la Sighet, considerându-l remarcabile: obiectivitatea și rigoarea (în plan științific) și austeritatea și bunul-gust (în plan artistic).

Memorialul de la Sighet are două unități componente: Muzeul propriu-zis și Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului.

Muzeul (str. Corneliu Coposu nr. 4, Sighet), inițial cu un caracter exclusiv expozițional, a fost ulterior regândit și reamănajat, astfel încât în prezent este alcătuit din 43 de săli definitive, care pot fi vizitate zilnic. Alte opt încăperi urmează să fie completate în anul 2005. În afară de exponatele cu valoare documentară și istorică, în incinta lui se află lucrări de o remarcabilă valoare artistică: *Spațiu de reculegere*

și *Rugăciune* de arh. Radu Mihailescu, *Corvoii sacrificiilor* de Aurel Vlad și două sculpturi de Camilian Demetrescu.

Annual, muzeul este văzut de peste 35.000 de vizitatori, în perioadele de maximă solicitare atingându-se cifrele record de 400-700 de vizitatori zilnic.

De câțiva ani a început amenajarea, la marginea Sighetului, a altui spațiu evocator, *Cimitirul Săracilor*, dedicat milioanele de victime ale comunismului.

Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului (Piața Amzei nr. 13, București) și-a constituit treptat o bogată bază de date, care alimentează deopotrivă cercetarea științifică și dezvoltarea *Muzeului*. Au fost realizate, fișate și prelucrate cu ajutorul computerului 3.000 de ore de înregistrări de istorie orală. S-a strâns, totodată, o prețioasă colecție de documente scrise, a căror cercetare va dura mulți ani de acum încolo. S-au organizat 10 simpozioane (cu sute de participanți fiecare) care au parcurs cronologic istoria României comuniste, 7 ediții ale Școlii de Vară, la care au participat mai mult de 500 de elevi din România și Republica Moldova, ca și alte aproape 40 de manifestări publice (seminarii, ateliere etc.). De asemenea, s-au tipărit cărți – 58 de titluri, ceea ce înseamnă deja o mică bibliotecă – grupate în șase colecții și însumând aproximativ 20.000 de pagini.

Centrul a colaborat până în prezent cu aproape 700 de istorici, sociologi, medici, scriitori, arhitecți, ziariști și foști deținuți politici. În anii imediat următori – și anume 2005 și 2006 – se va încheia un proiect de mare anvergură: *recensământul populației concentraționale din România în anii 1945-1989* (bazat pe studiul istoric, sociologic și statistic a 93.000 de cazuri de foști deținuți politici).

Tot acest efort, făcut dintr-un sentiment al răspunderii față de societatea românească, cu mijloace materiale modeste și cu spirit de sacrificiu, trebuie adus neconținut la cunoștința celor care conduc țara, ca termen de comparație pentru propria lor contribuție, jalnică, la cunoașterea de către noile generații a tragicului episod comunist din istoria României. Totodată, el poate deveni un subiect de reflecție pentru acei intelectuali care nu fac decât să se studieze cu încântare în oglindă, insensibili la ceea ce se întâmplă în jurul lor și îndeosebi la rușinoasa amnezie colectivă de care se lasă cuprinsă, ca sub influența unui narcotic, societatea românească.

Alex. ȘTEFĂNESCU

Electorale

Modelul sordid

Cum se pot falsifica alegerile cu păstrarea aparențelor de onorabilitate? Rețeta este destul de simplă, cu condiția ca organizarea să fie impecabilă, de sus pînă jos, și să se conteze pe complicitatea absolută a interesaiilor.

În prima fază, adică în ziua scrutinului, președinții secțiilor de vot de la țară și din orașele, acolo unde birourile electorale sînt monocolor ori complet aservite, pun discret mai multe ștampile pe buletinele care au votat pentru Opoziție și le declară astfel nule. Oficial, la 28 noiembrie a.c., peste jumătate de milion de români ar fi

venit la alegeri beți ori complet zăpăciți și ar fi pus ștampila aiurea. În realitate, numărul buletinelor cu adevărat anulabile n-a putut trece în întreaga țară de vreo 100.000. Dintr-un condei, aproape 400.000 de voturi sînt astfel sustrate candidaților. Dacă mai adăugăm completarea fantezistă, dar perfect orientată, a proceselor verbale de către aceiași omniprezenți și incontrollabili președinți de secții, scenariul începe să se precizeze.

A doua fază este ceva mai delicată, pentru că se petrece la nivel central: cele aproape 400.000 de voturi trebuie scoase din nădăd și „pasate” în tabăra adversă. Computerele precis „avariate” ale BEC, ca și îndelunga experiență în materie de falsificare a cifrelor, proprie acestui organism, acționează impecabil. Printr-o „inexplicabilă coincidență”, vorba lui Caragiale, computerele BEC greșesc, matematic, doar în favoarea cui trebuie, iar voturile luate de la opoziție ajung la destinație.

Rezultatul: calculînd în varianta cea mai optimistă, adică admitînd nivelul cel mai de jos al incorectitudinilor, fraudă s-a situat oricum între 7 și 800.000 de voturi, adică la aproximativ 8% din numărul alegătorilor. Dacă îi adăugăm pe flotanți și voturile multiple, proporția se mărește considerabil, la nivele greu de estimat. Suficient cît să se obțină o „victorie” la limită (deci, în opinia organizatorilor, cu atît mai verosimilă).

Un istoric ar putea spune că, față de cele 80% din voturi furate în noiembrie 1946, biete opt procente din acest an și din acest noiembrie înseamnă o nimica toată. Proporțional, poate fi o „nimica toată”, dar ca nivel de

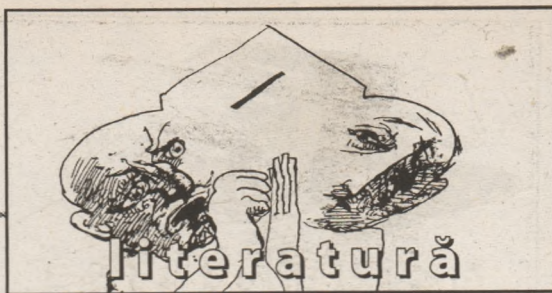
civilizație ele reprezintă enorm. Comuniștii români au făcut progrese evidente din 1946 și pînă astăzi – asta e în afară de orice îndoială. Din păcate, ei nu și-au schimbat nici mentalitatea, nici stilul. Între generația comunistă care a fraudat în 1946 și cea reprezentată de urmașii ei contemporani nu există o diferență de substanță, ci doar una de ambalaj.

Mai grav apare însă faptul că ziua de 28 noiembrie ne-a scos, pentru multă vreme, din rîndul popoarelor credibile. În nici o altă țară ex-comunistă, de la Polonia și Ungaria la Cehia și Bulgaria, nu s-au mai comis, după 1989, fraude electorale. Ceea ce s-a întîmplat la 28 noiembrie ne plasează din nou în zona tulbură și sordidă a țărilor dubioase. Fără voia noastră, facem parte de acum încolo, cu drepturi depline, din același grup cu Belarus (unde un președinte se autoproclamă învingător cu 99% din sufragii), cu Moldova (unde un activist de partid ajuns în fruntea statului organizează „alegeri” al căror rezultat îl scoate din propriul buzunar), cu nefericita Albania ori cu Ucraina, unde, pentru a protesta contra fraudei, lumea a fost silită să iasă în stradă.

N-aș spune că ne aflăm în companie prea selectă, dar ne aflăm acolo perfect meritat fără ingenuitatea, resemnarea, lășitatea ori complicitatea unei mari părți a populației, nici un guvern, din nici o țară din lume, nu-și poate face de cap.

Mihai ZAMFIR

Constantin Joiu, *Memorii din când în când*, vol. II, București, Ed. Cartea Românească, 2004. 520 pag.

Amintiri, portrete, evocări, reflecții, întâmplări neobișnuite intrate în folclor, ficțiuni – toate într-o succesiune caleidoscopică. Scriitorul este mereu atent la ceea ce *poate deveni literatură*. El are aerul că trăiește pentru a avea ce să povestească în cărțile sale.

Acest mod al lui Constantin Joiu de a înțelege viața (ca pe o activitate de *documentare*) ne era cunoscut. Ne era, de asemenea, cunoscut farmecul stilului său, de o simplitate rafinată. Nouă, în *Memorii din când în când* (care a ajuns acum la volumul doi), este hotărârea autorului de a merge (uneori) cu sinceritatea până la capăt, de a proceda ca un Fidiuș al prozei și anume de a-și reprezenta personajele fără haine, în toată splendoarea nudității lor.

Nicu Brezoianu, *Politicale*, balade pentru oameni obișnuiți, Făgăraș, Ed. Negru Vodă, 2004. 78 pag.

Poeme satirice, tacticos-bătrâncioase, cu o prea evidentă funcție educativă. Suprinzătoare este lipsa umorului:

„Cât ai dori, nu poți să fii un om civilizat/ dacă în prealabil n-ai fost strunit și educat/ să fi-nvățat să îți cultivi de mic ce ai de calitate/ și cu discernământ să folosești, în funcție de necesitate.” etc.

Versurile care au haz sunt puține la număr și par scrise din greșală: „Însă adevărata bărfă recomandată este, fiind uneori un leac/ ce-ți face poftă de mâncare, reglând mici funcții la stomac// Oxigenează organismul, ascute limba și-i un fapt probat/ că-n urma acestui exercițiu femeia îl îngroapă pe bărbat.”

Ovidiu Genaru, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, Bacău, Ed. Corgal Press, 2004. 428 pag.

Numai Ovidiu Genaru, cu talentul lui literar proteic și cu erudiția lui exotică, de obicei al anticariatelor, putea compune o asemenea carte, consacrată în întregime *pâinii*. Autorul se comportă ca un om-orchestra al scrisului, fiind deopotrivă istoric, etnograf, specialist în patristică, statistician,

cărți noi răsfoite de Alex. Ștefănescu

agricultor, chimist, gastronom, metafizician și, bineînțeles, poet. Ceea ce rezultă este un fabulos și cuceritor articol de enciclopedie (ciclopică), consacrat unui aliment care, de-a lungul a mii de ani, a dezvoltat o capacitate de a *semnifica* și de a *emoționa* cu totul ieșită din comun.

Până și superstițiile referitoare

această seriozitate profesională nu exclud plăcerea lecturii. Al. Săndulescu este în mod evident pasionat – și azi, după decenii petrecute în bibliotecă – de literatură. Studiul său consacrat, de exemplu, corespondenței dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle exprimă printre altele delectarea elevată pe care a trăit-o istoricul literar

Ca și Nicolae Labiș, pe vremuri, dar într-o manieră mai nervoasă, Gabriela Savitsky activează energic cuvintele (restituindu-le sensul original sau asociindu-le într-un mod neașteptat) pentru a exprima repede, sintetic trăiri intense. Sinceritatea ei expeditivă și febrilă, exuberanța care anunță un deznodământ tragic, feminitatea

Istoric, etnograf, specialist în patristică, statistician, agricultor, chimist, gastronom, metafizician și, bineînțeles, poet

la pâine, din cultura populară românească, selectate cu bun-gust de Ovidiu Genaru, iradiază poezie:

„Când pleacă cineva la drum, presară-i făină pe prag, ca să-i meargă din plin.”;

„Ca să uiți mortul, să te uiți prin sătă la lună.”;

„Mireasa, când intră în casa mirelui, dacă se uită în vatră, va avea copii frumoși.”;

„Când după ce ai tras pânea mai bojbăiești în deșert cu cociora prin cuptor, mai tragi gândind că se mai află vreo pâine, atunci tragi moartea.”;

„Apa de unde bea curcubeul e bună să stropești cu ea câmpul, când nu se face pâine.”;

„Gunoii nu se aruncă niciodată în fața soarelui, că-i păzești fața și pe urmă vara ne arde sămănăturile.”;

„Se crede că șoarecele care a ros nafura se preface în liliac.”

Al. Săndulescu, *Acele puncte lucii...*, comentarii critice, București, Ed. Universal Daisi, 2004. 280 pag.

Comentarii critice scrise de unul dintre cei mai competenți și demni de încredere istorici literari pe care îi avem în prezent. Al. Săndulescu ia distanță față de textele examinate – chiar și față de cele care aparțin unor scriitori importanți ca Liviu Rebreanu sau Tudor Vianu. Comprehensiv, dar fără să-și și piardă vreun moment simțul proporției, el situează exact fiecare operă în istoria literaturii și îi evidențiază corect (uneori poate prea timid) semnificația.

Merită remarcat faptul că

cercetând dosarul unei mari iubiri din secolul nouăsprezece.

Dan C. Mihăilescu, *Scrisori de plăcere*, București, Ed. Fundației Pro, 2004. 272 pag.

Un nou *talk-show* – de fapt, *write-show* – cu Dan C. Mihăilescu. Autorul folosește, ca de obicei, o recuzită lingvistică fastuoasă, golind de cuvinte dicționarele pentru a-și compune tiradele, lamentațiile, evocările, mărturisirile și diatribele. Cel mai bine îi reușește spectacolul jelaniei patetice și al indignării furibunde, în stil muntenesc. Printre episoadele de neuit se numără acela al debarcării sale, din cauza lipsei unei vize, din trenul de Paris în gara Salzburg de către doi vameși austrieci intratabili:

„Raus! Raus! Strigătul acesta, țâșnit din gâtjurile celor doi vameși austrieci (18-21 ani, 1,90 m x 90 kg, superbi, imberbi, after shave plus câine lup, demn de filmele cu lagăre naziste) îl aud în somn și acum, după patru luni. [...]

Străbat alene orașul, chiolomb, scălâmb, neras, nemâncat, ars de sete, cu gândul la țărișoara mea și la cum de ne-a adus istoria în halul ăsta. Nelinistesc trecătorii cu laitmotivul «entschuldigen, bitte, wo ist Bürgerspitalgasse?», în afară de links și recht oricum nu înțeleg nimic.”

Gabriela Savitsky, *Cartea de dragoste*, Timișoara, Ed. Marineasa, 2004 (versuri). 48 pag.

O poetă talentată care joacă totul pe cartea emoției (și câștigă).

conștientă, până la un fel de iluminare, de ea însăși contribuie deopotrivă la cucerirea cititorului:

„Oraș fosforescent – sarcofag de fînger/ Prin care sufletul tău circulă ca un lichid coloidal. /.../ Tu ai un sistem infailibil de «a face»/ Eu am o stăruitoare dorință de a nu fi./ Lumea se împlântă în mine, milioane de ace/ Priviri, gesturi, grimase, surprindere, banele sinesteziei// Tu ai un umblet suav și felin/ Și unele locuri unde dragostea/ te-așteaptă cuminte la masă./ Eu sunt un refugiat dintr-un crâng de pelin/ Și am stins într-o zi luminile cuvântului «casă»// Eu te iubesc cu tocurile pantofilor./ Cu fiongul chicios de la pălăria miraculoasă/ Care mă transformă dintr-un ceva/ Într-o doamnă distinsă, teatral sfoasă” etc.

Constantin Stoica, *Sub semnul fiarei*, tablete de nesomn, Pitești, Ed. Carminis, 2004. 168 pag.

Cugetări judicioase și terne, dintre acelea pe care nimeni nu le contrazice, dar nici nu le ține minte:

„La 18 ani avem toată viața înaintea. La 80 avem toată viața înapoi.”;

„O compătimire sinceră alină mai mult decât o consolare de circumstanță.” etc.

Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, *Ozi de toamnă cândva... (15 noiembrie 1987)*, editor: Romulus Rusan, București, Fundația Academia Civică, 2004 (istorie orală). 136 pag.

Transcriere de pe banda magnetică a unei discuții cu

unsprezece dintre muncitorii care au luat parte la revolta anticomunistă de la Brașov din 15 noiembrie 1987. Discuția, organizată de Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului în ziua de 8 noiembrie 2002 și condusă de Romulus Rusan, constituie un revelator document de *istorie orală*. Un document care furnizează informații nu numai despre desfășurarea evenimentelor de la Brașov, ci și despre *drama* celor arestați de Securitate, ca și despre *cinismul grotesc* al anchetatorilor. „La un moment dat – povestește Dănuț Iacob – am zis: «Domn'e, ce vreți să faceți cu mine?» «Cine e în tabloul ăla?» «Ceaușescu.» «La dă-te, mă, mai aproape! Cine e acolo?» «Ceaușescu.» Mi-a dat un baston peste cap: «Tovarășul Nicolae Ceaușescu!» «Mă scuzați, tot aceeași persoană e, nu e...» Zice: «Fii atent aici – mi l-a pus mai jos, la nivelul nasului – îl ții cu nasul acolo până vin eu.» Am stat un minut, două, mi-era frică să nu-l scap. Până la urmă l-am scăpat. A intrat alălatul: «Ce-ai făcut? L-ai dat jos pe Ceaușescu?» «L-am dat, domn'e.» Pac, dă-i bătaie, iar mă lua la bătaie, la picioare, la mâini, cum apuca.”

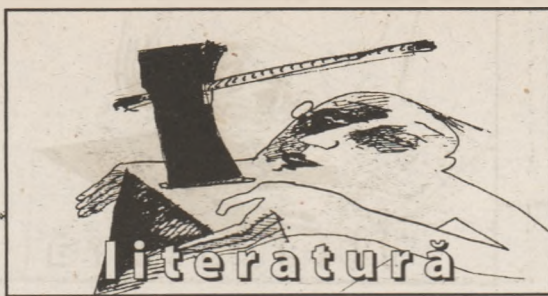
Adrian Erbiceanu, *Divina tragedie*, Sibiu, Ed. Tribuna, 2004 (versuri; cuvânt înainte de D. Popescu, postfață de Emil David). 112 pag.

Carte scrisă în replică la *Divina comedie* a lui Dante. Autorul încearcă să descrie, în terține, infernul din România comunistă, dar nu reușește decât să compună un galimatias sibilinico-satiric – lipsit de orice expresivitate și rebarbativ – care îl poate scoate din sârte chiar și pe cel mai îndăgător cititor:

„Și am bătut [la poartă, n.n.] de-am trezit tot Resortul/ Un trăsnet căzu, atunci, elinește/ Târând cu el un nonsens: – «Pașaportul»// Ca pe aripi de furtună ce crește/ Când răticăță îți este busola/ Mult stăteam, dar el mă-mpinse: – «Vorbește»// Că, altfel, la fund se duce gondola»/ – «Cum, despre ce?»... Și atunci «mini-fonul»/ mă scoase din criză: – «Zi-le Parola!»// – «Parola?»... – «YES!, mi-a răspuns Francmasonul/ Spune-le tare cuvântul: ELENA/ Și-o să te accepte tot Parti...nonull!» ■

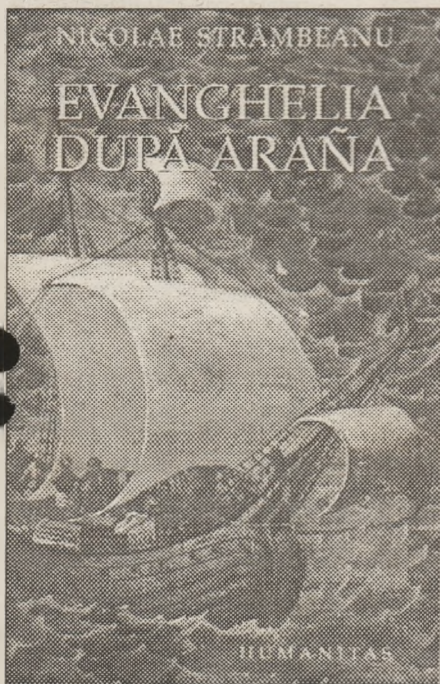

**lecturi la zi
de Marius Chivu**

Odiseea saltimbancului

Nicolae Strâmbeanu - *Evangelia după Araña*, București, Editura Humanitas, 2004, 324 p.

Cum spuneam și în cronică de săptămâna trecută, anul 2004 a fost unul extrem de generos cu debuturile în proză. Cred că din 1990 încoace n-am avut un alt an editorial cu atâtea apariții interesante. Întâmplarea face însă ca abia sfârșitul anului să ne rezerve marea surpriză și din partea unei edituri extrem de zgârcită cu debutanții, mai ales cu cei din zona literară. Debutantul despre care am ales să scriu de data aceasta se numește Nicolae Strâmbeanu, iar Humanitas nu ne spune despre el decât două lucruri într-o minusculă paranteză: că are 48 de ani și că e timișorean. Dan C. Mihăilescu s-a și întrebat, mai în glumă mai în serios, dacă acest Nicolae Strâmbeanu există cu adevărat.

Evangelia după Araña este un roman picaresc sau, mai exact, o pastişă a romanului picaresc. Eroul cărții și totodată naratorul este castilianul Joaquin Arana, un fel de menestrel care intră în toate încurcăturile posibile în timp ce este purtat de un destin capricios dar cu imaginație prin mai toată lumea, prin porturi și pe pământuri necunoscute. Și dacă vorbim de aventuri și de peripeții, pericolele vin de se adaugă de la sine. Cei familiarizați cu literatura picarescă mă vor înțelege când spun că mi-e absolut imposibil să rezum subiectul romanului. Metaforic vorbind, subiectul romanului este, dacă vreți, însuși epicul. *Evangelia* lui Araña este însăși Povestirea. Sigur, meritul este în principal al formulei, al tipului de roman, dar rareori cititorului român i-a fost dat să treacă, alături de personajul cărții, prin atâtea întâmplări

de viață și de moarte. Suntem, așadar, în Spania primului secol, dar pentru foarte puțin timp pentru că Joaquin Araña va fugi în Portugalia, va naviga pe Marea Oceanică pe urmele minunatelor mirodenii până în Indii și China, va lua parte la revolte, intrigi, trădări și nelegiuiri, va cunoaște luxul și va decădea ca ultimul om, va fi navigator, războinic, spion, negustor, mare ai-tai al unei insule thailandeze, naufragiat apoi câțiva ani pe o insulă pustie, va avea de-a face cu împărați și pirați, cu călugări și saltimbanci, cu vraci și războinici necruțători, cu femei exotice, târfe sau fecioare, prințese sau slave mute, se va împreuna și va plânge la pierderea sau la moartea lor... Pentru tinerii scriitori care cred că și-au adjudecat tema sexului deviant, cu perversiuni, transcriu fragmentar o splendidă scenă, deopotrivă poetică și terifiantă, cum, probabil, ei nu vor ajunge să scrie niciodată: "Atunci m-am aruncat a doua oară asupra Prințesei Fecioare, care se arcuise, ținându-și gleznele cu mâinile și oferindu-mi cu totul deschisă floarea cea roșie a dezmățului. Toate bolțile, până la cea de-a șaptea, s-au cutremurat deasupra noastră. Fiare cu solzi de pește și capete de cocoș, ori cu trup de șarpe și picioare de cămilă, ori cozi în formă de săgeată și labe păroase se îngrămădeau peste noi, zvârcolindu-se. Un câine de mărimea unui elefant s-a aplecat să ne înghită, iar răsuflarea lui îmi ardea curul și spinarea de parcă m-ar fi potopit o răbufnire de foc (...). Pe îndelete mă îmbătam cu vinul trupului ei, iar Ama Tammaraya se străduia din toate puterile să mă stămească și să-mi culeagă sămânța. Apoi, sărutându-ne, mi-o trecea în gură, iar eu, deschizându-o iarăși, i-o dăruiam acolo unde îi era locul..."

Ritmul narațiunii este amețitor, iar aventurile lui Araña nu te lasă să respiri o clipă, întinzându-se ca o pânză de păianjen în care te lași prins de bunăvoie. Dar oricât de bogată și de inventivă ar fi imaginația romanicerului Nicolae Strâmbeanu (căci este cu adevărat un romancier și nu doar un prozator), tot acest labirint epic n-ar fi însemnat nimic în lipsa unui limbaj, a stilului adecvat. În primul rând, aici găsesc calitatea esențială a scrisului lui Nicolae Strâmbeanu. În extrem de succintă prezentare a autorului, ni se spune că a muncit la această carte ani în șir. Și, într-adevăr, Nicolae Strâmbeanu s-a familiarizat cu onomastica și toponimia epocii și locurilor pe unde călătorește eroul său, inclusiv cu datele istorice și geografice (maritime mai ales) esențiale unei asemenea odisei picaresce. Lexicul păstrează cât mai fidel amprenta istorică a epocii, iar culorile tari ale medievalului obscur au efect. Prin comparație, cărțile lui Ștefan Agopian sunt, din acest punct de vedere, aproape sărace. Termeni militari, de navigație, de negustorie, de protocol al curților nobiliare din Peninsula

Iberică sau din Extremul Orient, argoul hispanic etc., totul se prezintă nu sub forma comodă a listelor, dar devine, practic și organic, limbajul firesc al romanului. Trăvialul ghicit în spatele acestei cărți denotă o scrupulozitate și o capacitate de organizare rar întâlnite. În sfârșit, un romancier care poate reconstrui din cuvinte o lume trecută. *Evangelia după Araña* nu e o pastişă a romanului picaresc decât dacă știm numele și originea autorului. Retorica e impecabilă, stilul fără cusur. Nicolae Strâmbeanu știe să scrie. Are umor, e sarcastic, patetic sau, după necesități, poetic, cunoaște artificii narative, respectă perfect convențiile, narațiunea lui are măsură și ritm în condițiile unui material infernal. Iată clasică tânguire a eroului aflat la ananghie în minunata formulare a timișoreanului: "Slută ești, vreme! Treci peste oameni și lor li se pare că nu-i atingi, dar abia când au răgaz să privească în urmă bagă de seamă cum prăbușești genuni între cei care au fost și cei care sunt. Și cum îi acoperi cu scârnă, și cum din sufețele lor faci haznale. Căci marile năzuințe rămân mereu nelymplinite, iar cei ce stăruie în ele fie sunt luați în răs, fie îți îneacă viața în băutură ori în alte vicii și mai rușinoase..." Exoticul și luxuriantul, medievalul și grotescul (romanul e plin de atrocități), ero(t)icul, licențiosul și sordidul sunt liniile pe care epicul avansează concomitent. Numai numele corabiei stămește melancolii: *La Nuestra Señora de la Soledad*. Cu bagajul

său lingvistic, documentar în sensul larg (inclusiv paremiologic), Nicolae Strâmbeanu s-a instalat într-una dintre cele mai pretențioase teme literare cu o siguranță care stărnește invidie și creează frustrări. Cu siguranță romanul are în spate cutii întregi cu fișe și numeroase variante, pe măsura anilor în care a fost elaborat și aceasta singură ar fi de-ajuns pentru imaginea unui scriitor pe cale de dispariție în România.

Avem suficiente date pentru a vedea că acest roman a fost o obsesie a lui Nicolae Strâmbeanu pe care, până la urmă, a reușit să o dovedească debutând în stilul scriitorilor târgovișteni, sărind peste etapa scriitorului care promite. Acest debut are, de fapt, valoarea unei solide confirmări și de aceea cred că este unul dintre cele mai surprinzătoare debuturi cel puțin din 1990 încoace și, cu siguranță, debutul în proză absolut al acestui an. Nu știu ce meserie are Nicolae Strâmbeanu și nu pot prezice dacă va mai scrie vreodată vreo carte și cum va evolua cariera sa. Poate că în afara acestei cărți (o întâmplare?) nici nu și-a propus altceva. Un debut ca un glorios epilog. Ei, și!? După ce veți citi și ultima frază a cronicii, încercați să-i enumerați în gând pe scriitorii care au scris o singură carte care a fost, pur și simplu, de-ajuns și veți vedea că nu sunt tocmai puțini. Ei sunt mirodeniile literaturii în căutarea cărora deseori plecăm precum acest Araña, bravul saltimbanc. ■

Radu Paraschivescu

Să stăm dreptaci, să judecăm Strâmbeanu

Cinstite fețe, nobil-adunare,
Aduc 'nainte-vă un boț de carne
Ce știe două meșteșuguri rare:
Să spună basme și-n pahar să toame.

Șolticul dibuit în colț de lume
Printre mehenghi, zbilțai și borfeline
Se-nfățișează-n astă zi anume
Cu pas domol și gânduri viperine.

S-a furișat din pat, de la nevastă
Și dus a fost cu mintea-n Arenal,
Scornind o cronică iconoclastă,
Purtat mereu de-un mîndru vas sau val.

L-am adunat de prin taverne șoade
Din lunca fluviului Guadalquivir,
Un' se tîra alături de iscoade
Zîmbind și dîndu-i morții cu sictir.

L-am mai văzut la sini sau în Malacca
Vînzînd povești contra butelci de vin,
Bombat în piept și dus pe gînd ca vaca
Întoarsă-n grajd cu ugerul preaplin.

Cînd poruncit-am gărzilor să-l prindă,
Știînd că plimbă vorba ca pe cîine,
A zis rîzînd cu gura pînă-n tîndă
Că viața lui e-un joc de azi pe mîine.

E fiu de chef, apostol al licorii
Și văr primar cu menestreliei nopții.

Nu vrea să știe de memento mori
Cît timp în lupanar se coc hecopții.

Cînd l-am găbjit la urmă în infecta
Odaie unde-și risipea mangoții,
Mi-a susurat ceva despre insecta
Pe care-o știm în colț de zid cu toții:

Araña sau paingul cel de smoolă,
Vechi urzitor de pînze și capcane,
Aprig ca șipul ce din morți te scoală,
Încrîdășit în renghiuri pehlivane.

Șucarul scrib e-acum în fața voastră
La judecata ce dreptatea-mparte.
Vă chem pe toți sub astă zare-albastră
Să-l osîndim pe-mpricinat la carte.

Să-l spînzurăm pe rafturi de dugheană
Unde se-ating bucoavnele-ntre ele,
Să-l răstignim pe crucea pămînteană
A filelor mai bune sau mai rele.

Ereticul cu terfeloaga-n mînă
V-a dus în China tocmai hăt din Spania
Și v-a ținut o predică păgînă,
Adică *Evangelia după Araña*.

Citită la lansarea cărții,
la Tîrgul Gaudeamus 2004

Repatriat de foarte puțin timp, Andrei Brezianu revine pe piața editorială din țară cu volumul de eseuri *Itinerarii euro-americane*. Dincolo de titlu (care, împreună cu grafica de pe copertă, sugerează mai curând un ghid de călătorie), cartea conține studii de literatură comparată și lingvistică, portrete și analize literare, note de călătorie, reflecții de filozofie a culturii, grupate tematic pe patru secțiuni: *Escale europene, Etimologii, Despre America, veche și nouă, Modernitate și cunoaștere*.

Două trăsături fac inconfundabil scrisul lui Andrei Brezianu: erudiția și calofilia. Autorul circula cu totală dezinvoltură prin culturile europene (nu doar cele de limbă engleză) și americane, fapt ce îi permite întotdeauna găsirea unor poteci mai puțin sau deloc umblate și realizarea de asociații adesea surprinzătoare, dar revelatorii, de fiecare dată, impecabil argumentate. A devenit loc comun în studiile de specialitate referirea la rădăcinile balcanice ale culturii populare românești. Se știe, multe dintre baladele și legendele noastre populare au corespondent în spațiul balcanic. Dar Andrei Brezianu merge cu un pas mai departe. Analizează comparativ *Miorița* și balada populară finlandeză *Piispa Henrikin Surmavirsi / Balada lui Henric Vlădica*. Dincolo de deosebirile firești cauzate de specificitatea etnică și experiența spirituală diferită ale popoarelor român și finlandez, eseistul descoperă o viziune foarte apropiată, rod al existenței unor mitologii surori. Explică autorul: „Dar ceea ce se cere subliniat este faptul că, dincolo de textura amănuntului, firul invizibil legând între ele două poezii populare provine din incidența unor mitologii surori, implicând ceea ce am putea numi o anume idee despre întemeiere: cele două nuclee – moartea știută, pe de o parte, și seninătatea acceptării ei, pe de altă parte – conferă, într-adevăr, celor două balade un sens mai adânc, oportun de pus în lumină în actul comparației relevante” (p. 13).

Nu mai puțin relevante sînt însemnările eseistului despre tînărul laic Vladimir Ghika și acțiunile sale diplomatice purtate la începutul secolului XX. În timpul șederii sale la Roma (între 1898 și 1904) unde fratele său fusese numit secretar de Legație la Reprezentanța diplomatică a României, viitorul Monsenior găsește în arhivele Vaticanului o serie de documente diplomatice care relevă surprinzătoare legături confidentiale existente între Sfîntul Scaun Apostolic și Domnitori ai țărilor Române, „în vremuri îndepărtate, pe cînd viața bisericilor pămîntene era încă dominată de slavizare și,

**lecturi la zi
de Tudorel Urian**

Deliciile conservatorismului cultural

E migrat în Statele Unite la mijlocul anilor '80 Andrei Brezianu este cunoscut în țară (cel puțin de generațiile mai tinere) mai degrabă în calitate de jurnalist (între 1991 și 2001 a fost directorul serviciului în limba română al postului de radio „Vocea Americii”) decît de scriitor. Puțini își mai aduc aminte astăzi de cărțile sale de proză publicate la începutul deceniului nouă (cel puțin una dintre ele, *Castelul romanului*, a stîrnit ceva vîlvă la vremea apariției), așa cum, pentru mulți tineri formați după 1990, colecția revistei „Secolul 20” (la care Andrei Brezianu a coordonat zona de literatură engleză și americană) rămîne un capitol niciodată deschis din istoria noastră culturală. Foarte cunoscut rămîne Andrei Brezianu în calitate de traducător din literatura engleză și americană, multe cărți fundamentale apărute înainte de plecarea sa din țară beneficiind, grație talentului său, de foarte nuanțate versiuni românești.

ulterior, de grecizare culturală”. Cîțiva ani mai tîrziu, între 1904 și 1906 tînărul Vladimir Ghika se află la Salonic unde studiază, de asemenea, natura relațiilor diplomatice cu Țările Române și de unde aduce importante testimonii legate de soarta comunităților de origine română care viețuiesc pe aceste meleaguri. Concluzia sa în urma stagiului în bibliotecile din două mari centre ale creștinătății este una de reținut: „Cu totul altfel arată istoria noastră privită de la Roma, cu aceea privită de la Constantinopol”.

Spuneam că cea de-a doua calitate a scrisului lui Andrei Brezianu este calofilia. Eseistul are un ochi de artist. Mereu atent la toate detaliile care îl înconjoară, competent și rafinat, el se simte în lumea artei ca pește în apă. Intrarea într-un castel din Salzburg îi prilejuiește scrierea unor rînduri în care contemplația superioară se întîlnește cu erudiția și cu rafinamentul artistic: „La castel domnește un paradoxal spectacol de contraste ce hrănește și încîntă ochiul minții, ca o frîntură de oglindă ruptă dintr-un *gran teatro del mundo*. Istoria veche dăinuie, teatral de vie, în toate ungherele; locatari de mult răposați bîntuie cu blîndețe prezentul, privind trecerea ceasurilor din cadrele lor de aur și cretă, dînd parcă vizitatorilor bună ziua” (p. 119).

De departe, punctul de maxim interes al acestei cărți îl constituie însă însemnările despre specificitatea vieții culturale americane și despre influența pe care aceasta o exercită, tot mai agresiv, pe scară planară. În ultima vreme se vorbește frecvent despre post-modernism, despre tendințele de *cocacolizare* a culturii, despre o anumită uniformizare a vieții culturale la nivel global pe baza principiilor corectitudinii politice

Andrei Brezianu, *Itinerarii euro-americane*, Editura Albatros, București, 2004, 220 pag.

(*political correctness*) care și-au găsit și la noi mulți și înfierbîntați avocați. Hollywood-ul și MTV-ul sunt astăzi vectorii prin care cultura americană își pune pecetea pe fețele culturii mondiale. Dar sunt acestea cu adevărat produsele tipice ale culturii americane, singura emblemă a spiritualității americane în ochii lumii? Andrei Brezianu remarcă la capătul unei experiențe de douăzeci de ani petrecuți pe pămînt american că, inclusiv în Statele Unite, există mulți adversari ai culturii descinse din ideile corectitudinii politice. De fapt, observă cu justețe autorul român, specificitatea culturii americane a fost pusă în evidență încă de Tocqueville care scria, în 1830, că ea este „produsul a două elemente perfect distincte care, pe alte meleaguri, s-au războit perfect, dar pe care americanii au izbutit să le încorporeze cumva unul într-altul și să le combine admirabil: spiritul religios și spiritul de libertate”. Or, constată Andrei Brezianu, corectitudinea politică promovată în zona culturii este

rezultatul vizibil al detașării „spiritului de libertate” de „spiritul religios”. Afirmatie ce sună perfect cu tezele lui Horia-Roman Patapievici din controversata sa carte *Omul recent*. De altfel, la nivelul Statelor Unite disputele culturale pe marginea corectitudinii politice nu fac decît să dubleze disputele din viața politică dintre conservatorii de dreapta și liberalii de stînga. De aceea, acuzele de spirit anti-american și antioccidental care i-au fost aduse în presa din țară cărții lui Patapievici sunt, crede Andrei Brezianu, complet nefondate. Pentru că, se întreabă, pe bună dreptate, eseistul: „despre ce «anti-americanism» poate fi vorba? Să fie oare dreapta americană mai puțin americană decît stînga? Sofismul întîmpinării devine clar în fața unui simplu examen obiectiv și factual” (p. 181).

– Dilema care se naște de aici

este care dintre cele două tendințe – conservatorism vs. liberalism (firește, mă refer la accepția americană a termenului) – este recomandabilă unei culturi cu adînci rădăcini spirituale precum cea europeană și, implicit, cea românească. În cazul lui Andrei Brezianu opțiunea este clară din context, ea aproape că nu mai trebuie exprimată. Atașamentul eseistului pentru valorile tradiționale, „conservatoare” este evident și punctul său de vedere coincide integral, la acest nivel, cu cel al lui Horia-Roman Patapievici. Mă întreb însă dacă această chestiune nu poate fi tratată și altfel decît cu ajutorul logicii binare. Este oare obligatorie excluderea terțului. Cel puțin la nivel politic, în România sigur, dar presupun că și în Europa, realitatea demonstrează că nu se mai poate opta ferm între conservator și ultraliberalism. La noi, de la stînga la dreapta, toată lumea este obligată să facă aproximativ aceleași reforme economice (altfel, adio Europa), iar măsurile de protecție socială nu diferă fundamental (altfel, adio guvernare, exceptînd, firește, cazurile de fraudare a alegerilor). De ce ar fi altfel la nivelul culturii? Este, oare, imposibilă o formulă de compromis, de tipul și-și care să-i reconcilieze pe Platon cu Jean-Claude Van Damme, pe Baltasar Gracián cu Brad Pitt, pe Johann Sebastian Bach cu Britney Spears și pe Balzac cu W. Burroughs? Deloc, ba dimpotrivă, o spune chiar Horia-Roman Patapievici în finalul cărții sale: „Fiți moderni!, dar – *Nihil sine Deo*”. De unde se vede că în pofida unei opinii quasi-generalizate, „conservatorii” fi uneori mai toleranți (mai înțelepți) decît ultraliberalii. ■

EDITURA POLIROM

■ Dora Pavel
Agata murind

■ Nichita Danilov
Tălpî. Șotronul

■ Alexandru Ecovoiu
Saludos

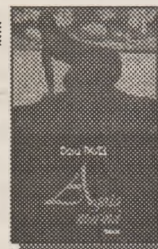
■ Jonathan Franzen
Corecții

**Suplimentul
CULTURĂ**

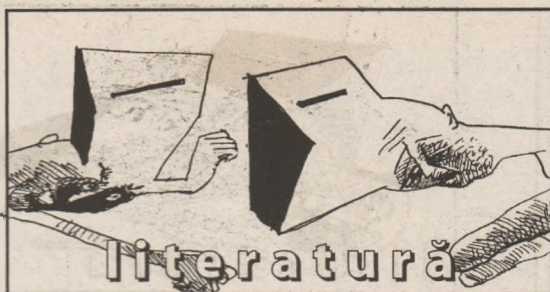
Apare sîmbăta

Un săptămînal realizat
în colaborare cu Ziarul de lași

www.polirom.ro

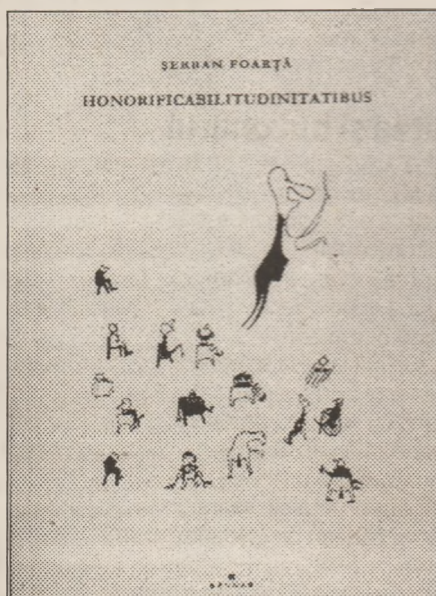

lecturi la zi

O lume gureșă, cochetă...

Șerban Foarță, *Honorificabilitudinitatibus*, Ed. Brumar, Timișoara, 2004, 239 pag.

Una dintre noțiunile forte ale "tradiției" culturale este, neîndoielnic, aceea de manieră, care o fi însemnat, pe vremuri, ca în vechiul *manuaria*, lucru la îndemînă. S-ar explica, așa, faptul că Vasari o găsește potrivită pentru a numi și stilul bizantin al Renașterii timpurii ("maniera greacă"), și "imitația" infidelă pe care le-o opuneau artiștii de secol XVI marilor modele. E vorba, de fapt, de preluarea unor teme "accesibile", în sensul de vizibile, canonice, cu scopul de-a le oculta. Manierismul "istoric" ținea, așadar, de "îndemînare". Moștenirea lui ține mai degrabă de "îndemînă" și de *lendemain*, de priza speculativă la amănunte și de amînarea din aproape în aproape a efectelor. Este chiar ceea ce oferă, cu aerul cochetăriei guralive, volumul de publicistică al lui Șerban Foarță, *Honorificabilitudinitatibus*, de curînd, elegant, tipărit la Brumar. *Honorificabilitudinitatibus*, cuvînt "imposibil" împrumutat de la Shakespeare, "demască" bine felul în care, scriind, segmentăm la împlinire un șir altminteri infinit de foneme. Și felul în care străbatem, cu atenție rareori distributivă, culoare de realități echivalente. Scrierea, ca și traducerea, exprimă opțiunea, "tranșarea" unei ambiguități. La Șerban Foarță, alegerea se face greu, cu veșnicul regret al virtualității irosite, cu un anume "diletantism" rafinat și chiar cu presupunerea că altcineva/ altceva (rezistența la uz a limbajului?) se amestecă printre cele scrise. S-a speculat că sofisticatul cuvînt din *Chinurile zadarnice ale dragostei* ar fi, de fapt, o anagramă a "denunțului" în latinește *hi ludi F Baconis nati tuiti orbi*, care l-ar fi indicat drept autor al pieselor pe Francis Bacon. O dovadă, așadar, a paternității incerte sau a posibilității de-a acuza falsitatea scrierii tot printr-o scriere, de la început pedantă, deci falsă. Pe de altă parte, în fragmentul din

actul V ales de Șerban Foarță drept *motto* al volumului, se distinge clar ironia "autorului" Shakespeare, de astă dată, la adresa confratelui cu nume de mîncare: "mă mir că stăpîn-tău nu te-a mîncat luîndu-te drept cuvînt..." O voită confuzie, prin urmare, asumată (și) de Foarță, între *qui pro quo*-urile realității și "încurcăturile" limbii. Cea din urmă e, intenționat, răsucită fără milă pentru a crea cuvinte hibride care alunecă grațios din unul în altul, ca un șal care face ape, ca un boa încolăcit.

Articolele strînse din "Focus Vest" unde, între mai 2002 și iulie 2004 apăreau vinerea dimineată, și publicate sub numele acesta ciudat sînt acte dintr-o comedie a limbajului. Și, nu mai puțin, dintr-o comedie de moravuri. Scurtele cronici, făcute să așeze pe un ipotetic nu un punct, ci o tremă, sînt, precum criteriile de selecție pomenite în prima dintre ele, "inefabile și insidioase ca parfumul". Au, se vede, aceeași capacitate de "difuziune". Ideile intră una în "șesătura" celeilalte, atrase de eufonii, de spontane emanații de sens, de "căderi" neprevăzute în păcatul comentariului livresc. "Cestiuni" grave, ale celei mai presante actualități politice, dobîndesc un calm *charmant*, odihnitor, subminate "părintește" de ironia calambururilor. În general, Foarță gazetarul, un *perpetuum (i)mobile*, "fără redacție, nici reacție imediată la ceea ce numim *eveniment*", pornește de la "fleacuri", de la lucruri pe care le "miroase" în preajmă fără exagerată strădanie, pentru a înainta, pe firul "înnădirilor" de tot felul, spre concluzii "periculoase": "spre deosebire de Năstase, strada noastră are doar trei case numerotate par. 2, 4, 6. Anterior aceste se chemase Dobrogeanu-Gherea, dar aflate Primăria că acesta militase pentru democrație (ca Năstase); și-atunci tăblița se schimbă cu o alta... Toate bune și frumoase, doar că ea era a unor case din cartierul Freidorf..." Uimitor ce se potrivesc, uneori, lucrurile... "Ce ciudat, ce bizar, și ce coincidentă", scria, în al său *théâtre de l'absurde*, Eugen Ionescu, despre care vine vorba într-o altă paranteză: "spre finalul primei piese ionesciene, *Englezește fără profesor*, (1943): "Toți împreună, în culmea furiei, își țipă la ureche: Andrei Marin, Andrei Marin, Andrei Marin...". S.a.m.d., de treisprezece ori la rînd. De-a binelea premonitoriu, Eugen Ionescu greșește numai genul..." Urmează, din perspectiva unui degustător priceput de limbă, critica lui "vorbind, vorbind, vorbind..." tic sugestiv pentru "criza" limbajului dintr-o dată neacoperitor, insuficient, cînd este exploatat, nesistematic, de tot felul de "ageamii". O fază, firește, spune Foarță, nu-i o frază, însă fazele se fac din "frazarea" împlîrărilor mai complexe, respectîndu-se anumite tabieturi. Procedeele sînt, cu puține excepții, acelea ale "momentului" și ale schiței. O *fiziologie* (nu numai) a *provințialului* adusă la zi...

cerșetorul de cafea de Emil Brumar

Plecare

Bătuți lin pe umeri de fluturi
În semn de albastru drum bun
În urmă-ne apele-n ciuturi
Oh capăt-un iz de căpsuni

Și iarba se-ndoaie subțire
De cîtă văpaie și chin
Și rouă strivită-n neștire
Îi trebuie-amurgului fin...

Aristocratică, chiar epatantă, și totuși complice-șmecherească, retorica lui Șerban Foarță combină artificiile parodiei absurde cu săgetarea cotidianului, făcută cumva cu delegare de responsabilitate. Ca orice vorbire despre moravuri, "încuscrire" de virtuozitate obiceiuri latinești (*mos, moris*), cu slavele, păcătoase, năravuri, articolele lui conțin și "predica" pentru schimbări în bine (în genul unui *castigat ridendo mores*) și constatarea "defetistă" că presa aduce lumină în "bordeie" doar fiindcă e pusă în loc de sticlă în geam...

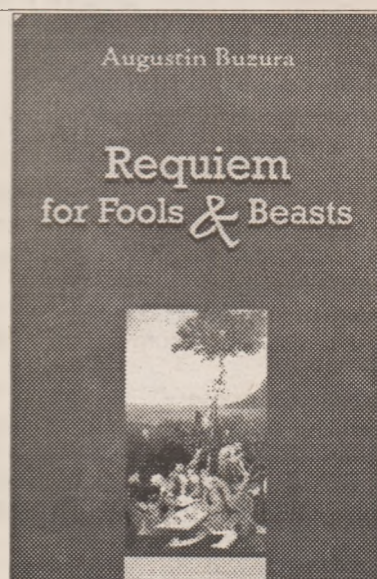
Așa și e ziarul, un filtru, porția zilnică (semipreparată) de realitate în România mutată la bloc. Temele anilor '80 revin, scurt și succulent, în cîteva "cronici" despre "blocatari". Din nou o "corcitură", precum clinii care trăiesc printre oameni, ca oamenii care trăiesc printre clinii (*Oameni și clinii*, I și II). "Blocatarul", ca orice concept de tranziție (morfematică, la prima vedere, de fapt și semantică, ba chiar și politică) este mai mult decît însumarea părților lui. Sensuri accesorii se nasc din conviețuirea adulteră a două cuvinte: "blocatarul e, prin definiție, un locatar blocat." Asistăm, prin urmare, la punerea în scenă, cu spectaculoase efecte de montaj, a unei Românii "încremenite în proiect", ca "teleromâna în atele." De aici nevoia de anevoioasă umire la urme, pentru referendum: "Deșteaptă-te din somnul duminical, române/ Și vîră-n fanta urmei

cuvîntul unic *da...* Pînă atunci, toată lumea răspunde la orice cu *no comment* sau, chiar pe limba celor care nu (prea) cuvîntă, "How do you do? Hau, hau!" Descumpănitor pentru un cititor cît de puțin anchilozat, Șerban Foarță se mișcă rapid și fără să semnalizeze între mai multe limbi, între mai multe registre care sînt, nu-i așa, doar variante ale unui discurs într-un anume sens totalizator. Din fragmente lipite la împlinire, cu susul în jos, hilar, ieșind portrete care să semene cu Fuchs, ori cu ipochimenii din *Dicționarul onomastic*, prinde viață o lume nu absurdă, nu S.F., ci mică, dar a noastră. Fiecare articol e, în fond, o mini-proză, ba chiar o eboșă de poezie a unui autor la care, se vede, "instrumentele" se amestecă. E un jurnal la vedere, ținut în numele "cititorului implicit", care așa l-ar scrie dacă l-ar scrie, cu onoare și oroare, și cu oarece simț al datoriei, fiindcă "mă cunoșteau vecinii toți..." Este, drapată într-o pedanterie ironizată fin, la rîndu-i, răzbuunarea dintotdeauna a scriitorului: să rîzi de toți și de toate cu aerul blajin că le faci, de fapt, concesii, ocupîndu-te de lucruri marginale, inactuale, ca jocurile erudite de limbaj, imprevizibile, periculoase, cu bătaie lungă. *À bon entendeur, bon appetit!*

Simona Vasilache

La Columbia University Press – New York a apărut recent romanul lui Augustin Buzura *Requiem pentru nebuni și bestii* în traducerea lui Liviu Bleoca.

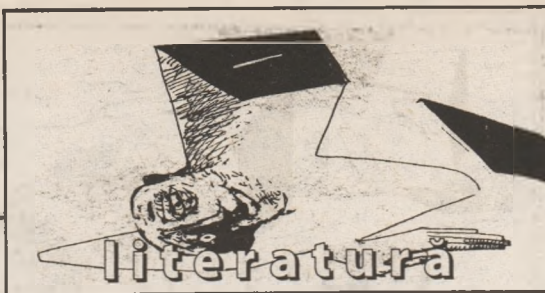

Foto Mihai Cucu

nora iuga

și am deodată opt ani

Îmi spunea
„ești mai bună poetă
decît scriitoare” o să-i fac pe plac
că prea demult n-am mai văzut
cotiuga hingherilor pe rîul doamnei
trecînd spre obor
decînd ne-au dat indemnizația
urcî mercurul în termometru de cameră
și dantela galbenă de pe fața poetului mort
se lipește de fereastra mea dune și dune
cînd ne apropiam cu pakardul albastru de atlantic
și coasta bască ca o bască
și părul galben ca un galben
cum iau eu cu japca sintagmele
cu degete subțiri și pătate de mure
cotrobăind tot mai adînc
în coșulețul de nuiel și ochii păianjeni
în colțul din dreapta al tavanului caută
crucea de pe caraiman în mîinile tale doamne
lebaka cu două intrări
de ce mă încăpățînez să cred
că voi chiar schiați acum pe pîrțiile creierului
meu

cu lanterne aprinse
văd inima pe frontonul capelei care-l turbează
pe mircea

de ce dracu sînteți atît de lipsiți de gust
dragii mei atît de suficienți atît de răi
mă scufund în apa caldă din cadă
angela îmi împletește codițe

mie mi-e dor de zogu al albaniei
și am deodată opt ani
ușa bucătăriei scrijele
vica prăjește cartofi
pe plita de fontă botul negru
ce-i asta?

în cîte-o noapte doarme unul în patul meu

„lasă-mă'n pace” îmi striga tiberiu
cînd avea cinci ani și eu ca melcul
îmi înghițeam pe loc cornițele
ce noapte groasă ce noapte grea
pentru o mamă uitată în stație
printre mucuri și bilete perforate
la prima vedere spuneam
așa-i cînd vine pisica
la a doua pamblica se întînea cu foarfeca
și se căsca larg intrarea albionului
cu havuzuri de ceață și porumbei călători
înghițea orice înțelegere
pentru pana de curent
înainte de lăsarea cortinei
începeau marile bătlîi
ei se tund toți acum
pînă și țone
e bine că nu mai curăț orezul

cîteodată noaptea
doarme unul în patul meu

„lasă-mă'n pace” îmi striga tiberiu
cînd avea cinci ani

el seamănă cu tata
el seamănă cu un cal împușcat
și tot nu-mi vine să cred

îți puneam suzete pe degete

petrecutele ceasuri cu tine
numai tu știai la baia publică
hemoragii de păr roșu umpleau cada
la numărul nouă îți puneam suzete pe degete
la piciorul drept și la cel stîng
sugeam și sugeam pînă la ziuă
ferugan addidații tăi ferugan
își scoteau limbuța de sub rochia de voal
și-mi spuneai povestea hamalului genghiz
și a frumoasei spălătorese
tu erai eu eu eram tu
nășteam cu schimbul mai toamnă puțin lapte
pe mamelonul ăsta să crească să se mîntuiască
la tine mă gîndesc ferugan și la planeta
cu fete de gumă mă gîndesc la palatul
buckingham cînd se schimbă garda
și la petecul de astrahan negru din manșonul mamei
cu care-ți acopăr gura ferugan

cam asta e tot ce bine

luna peste primărie trece
cu tovarăși zece
unde nimeni nu te întreabă
cît e ceasul și ce număr porți la pantofi

ce dacă semăn cu floarea de colț
găsită într-o carte mare și plicticoasă
cînd profesorul călinescu era cărăbușul
care traversa aleea din fața pavilionului cinci psihiatrie
și pe sub arini curge cibinul
cu șobolanii umflați și crizanteme mortuare
cu vacile domnului roșii de sudoare

cum îți toarnă femeia asta veche

în forma de cozonac ruginită aluatul
cum zornăie pintenii
cum şușotesc între ei tigru și eufratul
și vreau să scap de sindrofiile astea stupide
cînd intrăm și ieșim de la duș
dar ei nici nu vorbesc cu mine
străbunicul lui vlad ținuse bodegă lîngă atheneu
alt vlad fusese portar la muzeu
alt vlad luptase în altă viață la termopile

cam asta e tot ce bine
pe malul cibinului
într-o noapte de mai
nimeni nu te întreabă cîți ani ai

lehamitea și buzunarul

dimineața la cinci
orașul sărea ca o mărgică albastră
din gîtlejul cocoșului
toată noaptea înotase în sucuri
acre și dulci și-acum pleca
împreună cu betoniera
în autobuzul 503 la casa scînteii
bună dimineața primăvară!
și ei prietenii cu șepci cu pulovăre
cu saxofoane călăreau acum
pe fete murdare sub umbră
de hîrtie tipărită petalele soarelui
se zbriceau și cădeau pe caldarîm bum!

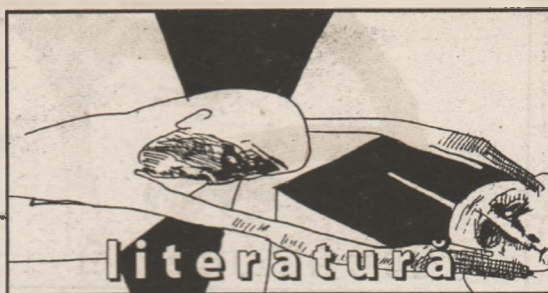
dincolo era o olandă în cutii de tutun
era un miros de bărbat cu mustață
tata îi cînta mamei la vioară
sonata kreutzer și ea prăjea cafea
am o oglindă rotundă
da'n ea cine șade
șapte vaci grase și șapte slabe
apar la ore fixe
cînd unele cînd altele în cerc
acolo în turnul cu ceas din cetate

cum se-asează pielița asta tulbure pe ochi
cum se'nțepenește zăvorul gîtului
cum scrijele limba cum se'ncheagă sîngele
ca maioneza și fata
din camera cealaltă spune:
ciocîrlia a fost nu privighetoarea
în balconul de vizavi filifie un steag
mama mare își încrețea bretonul
cu fierul de coafat și deodată
linia zigzagată se'ntinde pe monitor
și rămîne dreaptă ■

Desen de Mihaela Șchiopu

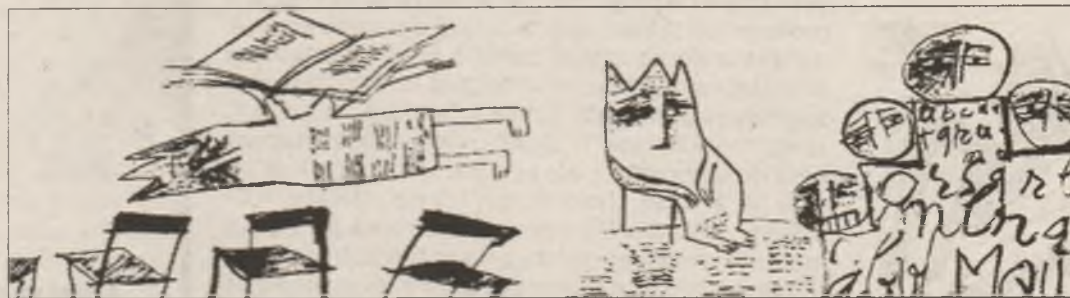
Dacă o asemenea pedală „negativă” la un „clasic” arhiconoscute putea nedumeri, sîntem în măsură a presupune marea iritare produsă de considerațiile „eretice” adresate de Cornel Regman unor autori în viață, deprinși nu o dată cu univocitatea elogiului ce s-ar cuveni a îmbrățișa totalitatea textelor pe care le-au publicat. Un dens conspect al opiniei asupra lui Marin Preda sună astfel: „Aproape fiecare din cărțile sale de la *Intrusul* încoace se vrea dezvelirea unui organ lezată sau incizarea în dreptul cîte unui segment esențial sau al unor centri sensibili ai organismului social-moral. Rezultatele nu s-au arătat însă a fi pe măsura ambiției, efortul e de cele mai multe ori scrîșnit, iar mijloacele neadecvate. *Delirul*, *Marele singuratic* sînt ratări răsunătoare, și chiar *Cel mai iubit dintre pămînteni*, suma iluziilor scriitorului, e irigat de un sistem ideatic prea sumar pentru vastitatea proiectului, împrumutat parcă epocii pre-industriale”. În alte locuri, unghiul de vedere analitic e mai relaxat și mai îngăduitor. Afirmînd cu obstinație că „secolul nu-l înconjură, ba face parte constitutivă din efortul său de înaintare”, exegetul dă glas unei certitudini compensatoare (parcă, să notăm în treacăt, întrucîtva atinsă de redundanță în extinsa-i formulare): „sigur e că Marin Preda și-a cîștigat demult dreptul, iar ultimele sale cărți i l-au consolidat, de a putea fi privit ca o natură, prin ea însăși demnă de interes, un mod aparte de afirmare reprezentînd o spiritualitate și un tipar psiho-somatic cu neputință de înțîlnit la structuri similare, în același grad de relevanță”. În cazul lui Preda, susține Cornel Regman, interesează scriitorul în același grad cu omul, „subiectul” Preda, progresiv implicat în „aventura” scrierilor ultime, chiar „dacă artisticește destule pagini nu conving, iar uneori intrigă și (...) nemulțumesc”, căci vulnerabilitatea unui „dispensator de energii mitice” ar fi aptă a deveni ea însăși faimoasă precum călcîiul lui Ahile sau locul fatal de pe umărul lui Siegfried. După asemenea inflexiuni mitologice, care sună „frumos”, însă oarecum convențional (ironic?) sub condeiul lui Cornel Regman, se pot derula din nou reproșurile sale îndeajuns de acide. Unul dintre ele (e în discuție *Delirul*) privește calificarea neverosimil pozitivă a personajului Ștefan Paul, altfel spus intensă-

Cornel Regman: Patru decenii de proză literară românească, selecția textelor și ediție îngrijită de Ștefăniță Regman, Ed. Institutului Cultural Român, 2004, 384 pag., preț neprecizat

**semn de carte
de Gheorghe Grigurcu**

Un inconformist: Cornel Regman (II)

idealizare în stranie contradicție cu nemulțumirea lui Preda față de „tribulațiile bietului Ioanide”, care n-ar fi fost „descrise realist”, căci în cartea lui G. Călinescu „i se deschid toate ușile”. Cuvinte profetice! Căci, iată, Ștefan Paul – al lui Parizianu –, june abia ieșit din adolescență, este chiar bietul Ioanide din reproșurile lui Marin Preda! Bineînțeles, presupunînd că autorul *Delirului* nu pune la îndoială însăși identitatea estetică a lui Ioanide, statutul său de erou, și că ceea ce-l nemulțumește e mai mult neconcordanța dintre exhibiționismul «neserios» sau originalitățile marelui arhitect și ecoul lor social – după socotința confratelui mai tînr – disproporționat de pozitiv. Dar o asemenea neconcordanță de un soi și mai puțin realist se instalează în chiar miezul romanului *Delirul*, în «tribulațiile» eroului principal. Și mai departe, și mai limpede: „Eroul se mișcă într-un tărîm parcă vrăjit, tot ce-i iese din gură e primit ca perle de o valoare inestimabilă, iar gestul care în mod normal ar atrage «poftirea afară» mai mult sau mai puțin politicoasă (în situațiile în care însăși «poftirea înăuntru» fusese destul de greu credibilă) devin ocazii pentru veritabile triumfuri”. Pe deasupra i se impută ultraprețuitului romancier distanța „prea mare” între „gesticulația nepretențioasă” a eroului cu indubitabil iz autobiografic și limbajul livresc de care face uz. O comparație plasticizează neajunsul astfel: „un fel de a vorbi sentențioasă-pedant, care seamănă cu vorbirea adevărată ca o sonată cu un exercițiu «scolastic» din metoda de vioară”.

Apreciat sub raportul realizării fabuloase, al unei „halimale brăile-ne și bărgănene”, aduse „la zi” prin ambiția naratorului actual, „chinuit de-a scrie roman”, Fănuș Neagu e, în optica lui Cornel

Regman, un talent „mai ales de ordinul irepresibilei nevoi de expresie, de comunicare cu orice preț, dar nu pentru că naratorul ar avea ceva deosebit de spus, ci pentru faptul că facultatea spunerii, servită și de o excelentă memorie anecdotică și a gesturilor, o are dezvoltată într-un chip neobișnuit”. E adevărat, măgulitor identificat cu „ceva între Anton Pann și Ion Creangă”, deci, am putea adăuga, avînd o valență comună cu criticul! Însă, regretabil, „aripa patetică a înjgheburii sale” (*Îngerul a strigat*) o reprezintă, prea puțin convingător, „latura istratiană, neconsolidată, atît de deosebită de vocația nastratinescă a scrisului lui Fănuș Neagu”, o „sarcină tragică” pusă în cămașa unui „personaj nevertebrat”, insuficient gîndit”. Romanele lui Al. Ivasiuc reclamă, prin ostentativa lor intelectualizare, „un cititor deplin format, dornic să înțîrzie pe marginea paginilor”, dar, vai, în același timp, „un cititor suficient de îngăduitor și răbdător, capabil să se «mobilizeze pentru a trece peste niște slăbiciuni reale ale cărților, care, neînvînșe la timp, s-au perpetuat, puțin modificate, de la un roman la altul”. Deoarece „impopularitatea” discursului cerebral acutizat se agravează printr-o tendință a romancierului de a lua „la legere” această „impopularitate”, a se comporta cu ea în chip frivol: „examinată mai de aproape, frivolitatea lui Ivasiuc se arată a nu fi decît pedanteria. O pedanterie cursivă, de o ținută elegantă, aproape fără cusur, dar nechibzuită și imperioasă ca orice exces, roasă de ambiția de a transforma ocaziile ivite în pretext și în teren de desfășurare pentru habitudini ale raționării care scapă autocontrolului”. Rodul rebarbativ de „filozofeme” și „meditame”, vizibil mai cu seamă în *Interval*, n-ar reprezenta decît o „veritabilă plantație de cuie, cum ar spune

un poet”. După ce lui Augustin Buzura i se consențează „progresele”, criticul crede că trebuie să vorbim și despre „inerțiile” lui, consistînd în unele „tipare prestabilite, ce nu i se potrivesc”. Fiind un roman bizuit pe ironie, tratînd un prezent „viu” și „acaparant”, *Orgoliile* apare grevat de inserțiile de trecut, „induse arbitrar”, nu altfel decît ca un „supliment de «senzațional»”. La înțîlnirea impresiei de adaos care nu aderă contribuie pe de o parte unele inabilități de construcție (...), pe de altă parte nesocotirea flagrantă a legilor firescului, a raporturilor posibile între oameni, mai ales într-un mediu cu tradiția conveniențelor, care reclamă o bună cunoaștere a granițelor dintre compatibilități și incompatibilități. Mai precis, se produce o inversare a mecanismelor mentale și verbale între mediul rural și cel citadin: „dacă în romanul satului se făcea

abuz de subtilități și de intelectualism, romanul intelectualilor, al «elitelor» profesionale simplifică dimpotrivă ecuația, pînă la a transforma necesarul partener de dialog, personajul cu semnul minus, într-o emanație tenebroasă de roman-foileton”. „Ura de melodramă” a autorului ce-l stigmatizează pe ex-procurorul Constantin Redman scade semnificația uman-estetică a temei pe care acest „satanic” ins e pus a o ilustra.

Paginile critice ale lui Cornel Regman au o alură de expertiză. Tesătura lor artistă pregnant individualizatoare nu răspunde niciodată în intemperanța pamfletului, după cum investigația minuțioasă ce le distinge nu posedă un substrat malițios. Exegetul se vrea și reușește a fi un meșteșugar de performanță al domeniului său, aidoma unui ceasornicar pasionat a regula mașinărilor ce indică pulsul valorii. Dar franchețea tranșantă a stilului său comportamental a surprins dezagreabil într-un mediu în care ambițiile scriitoricești erau inflamate, orice s-ar spune, și prin contactul lor cu modelul propagandistic al totalitarismului, maniheist și autoritarist, provocînd ispita gloriilor regizate și fluturînd instrumentul tabuizărilor. Înfruntînd prejudecățile, a fost un spirit lucid, vertical, exponent al normalității criticii în timpuri anormale. Onest, grav sub masca sa adesea ludică, desăvîrșit stăpîn al idiomului jovial și persiflator ce și l-a forjat, Cornel Regman rămîne un martor în nota realist-tradițională a fibrei sale interioare, un martor dintre cei mai credibili ai epocii noastre abundînd în martori falși ori măcar timorați. ■

EDITURA „CASA RADIO”

Colecția BIBLIOTECA DE POEZIE ROMÂNEASCĂ

CD-CARTE

Seria „Colecționarul de voci”

ANA BLANDIANA
 Un arhangel murdar de funingine

ANA BLANDIANA
 Un arhangel murdar de funingine
 70 de poeme roștite la Radio între 1970-2004

16 x 16 cm; 120 p. + CD (77'06")

Comenzi: tel.: 303.17.72; 303.17.31; on line: www.srr.ro; e-mail: marketing@srr.ro
 Vânzare directă: Librăria „Casa Radio”, str. Gen. Berthelot, 60-64, sect. 1, București

lecturi la zi

Fața și reversul memoriei

Al epocă de frate a lui Alexandru Odobescu și cumnată a lui Octavian Goga (a fost căsătorită cu fratele lui, Eugen), în relații de rudenie cu practic orice înseamnă aristocrația românească de la 1900 și contemporană cu un întreg secol, Elisabeta Odobescu-Goga e unul din cele mai fascinante personaje dintre multele cu care sociologul Zoltán Rostás s-a întâlnit în peregrinajul lui optzecist de reînviere a Bucureștiului de altădată (*Chipurile orașului. Istorie de viață în București. Secolul XX*, publicată în 2002, e mărțuria acestei aventuri cvasi-clandestine prin trecutul unei societăți).

În '85-'86, când Rostás înregistrează pe benzi de magnetofon o serie de convorbiri cu Elisabeta Goga, într-o mansardă de pe Calea Floreasca (botezată astfel după numele unui strămoș al "coanei Lizica"), în prezența fiicei ei, Ruxandra, doamna Goga are 94 de ani; 30 dintre ei și i-a petrecut dînd lecții de limbi străine "la domiciliul clientului", s-a mutat de mai multe ori pînă ajuns de la 12 camere la una singură, la capătul unei scări imposibil de urcat, unde păstrează ce-a mai rămas din mobilier, cărți și hîrtii de familie; memoria i-a devenit selectivă, dar ține minte pînă în cele mai mici amănunte arborele genealogic al tuturor marilor familii, cu fii ilegiti și căsătorii în străinătate, birfe vechi de 70 de ani și cutume mai puternice decît schimbările regimurilor politice.

Elisabeta Odobescu-Goga povestește nu o viață (convorbirile se învîrt, cu cîteva excepții, în jurul epocii

antebelice și a primului război mondial, tinerețea Lizicăi), ci o lume, "lumea bună" a Bucureștiului începutului de secol, cu standarde de viață bine stabilite, clase sociale bine diferențiate, așteptări care nu puteau fi decît confirmate și prejudecăți transmise din generație în generație. Ca orice persoană în vîrstă, e mult mai sigură pe memoria de lungă durată decît pe cea a trecutului apropiat, și prea puțin din transformările de mentalitate din a doua jumătate a veacului i-au influențat doamna Goga modul de a gîndi, de a evalua oamenii, de a stabili relații și ierarhii.

Fiică (mult mai mică decît frații ei) a unei familii bine poziționate social, chiar dacă (insistă ea) nu bogată, deținătoare de moșii, educată acasă, cu bone străine și profesori particulari, apoi la cursuri destinate exclusiv domnișoarelor de aceeași condiție, Elisabeta Odobescu păstrează toată viața un spirit de castă intrat în sînge, care segmentează inevitabil lumea în "ai noștri" și "ceilalți": sancționează fără apel "mojițiile", gafele de comportament, lipsa de autocontrol, are așteptări reduse față de cei care nu aparțin clasei ei, dar foarte ridicate în ce privește egalii (Martha Bibescu e cea căreia are cel mai mult să-i reproșeze pentru a nu se fi ridicat la nivelul moștenirii genetice și al educației primite; episodul pe care-l povestește și asupra căruia revine, trădarea germană a Marthei și asumarea de către ea a unor merite pe care nu le avea, nu e încă lămurit de biografi). Nepoata lui Odobescu e reticentă față de evrei (nu crede într-un holocaust românesc, e de părere că în general "evreii fac un scandal enorm", iar polonezii au avut mai mult de suferit decît ei), știe fără nici o ezitare trecutul și prezentul fiecărei familii de tradiție (interlocutorul ei îi citește numele dintr-un dicționar genealogic și de fiecare se leagă o amintire, o poveste, o legendă), mai puțin cele din Moldova, îl crede pe Brătianu a fi fost un mare politician ("avea cap"), are dubii în privința lui Iuliu Maniu și o perspectivă relaxată față de familia regală. La aproape 100 de ani, și-a tranșat deja socotelile cu viața (persoanele în vîrstă sînt subiecții predilecți ai istoriei orale, căci sînt cel mai puțin tentate să-și cosmetizeze amintirile pentru a se pune pe sine în valoare), își acceptă destinul și n-are nostalgii pentru infinitul lucrurilor pierdute și posibilităților ratate.

cea ce face cu adevărat fascinantă cartea lui Zoltán Rostás este prezența, în paralel cu evocările Elisabetei Goga, a jurnalului ei din timpul primului război mondial, două imagini în oglindă – una "la cald", cealaltă filtrată prin experiența cîtorva decenii și meandrele imprevizibile ale memoriei omenești – ale acelorași evenimente: începutul războiului, retragerea, ocupația germană a Bucureștiului, văzute "la firul ierbii", în ignorarea totală a Istoriei oficiale. Istoriile doamnelor de la Crucea Roșie, a răniților de condiție modestă ajunși în îngrijirea lor, a permiselor de muncă și manifestelor, a "germanofililor" și "bunii români" care părăsesc sala de concert la intrarea lui Mackensen în loja regală, în răspăr cu Istoria faptelor de arme, a eroilor și jocurilor strategice pe tabla de joc a bătăliei națiunilor. Istoriile recuperabile, cum e avertizat colocutorul Elisabetei Goga, și din jurnalele și memoriile altor doamne (Sabina Cantacuzino, de exemplu, dar și Zoe Cămărășescu), notarea periodică a întîmplărilor zilnice fiind o practică (de disciplină și autoevaluare) curentă în lumea bună ante- și interbelică.

Scriș în franceză (e limba de cultură, româna folosește doar comunicării triviale) de o tînără cosmopolită și perfect emancipată la cei 24 de ani ai săi (siguranța și voluntarismul ei pun sub semnul întrebării multe teorii feministe), jurnalul Elisabetei Odobescu din 1916-1918, chiar fără a avea permanent sub ochi imaginea bătrînei la fel de puternice la 94 de ani, e esența subtilă și concentrată a Bucureștiului neclintit sub bombardament de zeppeline și a acelei Românie care-a făcut Unirea, România castelor, dar și a valorilor morale tranșante, a spiritului de sacrificiu și trădărilor răzbunate, o Românie din care n-au mai rămas, din păcate, decît memorii și amintiri indirecte.

Iulia POPOVICI

Ioana Postelnicu

18.III.1910 - 28.XI.2004

S-a stins din viață, la 94 de ani, Ioana Postelnicu, ale cărei îndepărtate începuturi scriitoricești au fost încurajate de E. Lovinescu. S-a format în climatul „Sburătorului”, alături de Sorana Gurian, Cella Serghi, Lucia Demetrius, prezențe semnificative ale vestitului cinaclu, ilustrând, fiecare, o formulă de feminitate și un stil de afirmare literară.

Primul roman al Ioanei Postelnicu (numele literar al Eugeniei Banu), *Bogdana*, din 1939, îi oferea lui E. Lovinescu prilejul de a remarca „maturitatea de expresie artistică” a noii prozatoare, „destul de rară într-un domeniu de exaltare a simțurilor”. Următorul roman, *Beznă*, apărut în 1943, vedește aceeași preocupare pentru procese sufletești, în general, și pentru sondarea „beznei” subconștientului, în special, a stărilor malade și a impulsurilor instinctuale, în linia deschisă la noi de Hortensia Papadat-Bengescu, scriitoarea atât de mult prețuită de sburătoristi.

Cu *Plecarea Vlașinilor* (1965), continuat de *Întoarcerea Vlașinilor* (1979), Ioana Postelnicu trece oarecum neașteptat de la proza de investigație psihologică la proza de reconstituire realist-epice, ale unor medii și ale unei istorii. Era însă legată de acestea prin originile sibiene, prin afinitățile cu o umanitate pe care o cunoscuse din interior, chiar dacă epopeea Vlașinilor, neam de oieri, se petrece în veacul al XVIII-lea transilvan. Lui I. Negoieșcu *Plecarea Vlașinilor* îi impunea prin „masivitatea și siguranța compoziției” și prin „impresia de autenticitate a experienței trăite de autoare”.

Retrasă în ultimii ani la Bacău, prozatoarea își redacta acolo „confesiunile esențiale” pe care, nemaiputând să le așteamă cu mîna ei pe hîrtie, le dicta. Am publicat și în *România literară* cîteva, în ele fiind vorba de E. Lovinescu, de atmosfera de la „Sburătorul”, de Bucureștii anilor '40, de călătorii făcute în Europa în acea epocă dramatică, premergătoare celui de al doilea război mondial. Nu știm dacă a fost încheiat demersul memorialistic al prozatoarei, dar credem că ar trebui cineva să adune într-o carte ceea ce există prin reviste sau a rămas în manuscris. Sunt mărturisiri prețioase („esențiale”) fie și numai pentru faptul că pun în valoare o experiență directă, trăită într-o lume printre ai cărei ultimi supraviețuitori și martori a fost, până de curînd, Ioana Postelnicu.

R. I.

Zoltán Rostás,
Secolul coanei Lizica.
Convorbiri din
anii 1985-1986
cu Elisabeta
Odobescu-
Goga. Jurnalul
din perioada
1916-1918,
București,
Paideia, 2004,
318 pag., f.p.

Convorbiri din anii 1985-1986 cu
Elisabeta Odobescu-Goga
Jurnalul din perioada 1916-1918
paideia

prepeleac de Constantin Ţoiu

Speranța

Porecla domnitorului teribil și drept, ce străbătu atâtea veacuri istoria română, o fac azi și mai actuală tâlhăriile atingând apogeul. O dată cu ea revine în forță și poezia clasică a lui Tudor Arghezi, pe care generații întregi o învățară, câteodată pe de rost.

Românul varsă repede lacrimi, înduioșat, când le vede pe obrazul necăjit al altuia.

Dar tot el, în stirpea lui, simte câteodată răsărind un vlăstar nou din caracterul domnului muntean intratabil...

Geniul lui Arghezi a immortalizat mânia încinsă la maximum de un jeratec infernal.

Atât umor negru și atâta cocaserie năpraznică nu încap decât în versul lui François Villon sau în fraza lui Rabelais.

Pentru că vine vorba tot timpul de corupție, să ne reamintim *Crezul* poetului din Mărțșor, am spune, scris parcă acuși pentru ticăloșii prezenți.

Începem cu strofa a treia:

...De bună seamă, Vodă, gânditorul,
La curățirea lumii-i hotărât,
Îndeasă țeapa-n oameni până-n gât
Pentru-a-ntâlni șezutul omușorului (...)

Și iată sfatul țării adunat
Să mulțumească domnului de Pace.
Vlad șade-n jilț. E liniște. Și tace
Cu sufletul în platoșă-mpăcat.

Cuviincios cu buna rânduială.
Pentru cei mari, fie munteni sau turci.
Avea mai mari și osebite furci.
Ca treapta lor să nu dea la-ndoială

Și pe când prieteni și curteni în zale
Ciocnesc în juru-i cupele de vin,
În cinstea faptelor Măriei Sale;
El cugetă ce țepi li se cuvin.

Vedeai vizirii la-nălțimea lor,
Înfipți în vârfuri sprintene de ploi,
Iar pentru sfinți, vlădici și episcopi
Avea lemn sfânt și bun mirositor.

Furcile, slujitorii domnești le vor
număra pe degetele celor două
mâini. Și, dacă nu ajung, le vor socoti,
argheziian, și cu deștele de la picere.

P.S. Dacă vreun „gânditor” politic va obiecta că *asta* e ceva medieval, îi răspund dinainte că nici nu se compară cu epoca de piatră căreia îi aparține.

HUMANITAS

bunul gust al libertății

Colecția

Cartea de pe noptieră

150.000 lei

MIRCEA CĂRTĂRESCU
De ce iubim femeile

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

De ce iubim femeile este primul volum de povestiri „de buzunar” din cariera lui Mircea Cărtărescu: un mănunchi de istorii cu femei așadar, spuse simplu, captivant, de un povestaș a cărui viață seamănă ca două picături de rouă cu a scriitorului.

Un omagiu (adesea în sensul cel mai concret, erotic, al cuvântului) adus femeilor „pentru că sunt femei”.

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

păcatele limbii de Rodica Zafiu

Bip

Cuvântul *bip* poate fi considerat o adevărată emblema a actualității: foarte nou, internațional, de sursă engleză dar și cu un caracter clar onomatopeic, a devenit în ultima vreme un element polisemantic și polifuncțional. E un simbol al vremii noastre, pentru că redă în limbile umane timbrul de bază și expresia elementară a mijloacelor electronice. Indiferent de diversitatea surselor, tot mai numeroase (telefon, computer, alarmă etc.), *bip* indică semnalul sonor al modernității grăbite. Când e folosit cu sensul său de bază, ca onomatopee, cuvântul este adesea repetat („la intrare băieți serioși, în costum, cu aparate din alea care fac *bip-bip*”, atelier.liternet.ro). În cele mai multe utilizări, *bip* este un substantiv, adesea articulat – un *bip*, *bip-ul* („se va auzi un nou *bip*”, mithos.ro; „ziariștii din Buzău au primit «*bip-ul*» prietenesc prin care erau anunțați că e rost de-o știre”, *Evenimentul zilei* = EZ 3742, 2004, 5), de genul neutru, cu pluralul caracteristic în -uri („se întâmplă să scoată trei *bipur*”, lug.ro). În toate utilizările sale, cuvântul poate să apară fie adaptat ortografiei românești (*bip*), fie cu forma de origine (*beep*); deocamdată sînt mai numeroase cazurile de conservare a scrierii din engleză, dar și forma adaptată înregistrează o frecvență destul de mare. Anglicismul *beep* a intrat și în alte limbi romanice: în Internet găsim multe atestări ale sale în spaniolă sau franceză, dar numai italiana pare să-i fi admis intrarea în dicționare (*bip*, substantiv invariabil, în Zingarelli 1995).

Interesante sînt evoluțiile și specializările semantice ale cuvîntului, care țin de specificul fiecărei limbi; în româna actuală colocvială, de exemplu, se bucură de o mare circulație expresia *a da bip* (prezentă, de altfel, într-o asociere ludic-absurdă, în textul de larg succes internațional al unei melodii a formației O-Zone: „*Ti-am dat bip / și sînt voinic*”). În acest caz, substantivul desemnează semnalul sonor, scurt, al telefonului mobil, iar expresia descrie o practică de folosire economică a acestuia, nu pentru convorbiri, ci pentru transmiterea unor simple mesaje convenționale (cerere de a fi sunat, semnal de sosire etc.): „*ei ne dau un «bip» și noi îi sunăm*” (EZ 3742, 2004, 5). „*femeile dau bip-uri ca să fie sunate înapoi de bărbați*” (resursadefun.ro); „*poți da bip dacă nu ai credit!*” (computere.bursa.rol.ro). Construcția nu este chiar o locuțiune, pentru că permite mici variații (de articulare, folosire a pluralului). Contrastele dintre răspîndirea expresiei și modernitatea ei e amplificat în contextul limbajului popular-rural și chiar regional: „*No, Ghio, când o trece turma de-ailaltă parte a tăpșanului, ț-oi da bip*” (timpolis/986); citatul este construit cu evidentă intenție comică, dar enunțul nu e neverosimil.

Mai recent, cuvîntul a suferit o nouă evoluție semantică, un sens al său specializîndu-se pentru sunetul cu care posturile de televiziune acoperă cuvinte obscene și/sau înjurături: „*drăgălășeniile verbale, de-alea care impun inserarea de bip-uri pe casetă*” (EZ 2856, 2001, 15); „*Într-una din zilele trecute am auzit primul mesaj cu «Bip!» adresat*

politicienilor” (obiectivdesuceava.ro); n-au lipsit vorbe de duh din „folclorul” autohton pe care n-am cum să le includ aici că aș folosi prea multe *bip-uri*” (alpinet.org). Pornind de la acest uz, *bip* devine un mijloc eufemistic, o modalitate de a atenua parțial vulgaritatea unei expresii, lăsînd totuși să se înțeleagă sensul ei agresiv. E folosit adesea cu intenție comică, mai ales prin acumularea excesivă care sugerează o imprecizie extrem de violentă: „*Păi părerea mea e că biiiiiip bip bip bibip biiiiiip biiiiiip biiiiiip bip bip bip cu bip în bip și să biiiiiip biiiiiip biiiiiip în neamu...*” (daciclub.ro). Se ajunge chiar ca *bip* să capete, metonimic și contextual, sensul de „cuvînt obscen”, „înjurătură”: „*invocând apoi toți sfinții și dumnezeii, printre alte bip-uri*” (dbrom.ro).

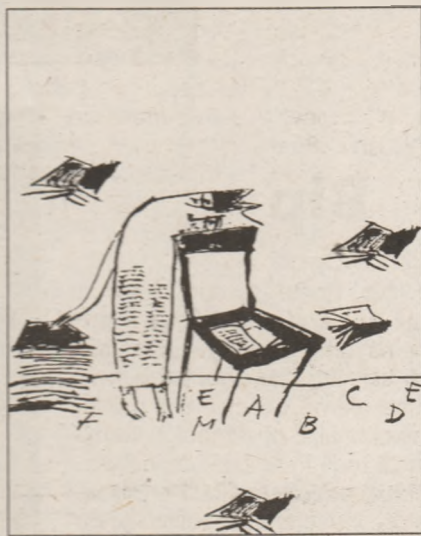
Succesul cuvîntului se reflectă și în derivare: de la *bip* s-a format verbul familiar, de conjugare a IV-a, *a bipăi* (e drept că a putut beneficia și de un model din engleză – verbul *to beep* –, dar este perfect normală și derivarea independentă). Verbul apare destul de frecvent cu sensul general de producere a unor semnale sonore: „*limita e marcată de un post de control care-ți bipăie bagajul*” (22, 42, 1997, 16), „*setează o limită de temperatură peste care placa să înceapă să beepăie*” (computergames.ro); „*cum fac o alarmă să beepăie la armare/dezarmare...*” (daciclub.ro); „*când anti-radarul beepăie e prea târziu*” (antiradar.comandaus.com); „*De ce-mi bipăie Windowsu, mă? ... ia-l și tu la misto... bipăie și tu la el!*” (computergames.ro). Ceva mai rare sînt cazurile în care *a bipăi* se referă chiar la soneria telefonului („*să nu mai bipăie nici un telefon*”, mens.ro; „*abia aștept în câteva ore să-mi bipăie telefonul*”, cafeneaua.com) și e sinonim cu expresia *a da bip*: „*o să mă bipăie ea mai încolo*” (irc.n0i.net); „*dacă te pot ajuta cu ceva bipăie-mă*” (desprecopii.com); „*chiar era să te bipăi... să vad ce mai faci...cînd aterizi la mare?*” (ib.). ■

Critica edițiilor

Colecția „Scriitori români”

Bețele-n roate puse de vigilenții activiști ideologici ai „partidului și guvernului” inițiativei unui grup de redactori cărțari, adică textologi, din Editura de Stat pentru Literatură și Artă, care începuseră, prin edițiile Miron Costin, *Opere* (îngrijite de P. P. Panaitescu), Grigore Alexandrescu, *Opere* (îngrijite de I. Fischer) și L. Caragiale, *Opere* (îngrijite de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin), publicarea unui corpus de *opere complete*, cu *variantă integrală* și *note de istorie literară* al scriitorilor „clasici” români și transferarea proiectului și a planului de perspectivă al corpusului la Editura Academiei a avut ca efecte imediate, nu numai scontate, ci și desigur îndeaproape urmărite, anulara inițiativei, condamnată direct ca o tentativă de subminare „idealistă” și „obiectivă” a interpretării marxist-leniniste a literaturii clasice române. Un alt efect, probabil și acesta scontat, a fost canalizarea intențiilor și energiilor constructive declanșate de inițiativa menționată spre un alt tip de ediție. Acesta trebuia să fie un tip de compromis menit să compromită proiectul inițial, structura lui și structura volumelor cuprinse în el. Cu alte cuvinte, o ediție de compromis tradițional, menită să împace capra cu varza. Ceea ce s-a și întâmplat, genele noastre, ale românilor, fiind dedate, probabil, din vremurile prin care am trecut, cu acceptarea mlădăriei confort al cedării, al lui „dacă altminteri nu se poate, e bine și așa”, al lui „decât nimic, mai bine ceva, cât de cât” și cu terțipul speranței mincinoase în viitorul incert al lui „când s-o putea”. Și astfel –, cedând într-o vreme a cedărilor și a compromisișurilor succesive, dominată de temeri, de prudențe și de numeroase „forme” pe care le „îmbrăcă” „lupta de clasă” și „lupta împotriva influențelor ideologice occidentale”, „decadente”, față de care, aceiași activiști sau progeniturile lor, mai directe sau mai indirecte, își manifestă acum admirația și „atașamentul” –, am revenit la eroarea edițiilor de opere alese, ediții pe drept cuvânt criticate de G. Călinescu în prefața lui la *Istoria literaturii române* (1941, p. 7, col. II): „Nu există, cu toate eforturile care se fac, ediții complete pentru

cercetători. Se face eroarea, în ultima vreme [anii 1936-1940], de a se alcătui ediții cu pretenții savante, dar cu opere alese. Studiarea lui Eliade Rădulescu cere o strașnică oboseală. Și afară de aceasta, mai sînt autori rămași numai prin reviste sau în ediții rare, de dibuit prin biblioteci. [...] Și apoi e dificil lucru să emiți opinii critice după lecturi grăbite, la bibliotecă.” Îmi îngădui să presupun că G. Călinescu a uitat să menționeze că erau pe-atunci (1941) și mai sînt și astăzi (2004) texte necunoscute, rămase numai prin reviste, ale unor autori considerați altminteri drept cunoscuți, dar care, din cauza neadunării lor în ediții, nu au intrat până acum în perspectiva critică a istoricilor literari, care continuă să-i aprecieze pe baza edițiilor de „opere alese”. Și poate așa se și explică, cel

puțin în parte, absența bunelor, temeinicelor monografii despre mulți din scriitorii noștri, monografii a căror lipsă, alături de aceea a edițiilor de opere complete, o regreta același G. Călinescu, în aceeași prefață la aceeași *Istorie a literaturii române* (1941, p. 7, col. II): „Un istoric literar străin (vezi cazul lui Thibaudet) își procură o bună ediție a operelor și câteva solide monografii, și apoi meditează asupra autorului”. Este adevărat: cel puțin în ceea ce privește monografiile, nu mai sîntem, statistic și nici conceptual, în situația din anii 1936-1940. Dar monografiile elaborate în anii „socialismului victorios” suferă de cel puțin trei deficiențe. Una provine din absența unor bune ediții de opere complete, alta din interpretările viciate de ideologia marxist-leninistă, bolșevică, iar a treia, din amestecul în texte al cenzurii și al autocenzurii, autocenzură cu care unii condeieri din generațiile mai vechi s-au obișnuit să se drogheze împotriva sincerității lucide și nu au reușit nici după paisprezece ani de tratament democratic să se dezintoxice.

Dar era vorba despre compromisul pe care l-am acceptat forțați de circumstanțele favorabile activiștilor de partid și de stat, exprimat prin întoarcerea la edițiile de „opere alese”. Pe unii din cărțarii editurii, interzicerea publicării corpusului de opere complete conform structurii și planului stabilite inițial ne-a determinat să ne orientăm spre alte tipuri de ediții. Pe alții, respingerea proiectului i-a îndârjit, hotărându-i să facă, împotriva acelei stupide interdicții, maximum din ceea ce se putea face,

adică ediții de opere alese cu variante și note de istorie literară, deci, cum ar fi spus G. Călinescu, „cu pretenții savante”. Deosebirea de edițiile la care se referă G. Călinescu, având probabil în vedere „ediția critică, cu introducere, note și variante”, de „opere literare” ale lui A. I. Odobescu, publicată în 1938 de Scarlat Struțeanu, consta în faptul că „alegerea” era impusă de cenzură, îngrijitorii, cărțarii urmărind realizarea unor ediții de opere quasi-complete, corecte din punct de vedere textologic, care să satisfacă în cât mai mare măsură exigențele cercetătorilor și sperând că, totuși, cândva, „când s-o putea” aceste ediții să devină, prin adăugirea câtorva noi volume de *addenda* et *corrigenda*, edițiile de opere complete spre realizarea cărora năzuiserăm. Din această calmă îndârjire constructivă și prin travaliul conștiincios, de neîndoienică profesionalitate ale unor editori ca Iorgu Iordan, Mariana Brâncuși, G. C. Nicolescu, Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Adrian Marino, Ion Roman, Domnica Filimon, Alexandru Săndulescu, M. Petroveanu, Cornelia Botez ș. a. s-a constituit treptat, începând de prin anul 1960, colecția „Scriitori români”, în volumele căreia au apărut operele (admise de cenzură) ale lui Vasile Alecsandri, Ion Creangă, Titu Maiorescu, Delavrancea, Alexandru Macedonski, G. Topîrceanu, G. Bacovia ș. a., ediții pe care îmi propun să le prezint în câteva articole viitoare pentru a le sublinia valoarea față de alte ediții postume din operele acelorași scriitori și poate – cine știe? – pentru a stimula corectarea și completarea lor.

G. PIENESCU

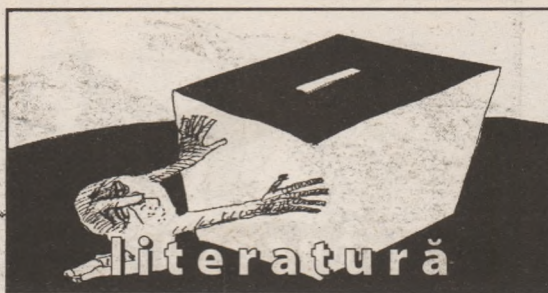
Fototeca „României literare”

Fotografie de ION CUCU

D. R. Popescu, Al. Paleologu, Constantin Toiu, George Ivascu, Șerban Cioculescu – 1982

ftez când mă gândesc la bibliografiile noastre din două motive: o dată, pentru că sunt extrem de puține, și a doua oară, pentru că sunt prea frecvent nesatisfăcătoare, fie lacunare, fie neactualizate. Notez ca pe un succes deosebit realizarea unei cercetări complexe a Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, aflat sub egida Academiei: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice (1919-1944)*, din care eu cunosc patru volume (I, 1997; II, 1999; III, 2000; IV, 2002), apărute la Editura Saeculum I. O., dar e posibil să fi apărut și al cincilea volum. Adaug cercetarea realizată la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române, *Bibliografia literaturii române (1961-1965)*, din care am la îndemână doar primele două volume (I, 1996; II, 1997), dar știu că s-a finalizat editorial în alte trei volume. Mai sunt, bineînțeles, și alte realizări notabile, pe care nu intenționez să le contabilizez acum. Din păcate, pe lângă că sunt puține, bibliografiile nici nu ajung întotdeauna unde trebuie, adică în sălile sau în rafturile de referințe (alături de enciclopedii și dicționare) ale bibliotecilor universitare și județene.

E cât se poate de binevenită *Bibliografia esențială a literaturii române (scriitori, reviste, concepte)*, realizată la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” de un colectiv coordonat de Dan Grigorescu. Destinată în primul rând elevilor, studenților și profesorilor, ca un instrument de lucru foarte util, această *Bibliografie esențială*... ar trebui întâmpinată cu toată bunăvoința și căldura, fără nici un reproș. Dacă, totuși, voi face câteva, ele trebuie înțelese ca pe o datorie profesională de a contribui la perfecționarea acestui instrument de lucru: întotdeauna e loc de mai bine. Cercetătorii implicați recunosc, prin vocea lui Dan Grigorescu din cuvântul înainte, inevitabila subiectivitate a selecției de scriitori și chiar a modului de lucru, de punere în pagină a informațiilor, de aceea e cu atât mai justificat (și chiar așteptat) dialogul cu alte opinii și posibile opțiuni. Coordonatorul volumului are pe deplin dreptate: „Cartea aceasta e o călăuză ce îndrumă spre scrierile importante ale culturii române”, e „un ghid folositor celor care vor să cunoască scrierile pe temeiul cărora se poate clădi o cultură solidă și cuprinzătoare”.

Două cuvinte despre aria de competență a autorilor de articole, așa cum o deduc din frecvența semnăturilor. Dan Grigorescu scrie despre criticii și eseistii interbelici, dar și despre unii contemporani.

Adriana Mitu și Manuela Anton își împart scriitorii vechi până la clasic. Nicolae Mecu face bibliografia clasicilor și a scriitorilor de la începutul secolului XX. Dorinei Grăsoiu îi revine sectorul interbelic. Misiunea cea mai grea o are, după

o selecție onorabilă) și despre orizontul estetic al bibliografiei. Acestea se văd cel mai bine după locul în care ajunge selecția în imediata actualitate. Cei mai tineri scriitori selectați sunt Ioan Es. Pop (n. 1958) și Cristian Popescu (1959-

Cezar Ivănescu, Virgil Mazilescu, Marian Papahagi, Dorin Tudoran, Daniel Turcea, Laurențiu Ulici, Cornel Ungureanu, Eugen Uricaru, Mihai Ursachi. Dacă nu aș vrea ca nici un nume să lipsească, ar fi, neapărat, mai multe de adăugat,

constatăm cât de repede se învechesc bibliografiile care au în vedere istoria receptării adusă la zi. Dintr-o notă preliminară aflăm că *Bibliografia esențială*... și-a oprit înregistrările, în cele mai multe dintre cazuri, în anul 2000, dar uneori, pentru scriitorii contemporani, a mers până în 2003. Datorită confuziei editoriale de după 1989, cele mai multe curențe ale bibliografiei provin din acest segment temporal 1990-2003. La Nicolae Breban nu sunt înregistrate cărțile clujenilor Laura Pavel și Ovidiu Pecican; la D. Cantemir, lipsește cartea Adrianei Babeți; la D. Caracostea, lipsește Ioana Both; la Mateiu I. Caragiale, monografia temeinică a lui Ioan Dersidan; la Liviu Rebreanu, nu e înregistrată cartea foarte bună a lui Liviu Malița; la Marin Sorescu, nu e cartea Crenguței Gânsacă; la Radu Stanca, lipsește monografia semnată de Ada D. Cruceanu; la revista „Gândirea”, nu e cunoscută nici antologia, nici bibliografia revistei, datorate lui Emil Pintea; Mircea Popa e menționat la referințe, în general, mult prea puțin față de multitudinea contribuțiilor sale de istorie literară. S-ar putea trage concluzia că bibliografiile bucureșteni nu prea (re)cunosc contribuțiile ardelenilor, fie că le neglijează sau le uită, fie că nu le consideră... esențiale. Dar salvarea dintr-o astfel de interpretare regionalistă vine din alte lacune: la I. D. Sîrbu, lipsesc toate cărțile consacrate scriitorului (de Nicolae Oprea, Sorina Sorescu, Lelia Nicolescu, Elvira Sorohan, Antonio Patraș); la Marin Sorescu, nu sunt înregistrate nici măcar toate cărțile autorului. Ar mai fi multe de spus. Actualizarea referințelor e în mare suferință. Sunt de semnalat și neglijențe de corectură: conducătorul cenaclului alternativ la Cercul literar de la Sibiu nu putea fi Al. Papilian (p. 298), ci Victor Papilian; prenumele lui Bogdan-Duică nu e tot Bogdan (p. 59), ci Gheorghe; Blecher nu e Mihai, ca la p. 259, ci M. (ax), ca la p. 59; C. Mahonu (p. 34) e, desigur, C. Mohanu; nu există „Adevărul literar și științific” (ca la p. 258), săptămânal de cultură și atitudine al ziarului „Adevărul”.

Ce-i trebuia acestei *Bibliografii esențiale*... pentru a avea mai puține defecte de informare? Un referent de la Iași (Dan Mănuță, de pildă) sau de la Cluj (Aurel Sasu, Mircea Popa sau Ion Istrate), care să-i fi sesizat înainte de tipar lacunele și superficialitățile – adică îi trebuia un control științific din afara colectivului de redactare. Nu prea colaborează, nu prea comunică între ele secțiile din București, Cluj, Iași sau Timișoara ale Institutului de Istorie și Teorie Literară. Spre paguba lor.

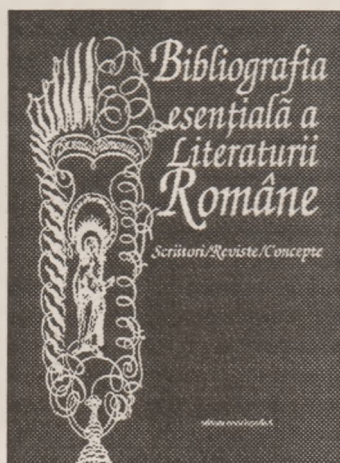
Ion SIMUȚ

Istorie literară

Un of: bibliografiile

părerea mea, Raluca Dună, aplicată asupra sectorului contemporaneității, cel mai extins și mai expus controverselor, având o contribuție masivă și la sectoarele revistelor și conceptelor. Mai participă, îndeosebi la aceste sectoare din urmă: Cristina Balinte, Magdalena Dragu și Dana Marinescu. Sunt părțile cele mai vulnerabile, unde aș avea cele mai multe lucruri de reproșat, deși nu este contribuția exclusivă a celor trei nume. Adriana Mitu și Raluca Dună, care semnează alături, sunt la fel de responsabile pentru aproximații, lacune, inconsecvențe, caracter heteroclit – greu de contabilizat într-un articol de întâmpinare ca acesta. Capitolele despre reviste și concepte par mai grăbit elaborate. De altfel, trebuie să spun că pentru marea misiune bibliografică pe care și-a propus-o colectivul este prea mică arie din aria lui de competență misiunea de teorie literară de definire a conceptelor, potrivită într-un dicționar separat, special dedicat terminologiei literare (cum de altfel există). Bun pe terenul istoriei literare, colectivul a eșuat în final pe tărâmul teoriei literare.

Ce observații se pot face despre specificul selecției? Ne ajută, într-o primă instanță, Raluca Dună, redactor coordonator, într-o scurtă explicație din *Nota asupra ediției*. Selecția este mai severă pentru perioada veche și pentru perioada clasică, dar ceva mai permisivă, mai laxă, pentru perioada contemporană. E, oarecum, firesc, să fie așa. Nu am remarcat absențe flagrante din posibilul tablou al scriitorilor clasici și interbelici. Discutabilul începe în sectorul actualității. Din generația războiului, lipsește frapant Geo Dumitrescu (nici C. Tonegaru și D. Stelaru nu sunt), în timp ce dintre proletcultiști notorii e prezent inutil Dan Deșliu. Nu l-aș fi omis nici pe Radu Tudoran. Pentru că figurează toți poezii importanți ai generației '60, i-aș fi introdus și pe Grigore Hagiu și Gheorghe Pituț, cu atât mai mult cu cât opera lor e încheiată. Îmi reprim mai departe tendința de a mai adăuga nume, pentru a da o idee despre limitele selecției (după părerea mea, e vorba de

Bibliografia esențială a literaturii române (scriitori, reviste, concepte), Editura Enciclopedică, 2003, 350 p.

1995), singurii dintre nouăzeciști. Bibliografia reține doar cinci optzeciști, e adevărat, pe cei mai buni: Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu, Bedros Horasangian, Mircea Nedelciu și Matei Vișniec. Nu zic alte nume posibile, dar nu-mi pot reprimă un comentariu... regionalist: nici un ardelean între optzeciști și doar un moldovean? Se poate discuta la nesfârșit. Selecția e mai generoasă cu șaptezeciști: Gabriela Adameșteanu, Emil Brumaru, Mircea Dinescu, Dana Dumitriu, Dinu Flămând,

dar (nu mă pot stăpâni, deși am promis) nici într-un caz nu trebuia să lipsească Adrian Popescu. Trecând la alt segment sensibil, exilul e, cel puțin aparent, suficient de bine reprezentat prin: Ștefan Baciu, Al. Busuioceanu, Ion Caraion, Nina Cassian, Matei Călinescu, E. M. Cioran, Al. Ciorănescu, Aron Cotruș, Mircea Eliade, Paul Goma, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Norman Manea, Gabriela Melinescu, I. Negoitescu, Virgil Nemoianu, Lucian Raicu, Dumitru Țepeneag. Și aici ar mai fi nume de adăugat (Al. Vona, de exemplu), dar să ne resemnăm că există o foarte bună *Enciclopedie a exilului literar românesc (1945-1989)*, cea a lui Florin Manolescu. Totuși, nu pot trece cu vederea două-trei curențe: la scriitorii din exil, lipsesc din referințele critice trimiterile la receptarea în străinătate; dacă la fiecare sunt citate toate (sau aproape toate) titlurile cărților publicate în exil, la Norman Manea, printr-o excepție bizară, nu se întâmplă același lucru; la secțiunile de reviste, grupări sau concepte nu există nici o mențiune despre activitatea culturală din exil (chiar conceptul de exil lipsește). În sfârșit, să mai semnalez marea lacună a tuturor instrumentelor noastre de lucru: neglijarea Basarabiei literare. Dintre toți scriitorii basarabeni de astăzi numai Ion Druță este înregistrat.

Mircea Anghelescu, în articolul dedicat acestei bibliografii în „Adevărul literar și artistic” nr. 702 din 3 februarie 2004, observa foarte bine o altă particularitate: marea proporție de critici și esești, adică 92, față de 74 de prozatori, 77 de poeți și 13 dramaturgi. Greu de explicat această înclinare a balanței în favoarea criticilor și eseistilor, altfel decât fie prin preferințele coordonatorului (care ar fi putut crea involuntar acest dezechilibru), fie prin datoria resimțită de întregul colectiv de a înregistra opera criticilor și eseistilor ca o sursă bibliografică în sine, ce ar putea fi ulterior redistribuită în funcție de scriitorii comentați și de epocile analizate.

Avem încă o dată ocazia să

Doamna Jeanne Marzesco (Ionica Mărzescu) este descendenta unei vechi familii de boieri și intelectuali moldoveni, care a dat slujitori ai Bisericii, cărturari și doi membri marcanți ai Partidului Național Liberal. Străbunicul, Gheorghe (Ghiță) Mărzescu (1834-1901), a fost profesor universitar la Iași și ministru al Cultelor în 1869-1870 și 1896-1897.

Bunicul, Gheorghe Gh. Mărzescu (1876-1926), a fost o proeminentă personalitate a PNL, membru în mai multe cabinete prezidate de I. I. C. Brătianu. Era, după cum ni-l descriu contemporanii, un om drept, cinstit, loial, „cel mai înțelegător, cel mai liber față de șeful său în fața căruia ceilalți stăteau timpiți și încremeniți și, adaug, cel mai sincer dintre conducătorii liberali”. (N. Iorga)

Tatăl, George Gh. Mărzescu (1907-1968), inginer cu studii superioare în Franța, a cunoscut din plin vicisitudinile unei descendențe deloc plăcută comunistilor. Gh. Gh. Mărzescu scosese, în 1924, Partidul Comunist din România în afara legii. Greutățile vieții nu au ocolit-o nici pe doamna Marzesco, după cum îmi mărturisea într-o scrisoare pe care am publicat-o în volumul de însemnări al bunicului său, *Fapte și impresii zilnice. 1917-1918*, tipărit de curând la Editura Curtea Veche. În 1985, domnia sa a primit aprobarea de a se stabili în Franța. S-a născut, de altfel, la Paris în 1930, unde părinții se aflau la studii, anul următor venind în țară.

Recent, am primit de la doamna Jeanne Marzesco câteva texte pe care și le numește „fragmente-strigăt”. Sunt pagini cu însemnări iscate din experiențe și reflecții zilnice, alcătuiind un pasionant jurnal interior. Departe de țară, la vârsta când întâmplările vieții prind a se ordona cu alte înțelesuri, trăind într-o lume de care este legată prin tradițiile familiei, doamna Marzesco scrie spre a se mărturisi.

Îmi place tonul împăcat al acestor fragmente, în care strigătul mi se pare că vine din tângirea „după tihna și bucuria care, ele singure, mi-ar arăta că s-au vindecat rănilor”. (Ioan Lăcustă)

Suflet slav

Am văzut la televizor o scriitoare rusă... skaia a cărei principală temă e mizeria. Nici nu se poate închipui o temă mai actuală decât cea a marii mizerii post-comuniste. Înainte însă de a vorbi despre literatura proprie, autoarea a făcut o introducere vorbind despre tradiționala detașare rusească de bunurile materiale și tradiția creștină a partajului la ruși, o Rusie pravoslavnică, evident opusă Occidentului. Din câteva cuvinte, a reieșit, pe de o parte, un fel de dispreț și ură mocnită față de societatea de consum occidentală, iar pe de altă parte ideea grandomană că Rusia e mai acătării. Trebuia să înțeleg că spiritualitatea rusească este superioară spiritului comercial și materialist occidental.

Am reacționat imediat gândind, mai întâi, că sărăcia în forma ei agravată care e

mizeria constituie o străveche experiență grea. Cred că a fost lotul multora în toate societățile. O atestă îndeajuns fie și numai numeroasele povești populare cu omul sărac care n-are ce mânca, n-are cu ce-și hrăni copii sau n-are decât o bucată de pîine pe care nu știe cum s-o mai împartă. Iar îndeșularea înainte de producția de masă era ceva modest, nesuferind comparația cu abundența de mărfuri afișată azi în țările occidentale, intitulate țări bogate spre a fi deosebite de celelalte sărace. Relativa detașare de bunurile materiale era în trecut în bună parte reflexul strict al stării economice și în nici un caz un monopol al sufletului rus.

Introducerea mă pregătise să aud vorbindu-se de virtuțile sufletului rus încercat de mizerie și mă gîndeam deja cum în povești sărăcia și virtutea sunt cel mai adesea îmbinate. Când colo surpriză: nu despre noblețea spiritului rus vorbește autoarea, ci despre felul cum înrăiește mizeria și cum strică aceasta relațiile dintre oameni. Autoarea vorbește despre un om sărac - om înrăit, om degradat moral, om de lumea a treia, victimă aiurită sau ins violent gata să bage cuțitul în semen.

În lumina nouă a precizărilor, m-am gândit că introducerea era încă mai lipsită de rost decât mi se păruse la început, dar că francezii o vor fi ascultat probabil cu bunăvoință. Aici în Franța, am fost izbită de noțiunea de „charme slave” și am auzit oameni eminenți spunînd despre ruși „C'est un grand peuple”, în sensul tocmai al înaltelor valori morale de care pomenea scriitoarea.

Pentru mine, care am trăit în România și totodată am citit și marii scriitori ruși, farmecul și măreția puternicii țări vecine din răsărit rămîn noțiuni în parte tulburi și contestabile. Situația geografică și experiența istorică mă fac să mă întreb cum ar gîndi francezii dacă ar fi fost în locul nostru, dacă

Jeanne Marzesco

Fragmente-strigăt

îngrijitoare că există cazuri și mai disperate ca unchiul, cînd bătrînul nu conservă strict decât funcția digestivă, de la cea de îngurgitare la cea de excreție, adică o formă extremă de decrepitudine despre care pînă acum nici n-am știut că există. Datorită acestor îngrijitoare, m-am umplut de admirație și recunoștință față de toți cei care intră în contact cu părțile cele mai hidoase, mai infernale ale vieții; despre care se vorbește puțin sau deloc, și care ar trebui plătiți în aur, dar asta e cu totul altă problemă.

Am început să doresc față de bătrînul să moară, așa cum își dorește și el cu patos în unele din momentele de oarecare luciditate (în celelalte își dorește să trăiască, ori nu mai știe ce trebuie să dorească!), dar cu aproape certitudinea că, dimpotrivă, datorită unei corecte îngrijiri, va continua să vegeteze multă vreme, poate și ani, toate organele fiind sănătoase.

Să admir din toată inima această îngrijire ca expresie a unui înalt grad de civilizație, de umanism, și, totodată, să mă revolt împotriva unei prelungiri de decrepitudine și nu de viață. Să mă gîndesc la alte forme de a forța viața și tinerețea ca, de pildă, operațiile chirurgicale de întinerire repetate, atît de specifice epocii noastre. Suntem oare pe cale de a realiza aspirația „viață fără de moarte și tinerețe fără de bătrînețe”? Aș vrea să cred că bătrînețea decrepită, destul de frecventă azi, e doar o etapă în vederea unei mai mari și fericite longevități, așa cum ar indica-o și numărul de centenari crescut, dar nu-mi pot învinge groaza, și asta nu numai cînd îmi văd unchiul, dar și cînd văd pe Jeanne Calment care a împlinit o sută douăzeci de ani. O performanță, dar ce spectacol trist! O formă de bătrînețe atît de urtă că ideea morții e exclusiv izbăvitoare. (Martie 1995)

Despre laudă

In Franța, mulți se laudă cu regiunea de unde sunt, o regiune care face parte din ei, care i-a modelat și care le redă periodic forțele, locul unde se duc ca să se „resurseze”, dacă întâmplările vieții i-au condus să trăiască în altă parte. La patriotismul național se adaugă unul restrîns local, regional, care dă naștere la fraze de genul acestuia: „Sunt dintr-o regiune la marginea mării și marea mi-a dat dorința de aventură, de călătorii, de exotic... de aceea...”. Peisajul, profilul cultural al locului te explică în mod avantajos și tu, bineînțeles, vrei să păstrezi trăsăturile pe care ți le-a dat locul unde au trăit părinții, unde te-ai născut și, cel puțin, ai copilărit.

Am auzit și în țară oameni declarîndu-se cu mîndrie dintr-o regiune anume, cu aceeași intenție de comuniune cu locul și de auto-definire avantajoasă, dar fără seninătatea și voluptatea cu care se afirmă

potrivirea dintre introducerea autoarei și sensibilitatea franceză nu e cumva decât un gest de politețe cam ipocrit pentru cea din urmă. (Ianuarie 1995)

Longevitate

Vizitam la Paris, de cîteva ori pe lună, un unchi aproape nonagenar, imobilizat în pat și foarte ramolit, adică un bătrîn în stare proastă comparativ cu alții, care, la vîrste și mai înaintate, rămîn valizi și cu mintea aproape întreagă. Bucuria pe care o avea cînd mă vedea, firicelul de comunicare între noi, îmi întreținea sentimentul că sunt utilă, că fac o faptă bună. Mă gîndeam chiar că, dacă eu, sau alții, „societatea”, i-am dedica mai mult timp, s-ar ramoli mai încet și că poate nici n-ar fi căzut așa jos după moartea nevastii. În cîteva ani, situația s-a degradat. Rareori mă mai recunoaște și am crezut că această pierdere de spirit antrenează moartea fizică, uitînd că există come lungi și come prelungite.

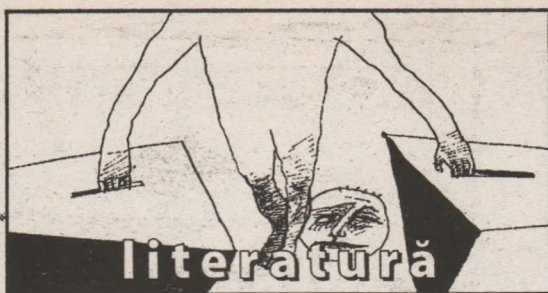
Pe măsură ce unchiul s-a transformat într-un cadavru, tot mai cadavru, dar încă viu, relația mea cu el a devenit relație a mea cu mine însămi. Am început să mă întreb dacă și cît merită să-l vizitez; datorita pe care mi-o impusesem îmi tot pierdea rostul. Degeaba încercam să iau exemplul de la îngrijitorii pe care se nimerea să le întîlnesc și care - am înțeles - doar fiindcă sunt strîns încadrate de lege și fac o muncă plătită pot merge înainte fără să-și pună întrebări ca mine.

Ideea că și-ar putea iubi munca și pacienții o socot ipocrită, fiind doar de domeniul sfințeniei absolute, dar socot că-au mare merit fiindcă își stăpînesc repulsia și se poartă milos, că se obișnuiesc cu un spectacol dezolant, fiind zilnic confruntate cu el. Ba încă am aflat cu surprindere de la aceste

George Mărzescu cu mama sa

În Franța o diferență specifică.

Există aici obiceiul de a pune în valoare lucrurile prin vorbă și la bucuria de a spune se adaugă și o știință de a expune și a detalia care îmi aduce aminte de fiecare dată arta expunerii mărfurilor în vitrină. A valoriza înseamnă a te bucura în mod conștient, adică de două ori în loc de o singură dată. Trebuie să știi, în primul rând, să lauzi, să vorbești de bine tot ce se poate vorbi de bine – deci și regiunea – ca pe acest fundal să poți veni eventual cu critica. Nu poți numai să te viaieți și să critici în sinea ta, așa cum am fost obișnuiți, de nevoie, în Tară. Menținerea echilibrului psihic obligă la acte pozitive ca recunoașterea și lauda.

De câte ori văd o emisiune menită să exalte o regiune, mă simt profund diferită, tocmai fiindcă nu există în mine o asemenea regiune. Poate c-am avut în copilărie sentimentul că sunt ieșeană, dar o primă strămutare la București a făcut să se piardă, în cele din urmă, din memorie farmecul. A urmat la maturitate strămutarea în Franța ca o confirmare că mă caracterizează nomadismul, o diasporă începută de mult și nu atașamentul de un loc. Am în mine amestec de sînge venit din Orient în România și pot considera, fără efort că aparțin unei familii care prin stabiliri succesive s-a tot deplasat din Est spre Vest. Eu și fratele meu, venind în Franța, am făcut, în fond, ce au făcut strămoșii noștri, mînați cu toții de un același destin călător. Eu mă laud de pe poziția diametral opusă, cu dezrădăcinarea, ca alții cu rădăcinile, cu provizoriul cortului, o situație care se leagă filosofic direct de condiția de pasaj a vieții.

Învăț să mă laud cu avantajele adaptării, care înseamnă renaștere, un orizont larg deschis ca cel pe care îl poate da vederea mării... Învăț să mă laud în cît mai multe feluri, dar încă tînjesc după tihnă și bucuria care, ele singure, mi-ar arăta că s-au vindecat rănile. (August 1995)

Rămășiță?

Înd aud vorbindu-se de România, tresar și pupila mea se mărește. Dacă aud de bine, mă bucur și, invers, – cel mai adesea – mă întristez auzind lucruri rele. Nu sunt indiferentă la ce se petrece în Tară, dar am îndoieli cînd încerc să-mi înțeleg reacția. Ce valoare îi pot acorda?

Explicația cea mai apropiată e în faptul c-am petrecut prea mulți ani în România, ca să nu fiu marcată definitiv; ea e trecutul familiei și cel propriu. Și tot din cauza timpului, dar de data aceasta a viitorului scurt, mai pot interpreta tresărirea mea din adînc drept o contra-reacție la evidența că nu voi ajunge niciodată franțuzoică. Rămîn undeva între cele două naționalități sau cu două naționalități incomplete, căci prima continuă să se piardă și cea de-a doua se cîștigă pe îndelete.

Cazul meu e banal azi, dar îmi vine mereu în minte exemplul rușilor în emigrație care rămîn legați de o Rusie mitică pe care o propovăduiesc copiii, chiar și nepoții. Rusia conferă emigraților ei o diferență specifică puternică, o neputință de a se asimila, care-i singularizează avantajos în propriii ochi, și se convertește într-un adevărat complex de superioritate. Și acest

sentiment de superioritate e în armonie cu buna părere a occidentalului despre ruși, „popor mare”, datorită, în bună parte, literaturii ruse.

Mi-ar place și mie să rămîn româncă, cum rămîn rușii ruși, dar nu izbutesc să-mi descopăr o origine și o vitalitate în cultura românească. Mă întreb dacă lucrurile ar sta altfel în caz că eram țărăncă, în loc să fiu burgheză orășeancă. Nu știu. Dacă aș avea un asemenea reper afectiv, cum zice-se au alți români, sau pretind că-l au, m-aș constitui în grup cu ei, în loc să-i ocolesc, și aș găsi și o activitate care să măgulească acest sentiment național. Situația mea de ins în vînt, fără rădăcini naționale, e cea mai inconfortabilă din toate, fără să comporte o notă eroică. Dimpotrivă, deseori i se asociază ideea unei obscure vinovății, a unei carențe afective, împotriva căreia simt nevoia să reacționez, sprijinindu-mă pe exemple celebre ca Ionescu, Cioran, și, înaintea lor, Caragiale care s-au expatriat de bună voie. Mi-aduc aminte cîte lucruri nu-mi plăceau în Tară și cum, deseori în Franța, am sentimentul că sunt cu adevărat la mine acasă.

Dar mai adînc decît decepția, indiferența față de fosta Tară e legată de o anumită tumură a spiritului, tumură filosofică, interesată exclusiv de om și condiția umană în general, de om debarasat de contextul geografic-istoric. Individualismul meu e cosmopolit și, ca atare, îmi ajunge, la limită, să mă știu europeană. Și cum lucrurile se petrec pe mai multe planuri de viață interioară, dacă am început prin a admira exemplul rușilor în emigrație, la urmă îl și resping.

Mi se impune concluzia că sensibilitatea mea pro-românească e mai mult o complicație psihologică, un tic al spiritului, un gest din ce în ce mai lipsit de conținut. Dar nu sunt sigură că-i așa. (Ianuarie 1996)

Risipa

Mama nu numai că era conștientă de valoarea obiectelor, dar le și iubea, de la cele mai frumoase și de preț pînă la cele mai umile și de aruncat, căci în acestea din urmă vedea noi întrebuintări. Era foarte îndemînată – bricoleuse – într-o vreme cînd femeile nu știau să facă multe cu mîinile. Și într-o vreme cînd casele burgheze erau supracărate, fiindcă obiectele erau mult mai rare ca azi. Mama era o bună economă, dar eu nu vedeam la ea decît excesul și o socoteam zgîrcită. Îmi arătam ostilitatea față de obiceiul de a strînge, față de obiecte, și așiam chiar opacitate artistică în cazul vreunui bibelou ori tablou. Jumătate din tot ce aveam aș fi vîndut sau aruncat.

Am abandonat apartamentul foarte plin de la București cu conștiința că pierd, dar totodată cu ideea că, în fond, destinul de refugiat politic în Franța îmi oferea o soluție care corespundea adevăratei mele firi. Ba chiar m-a fulgerat gîndul că se exersase justiția divină *post mortem* împotriva mamei. Paradoxal, în cele din urmă, m-am simțit încurajată și de ea, în pierdutul frumos, fiindcă îmi mărturisise odată că i-ar fi venit mai ușor să lase totul deodată, decît să nu adune sau să se despartă de fiecare obiect-poveste în parte. Ea prevăzuse o posibilitate pe care eu o pusese în practică,

George Marzescu cu soția și copiii

și asta anula cumva opoziția dintre noi.

Cu asemenea experiență și pregătire am dat aici de societatea de consum care te învață să arunci și, menținîndu-ți vii poftele, să nu te legi de obiecte, ci să le schimbi, multe din ele fiind cu totul noi față de cele ale trecutului și cu o durată de viață precis datată. Nu provizii de obiecte și case îmbălsate, ci funcționalitate și folosire intensă. Desigur, m-am văzut în acord cu noua mentalitate și, de pildă, am descoperit cu încredință mormanele de lucruri, unele în stare bună, înșirate pe trotuar din timpul zilei pentru a fi ridicate noaptea. O societate în care nu se mai repară și nu se mai transformă, iușeala timpului măsurîndu-se și prin fluxul accelerat al obiectelor. Ideea că totuși s-ar putea ca în acest progres să existe risipă mi-a venit mai tîrziu și s-a tot accentuat pe măsură ce am înaintat în observarea societății de consum, apropiindu-mă de înțelegerea resorturilor intime. Ca o piersică frumoasă din care muști cu poftă ca să descoperi un vierme lîngă sîmbure, în cît și se apleacă ce ai apucat să înghiți.

Mi-am modificat perspectiva și am continuat s-o fac ieșind la pensie. Am primit reducerea de venit și obligația de a mă restrînge, nu ca pe o amputare sau o cădere pe o treaptă socială mai jos, ci mai degrabă ca pe o trezire din beție, prilejul unei lucidități în plus. Atît timp cît nu duci lipsă de nimic, n-ai voie să te pîngi și a te obișnui să faci economii poate fi un fel de a te simți responsabil.

Cu această nouă perspectivă mă simt și mai aproape în gînd de părinții morți, care au cunoscut vremuri grele. (Mai 1996)

Forme de ateism

caznă – pe lîngă cea de a merge la ședințe – erau cursurile politice. Cel intitulat „ateism științific”, pur și simplu, mă revolta. Eram obligată să-l ascult și, în naivitatea mea de om tînr, m-am întrebat îndelung cum e posibil să vrei să intri cu forța în conștiința omului și să-i dictezi ce să creadă și ce să nu creadă. Acest unic fapt era pentru mine o dovadă suficientă de diabolism. Nu simțeam nici o legătură între propriul meu gînd critic față de biserica instituțională și, mai general, o adevărată repulsie față de multe aspecte ale creștinismului medieval și gîndirea oficială. Întrebările și căutarea mea erau

sincere, deosebindu-se cu totul de clișeele cu care eram sistematic bombardată. Pînă la urmă, am înțeles că originea mea socială „nesănătoasă” era doar o față a persecuției, eu avînd și o origine nesănătoasă în spirit. În fond, mai întîi eram dușmana regimului pe plan religios, și abia după aceea pe plan social. Marginalizarea însă, atunci cînd știi că trăiești o inversare a valorilor, se decantează într-o notă bună pe care ți-o dai.

Mare mi-a fost surpriza aterizînd în „paradisul” occidental să descopăr că ateismul care, în țară, era religie de stat și materie de învățămînt, atît în școală cît și în cîmpul muncii, e răspîndit aici în modul cel mai natural și spontan cu putință, de parcă lecțiile de ateism ținute la București fuseseră ascultate și și produsese efectul în democrațiile occidentale, și nu unde fuseseră ținute. Am fost surprinsă să descopăr că dacă în democrație libertatea religioasă e o realitate, pe de altă parte ambianța culturală e impregnată de ateism și materialism, acestea două mergînd împreună. În țară sărăcia și viața mohorâtă favorizau sentimentul religios, și propaganda oficială rămînea ineficăce; aici, societatea de consum, ajunsă la maxima ei dezvoltare, încurajează toate dorințele, toate poftele, de la cele mai legitime pînă la cele mai fanteziste și vicioase, și, făcînd marfă din orice, a reușit să creeze ateul pe care dorea să-l creeze dictatura comunistă și n-a reușit. Și care ateul spontan, nu mă îndoiesc, va apărea în țările din Est, dacă vor reuși trecerea spre societatea de consum. Cîteva emisiuni m-au convins că fenomenul a și apărut la tînăra generație, mai ahtiată după bogăția occidentală decît pătrunsă de valorile democrației. Pot să mă gîndesc la viitorii copii din Tară, așa cum îi jelesc pe cei lipsiți de expresie și super-ozezi din Statele Unite.

În Tară era riscant să-ți afișezi credința în Dumnezeu, aici te acoperi doar de ridicol. Te marginalizezi singur arătînd că nu ești prea inteligent. Mi s-a întîmplat să mă declar și să produc o subțire jenă, sau să fiu privită ca o marțiană. Am auzit de mai multe ori fraza lui Nietzsche: „Dieu est mort”, extrasă din contextul dramatic al biografiei și operei autorului, și fluturată ca un steag anunțînd o mare victorie.

Religia banului, principala idolatrie, nu-i decît o formă de ateism activ. Aici propaganda e subtilă, infuză, strecurată în fraze mai mult sau mai puțin directe care lucesc ici și colo, fie ca să ia în derîdere ideea de Dumnezeu, fie valorile morale. E inteligent să asociezi noțiuni ca „raisonnable” și „plaisir” (care uneori pot foarte bine merge împreună, dar alteori se exclud) ca, de pildă, în formula publicitară: „Soyez raisonnable faites-vous plaisir”, sugerînd că omul e rezonabil de cîte ori își satisface poftele, oricare ar fi acestea.

Dorința care trebuie stăpînită e cea care guvernează. Cursurile de ateism „științific” erau o metodă primitivă și brutală, față de care ingineria de suflete în capitalism e mult mai evoluată și abilă. Nu-i nevoie de o doctrină materialist-dialectică, fiindcă materialismul practic, cotidian, transformă omul în ateu, fără ca măcar să-și dea seama.

Îmi place marginalitatea mea, și-mi dau iarăși o notă bună. (Iunie 1996) ■

Într-o notă din *Journal d'été* stă scris: "19 decembrie: Édith Piaf, Jean Genet și eu însumi". Într-o astfel de zi din 1924, s-a născut, într-o mică așezare din Burgundia, Michel Tournier, membru al Academiei Goncourt, retras din 1957 în fosta casă parohială din Cholei, în valea râului Chevreuse, la vreo 50 de km sud-vest de Paris. Aici și-a scris toate cărțile, aici lucrează și acum păzind de gardul viu din lămpi mexicani ce răspund o mireasmă mai degrabă de mentă. Tînărul mestecă din fața casei sădit în locul celui smuls de furtuna de la sfîrșitul lui 1999, a depășit statul de om. Într-îm, eu și soția mea Nicole, pentru a treia oară în această curte acoperită numai de gazon. Vizita noastră precedentă a consemnat-o Tournier în același Jurnal publicat în 2002. Încerc să-l traduc gazdei ceva din șocul resimțit la lectura notei sale, dar el mă liniștește, timp pentru curiozitatea mea salvată să ricoșeze spre un alt subiect.

Parcă l-ați aștepta pe președintele Franței

R: Am înțeles că pe această proprietate a dumneavoastră, au fost găsite câteva sute de cartușe neexplodate.

Michel Tournier: François Mitterand ar fi putut să calce foarte bine peste ele fără să afle nici el, nici eu ce zăcea sub pămînt. Mi-ar plăcea să știu din care lupte dintre francezi și nemți ar fi provenind, din iunie '40 sau din august '44? Dar vă întrebati probabil ce caută Mitterand în această sihăstrie... Ei bine, aveam un prieten comun, pe fotograficul Édouard Boubat, ilustratorul unora din cărțile mele, autor de asemenea al unor albume cu personalități politice precum Anwar al-Sadat sau Willy Brandt. Realizînd în 1983 un album cu Mitterand, mi-a transmis dorința acestuia de a mă cunoaște și a mă vizita. M-am grăbit îndată să schimb toată vesela, pentru că serviciile erau incomplete, farfuriile și ceștile ciobite, eu și prietenii beam fără complexe din pahare de muștar, furculițe aveam puține și de modele diferite, cuțite și linguri la fel. Am alergat îndată la bazarul din Cholei și le-am comandat, la care patroana s-a mirat "Domnule Tournier, cumpărați atît de multe lucruri noi de parcă v-ați pregăti să-l primiți în vizită pe președintele Franței!" Nici nu știa cîtă dreptate avea. Numai că Mitterand a mai venit de încă trei ori, atît de mult i-a plăcut grădina mea. Nu pot să uit însă prima lui descindere cînd gările au scormonit peste tot, stăteau pe capul meu de dimineața pînă la opt seara și, întorcînd curtea și grădina pe dos,

au dat peste acele cartușe.

E curios că, deși m-a vizitat de patru ori, președintele nu a dorit să mă ia cu sine în Germania de Est într-un moment incredibil, pe 6 octombrie 1989. Regimul se clătina, dar nemții de răsărit țineau să aniverseze 40 de ani de la proclamarea republicii lor, iar Mitterand, în compania celor mai sinistre figuri staliniste, a decis să participe la festivități. E uluitoare lipsa lui de intuiție: Honecker avea să se prăbușească pe 18 octombrie, iar Zidul Berlinului pe 9 noiembrie. I-am telefonat secretarului general de la Élysée, rugîndu-l să-i ceară președintelui permisiunea să-l însoțesc. Mi s-a spus că nu poate exista nici o problemă care să împiedice călătoria mea și că mi se va telefona mai tîrziu. După cîteva ore însă, aflu de la același secretar foarte surprins și el, că președintele prefera să nu fac parte din suită. Abia mai tîrziu mi-am dat seama că, deoarece călătoream adesea în RDG, în cursul întîlnirilor noastre, i-am relatat lui Mitterand o mulțime de lucruri detestabile despre acel stat, care nu i-au făcut deloc plăcere. El se temea profund de Germania, înțelegînd că dispariția Republicii Democratice însemna reunificarea, ceea ce ar fi dus la o Germanie prea puternică. Mitterand își însușea de fapt cuvintele lui Mauriac: "Iubesc atît de mult Germania încît îmi pare bine că sunt două".

Călătoream frecvent în partea de răsărit a Germaniei atît pentru a ține acolo conferințe (franceza și germana fiind singurele limbi în care mă simt la largul meu vorbind și scriind), cît și pentru a întîlni prieteni, între care pe Marcus Wolf. Era un fel de ministru de externe al Stasi. Venea

la conferințele mele și-mi dădea seama că prezența lui îi stînjenea pe studenți. Totuși era un personaj fascinant, avea o soție delicioasă, m-au invitat la ei acasă într-un apartament încîntător, era el însuși un bărbat foarte frumos. Se născuse în Suabia de unde tatăl său, Heinrich Wolf, evreu și comunist, a emigrat în URSS împreună cu cei doi fii ai lui în momentul luării puterii de către naziști. Drept care Marcus și fratele său mai mic au urmat școala rusească, au deprins foarte bine limba rusă, iar după război, aduși de trupele sovietice, s-au instalat în Germania de răsărit. Fratele mai mic s-a ocupat de teatru, iar Marcus a făcut carieră în serviciile secrete. Dacă ar fi existat o RDG gorbacioviană, atunci el ar fi fost cel mai potrivit lider. Nu știu ce s-a întîmplat cu el după căderea Zidului Berlinului, nici nu știu dacă

tot cei de la Weimar, m-au invitat să țin un discurs similar în aprilie 2005 la comemorarea a 200 de ani de la moartea lui Schiller! Așa că vedeți că nemții ăștia nu încetează să mă persecute.

Era oralității

R: Ca să ajungem la literatură, permiteți-mi să încep cu o întrebare naivă pe care i-au pus-o și studenții de la Chișinău lui Dominique Fernandez există astăzi teme predilecte în proza franceză sau pot fi reduse datele, după cum și Fernandez o spune, la scriitură?

M.T.: Nu cred că mai există teme predilecte. În urmă cu vreo 50 de ani, cu Hervé Bazin, se cultiva tema familiei. Mărturisesc însă că primesc o mulțime de cărți, multe le citesc

Să ne gîndim apoi la Sully Prudhomme care în 1901 a luat cel dintîi Premiul Nobel, în timp ce Stockholm-ul putea să aleagă între Zola, Tolstoi, Ibsen, Cehov și Jules Verne.

R: Dominique Fernandez evită să le răspundă studenților basarabeni pentru a nu-l dezamăgi și a nu le dezvălui că scriitorul francez contemporan ar fi interesat în primul rînd de scriitură. Puteți să comentați acest punct de vedere?

M.T.: În ceea ce privește scriitura pot să afirm că ea a fost profund influențată de stilul oral vehiculat prin radio și prin televiziune. Se difuza mai demult și o emisiune de o oră realizată de Jacques Chancel și intitulată "Radioscopie" constînd în dialoguri de o oră cu cîte un scriitor. Au trecut toți marii scriitori pe la acel microfon, iar în 60 de minute se poate spune într-adevăr cîte ceva.

Desen de Mihaela Șclöpu

mai trăiește, era sensibil mai în vîrstă decît mine, iar eu am 80 de ani.

R: Ați studiat în Germania filosofie, la Tübingen, în mod curios, îndată după al II-lea război mondial. Deci, nu v-a fost teamă de Germania.

M.T.: Mă tem de ei abia acum pentru că, iată, în 1999, mi-au telefonat de la Weimar și m-au rugat să țin eu discursul oficial la aniversarea a 250 de ani de la nașterea lui Goethe. Am obiectat că nu sînt germanist, dar mi s-a replicat că se dorește, în fine, un punct de vedere mai original. Cînd am aflat însă că acel discurs oficial trebuia să dureze în germană 45 de minute, am simțit că pe umeri îmi cad greutatea de plumb. Iar acum,

și nu pot să spun despre ele dacă vor rezista sau vor dispărea. Pot să declar sincer ce-mi place și ce nu. Față de literatura contemporană, îmi lipsește reculul, distanța, perspectiva. Dacă ne uităm la judecățile pe care unii scriitori le rosteau în urmă cu mai bine de 100 de ani asupra contemporanilor lor, rămînem stupefiați de prostiile dezbătute. Există critici celebri precum Sainte-Beuve care e consternant uneori: vorbește despre Baudelaire ca despre un nimic, în schimb, înalță în Panteon tot felul de nulități de care nimeni n-a mai auzit. Dacă ne-am permite să emitem și noi judecăți asupra contemporanilor, am putea produce același efect.

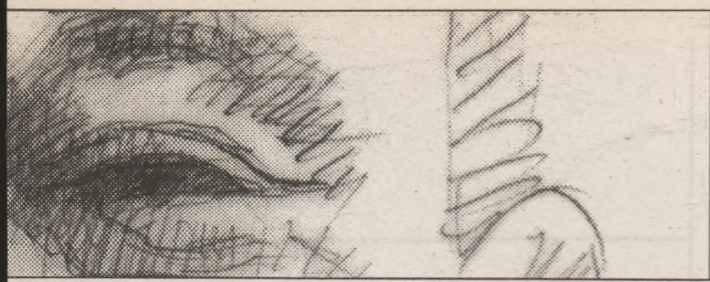
Sper că aceste radioscopii ale lui Jacques Chancel nu s-au pierdut, ele reprezintă o bogăție extraordinară. Apropo de stilul oral: e de remarcat că acesta predomină înaintea secolului XIX cînd mulțimea nu știa să citească, mesajele trebuind să-i fie adresate pe cale orală. Asta a dezvoltat oratoria ecleziastică, au apărut mari predicatori, practicînd elocința religioasă, un Bossuet, de exemplu. S-a dezvoltat de asemenea elocința politică, arta de a vorbi în public. Revoluția franceză e un veritabil festival de discursuri politice.

Dominația scrisului a fost instituită o dată cu răspîndirea ziarelor în secolul al XIX-lea. Dar astăzi, cu radioul

MICHEL

"E
și
S

clusivitate

televiziunea care joacă un rol
bit, oralitatea a revenit și ea
influența mult scrisul. În micul
volum ce tocmai a apărut "Le
eur en Allemagne", relatez cum
citesc bucurios pasaje întregi
ce tare deoarece germanii
ă o mare însemnătate acestui
lectură. Când o carte de a mea
în traducere la ei, sînt invitat
ării să citesc fragmente în fața
cului. E un fenomen de
nceput în Franța.

Literatura germana contem-
ă chiar tratează, sub semnul
ei unui destin, tema povestirii
cturii cu voce tare în romanul
ul de Bernard Schlink.

M.T.: Cu atît mai bine, fiindcă
a cu voce tare e un amestec
et al scrisului și al oralului. Dar
oralitatea pură, fără scris, iar
acnea o prefer, arta de a spune

M.T.: Despre noul roman nu pot
gîndi decît de rău. Când am ajuns eu
în literatură în 1967, noul roman era
deja întronat și nu aveai dreptul să
faci ceea ce am făcut eu. Am fost
tratat de Robbe-Grillet și de alții ca
trădător, ca ticălos. Asta pentru că
eu reveneam la poveste, la personaj,
la caractere, la mit ceea ce era
total aberant în ochii autorilor noului
roman.

R: Noul roman e isprava literară
care m-a plictisit cel mai crunt.

M.T.: Dar tocmai pentru asta e
făcut, înseamnă că și-au atins scopul,
ar fi foarte îndrăgita să afle că v-au
plictisit, e taman intenția lor!

Purgatoriul meu

R: Încerc să rezum acum ceea ce
ați afirmat sub o formă sau alta în
mai multe rînduri și anume că atunci

sînt, acolo, sub pămînt, anxietățile
sale. Omul se temea cel mai tare de
sinucigași, de cei care se aruncă sub
roțile trenului fără a mai putea fi
evitați. Îmi spunea că este oribil,
uneori fiind nevoie de macarale
pentru a desprinde garnitura de
rămășițele umane strivite.

R: Cea mai puternică senzație
de întîlnire a realului cu mitul am
avut-o citind capitoul "Colina
inocenților" din "Meteorii". Apare
acolo acel copil debil mintal și meteo
sensibil, dar cu o fabuloasă memorie
mecanică a datelor calendaristice.
Mărturisiri că, pentru a crea astfel de
personaje, ați petrecut o vreme într-
un așezămînt pentru copii cu gravă
deficiență intelectuală.

M.T.: V-aș mai spune un lucru
care însă este foarte greu de exprimat.
Nu-mi amintesc dacă l-am rostit
vreodată. Este vorba de erotismul

poarte de grijă. Directorul a pus mîna
pe mine, iar eu nu sînt în stare să
spun nu, așa că mă obligă să merg
cu regularitate să-i văd. Sînt 150
de copii de care au grijă tot atîta
angajați. Este îngrozitor!. Revin
întotdeauna dărmat de acolo.
Sînt unii copii arși din cap pînă în
picioare, cu măști pe figură care să
le rețină pieile și cămurile ca să nu
se desprindă!... Sînt alții țintuiți
tot timpul pe burtă pe tîrgi rulante,
cu greutate atîrnate de picioare ca
să le echilibreze poziția. Există
apoi toate formele de debilitate
mintală.

Va să zică, îi vizitez cu regularitate,
încercînd să le stîrnesc interesul.
Ultima oară am făcut un lucru magnific
am adus un desenator și i-am pus
la îndemîna coli mari de hîrtie. În
fața tuturor acestor copii am spus
povestea cu "Pierrot și secretele
noptii", iar în timp ce vorbeam,
desenatorul, trecînd de la o pagină
la alta, ilustra cu un cărbune ceea
ce povesteam. După ce am încheiat
le-am oferit copiilor o tavă cu bucăți
de cretă de toate culorile, îndemnîndu-
i să coloreze imaginile. Au
venit pe rînd, unii pe tîrgile lor rulante
și au umplut contururile de culoare.
A fost un moment magnific!... Dar
este o experiență dură, dură, foarte
dură, cumplită. Am fost bulversat.
Să vezi copii bolnavi, debili mintal,
reduși sub aspect fizic, neavînd brațe,
picioare, este îngrozitor!

Gloanțele lui Malraux l-au ucis pe Montherlant

R: Afirmati în "Journal extime"
că există patru scriitori din generația
dumneavoastră ori din cea imediat
anterioară pe care nu-i agreați:
Montherlant, Malraux, Mauriac și
Aragon. De ce tocmai aceștia, fiindcă
aparent, nu funcționează nici o
afinitate literară între ei?

M.T.: Literar vorbind, diferențele
dintre ei sunt imense, totul pare
a-i separa. Au cu toate acestea un
punct comun, un părinte spiritual a
cărui simplă evocare mă face să o
iau la fugă asemenea iepurelui din
calea dihorului: este vorba de Maurice
Barrès. În pofida tuturor eforturilor
mele, n-am putut să înțeleg enormul

ascendent pe care l-a exercitat asupra
contemporanilor săi mai tineri.

După sinuciderea lui Montherlant
la 21 septembrie 1972, mi s-a revelat
că între el și Malraux s-a țesut și un
alt fel de legătură. Claude Gallimard
mi-a transmis un curios amănunt
privind moartea lui Montherlant
care-i spusese: „Nu mă simt în siguranță.
Am un revolver, dar nu și muniții.
Ați putea să-mi faceți rost de ele?”
Claude Gallimard îi încredințează
fiului său Christian arma cu misiunea
de a o înzestra cu gloanțe. În acea
vreme, André Malraux, Ministru al
Culturii, se deplasa însoțit de o gardă
de corp. Christian Gallimard i se
adresează acestei gărzi: „Este chiar
calibrul armei mele”, spune omul și-i
încarcă lui Claude Gallimard revolverul
pe care acesta îl înapoiază îndată
lui Montherlant. Deci, cu gloanțele
destinate protecției lui Malraux.
S-a omorît Montherlant. Vestea am
aflat-o de la radio, la Vancouver, unde
mă găseam împreună cu Édouard
Boubat.

Am trăit și eu o aventură cu un
revolver: ajung la Marsilia la invitația
unor prieteni scriitori. Mașina noastră
cu cocardă tricoloră se oprește în
fața unui institut de caritate dintr-
un cartier zis „sensibil”. Un grup de
adolescenți observă micul nostru
cortegiu. Unul se desprinde dintre
ceilalți, se apropie de noi, se oprește
în fața mea, scoate un revolver și
trage. Revolverul e încărcat cu...
gloanțe oarbe. Mă adresez ziaristului
de la „Le Provençal” aflat lîngă mine.
Dacă m-ar fi ucis, ce minunat fapt
divers ați fi avut voi! Altădată, am
fost înfruntat cu o armă albă în văzul
întregii Franțe. Mă găseam la emisiunea
de televiziune a lui Bernard Pivot
„Bouillon de culture” cînd, din sală
un individ sare pe podiumul invitaților
și scoate un cuțitoi pe care îl agită
prin aer. Ce boom mediatic s-ar
produce, mă gîndeam, dacă aș fi
ucis în direct!... Le fac semn gărzilor
să nu intervină și să-l lase pe om să-
și spună păsul, pentru că el asta cerea
— să fie lăsat să vorbească națiunii.
Așa că a trînit un discurs de trei
minute din care nu s-a înțeles nimic,
iar apoi și-a văzut de drum.

A consemnat
Radu Sergiu RUBA

(continuare în pag. 18)

Fotografie de Sophie Bassouls

cînd simțiți nevoia unei siguranțe a
scrisului, vă repliați pe temeuriile
mitului. Pe de altă parte, pentru a
descrie unele experiențe umane
atribuite personajelor dumneavoastră,
faceți studii de caz pe teren. Care
este legătura dintre lumea mitului
și intimitatea realului.

M.T.: Găsesc că se întîlnesc
întotdeauna realitatea cu mitul.
De fiecare dată cînd merg pentru
documentare pe teren, mă lovesc
de mit. Un exemplu: Am vrut să
studiez mai îndeaproape pulsul
subteranelor metroului parizian.
L-am însoțit pentru asta pe un
conducător de metro de la un capăt
la altul al traseului, întrebîndu-l care

pe care-l iradiază tinerele fete debile
mintal. Nu este vorba de compor-
tamentul erotic al acestor fete ci de
înfrîmarea intensă pe care o au asupra
bărbaților, de atracția pe care o
exercită. La ele, totul e corporal,
dispare spiritualizarea corporalității
dată de rațiune, au tendința de a se
lipi de celălalt.

R: Vă confirmă din plin Tolstoi
în "Părintele Serghi".

M.T.: Pe de altă parte, aici, la cinci
minute de casa mea, trăiesc din cînd
în cînd o experiență teribilă care
este, ca să zic așa, purgatoriul
meu. Funcționează aici un spital
pentru copii cu handicapuri atît
de grave că părinții lor nu pot să le

URNIER

adisul fernul apără

ti în public. Povestea e făcută
ie povestită, povestea scrisă
o mică aberație. Cum merg
a în școli, într-o vorbă cu
iar cînd le zic: am să vă
o poveste, ei rămîn pironiți
, sînt numai urechi așteptînd
tea. Pretind că în general ei
tumiți. Iar pentru mine, poate
tru că am lucrat ani de zile
o, ceea ce contează foarte
e influența oralului asupra
ui. Oralitatea literaturii pe care
l, bunăoară, a folosit-o într-un
extraordnar, la el oralul se revarsă
scrisului.

Dar noul roman are el vreo
ră cu oralitatea?

Michel Tournier:

„Paradisul și infernul se apără”

(urmare din pag. 17)

Cele două picături de aur

R: Dacă tot am vorbit de scriitorii în preajma cărora nu resimțim confort sufleteș, o întrebare este inevitabilă. Care sunt scriitorii francezi ai secolului XX cu care vă aflați în rezonanță?

M.T.: Fără îndoială unul dintre ei este André Gide, iar altul J.P. Sartre.

R: În cărțile dumneavoastră de note și exegeze vă referiți adesea la Romain Gary.

M.T.: Îmi admir mult. Eram printre membrii Academiei Goncourt care au votat pentru Émile Ajar în 1975. S-a produs atunci o mistificare ale cărei victime am fost noi, membrii

Academiei. Ceea ce este, însă stupefiant pentru mine e că Émile Ajar este un scriitor mai mare decât Romain Gary. Să izbutesc să creez un autor imaginar pe care să-l faci să scrie opere superioare operelor identității tale de bază, e un lucru formidabil! Nu mai pun în discuție faptul că, potrivit hîrtilor, nu se numea nici măcar Gary, ci Kacev. Iar el a luat premiul Goncourt de două ori, o dată ca Romain Gary cu „Les racines du ciel” și a doua oară ca Émile Ajar cu „La vie devant soi”. Eu plasez foarte sus acest din urmă roman al său, „Ai toată viața înainte”.

R: Dar acest fictiv Émile Ajar era cît pe ce să vă fure în mod concret titlul unei cărți. Cred că ar fi fost cu atît mai dureros cu cît susțineți undeva că nu puteți lucra cu spor la un manuscris decît dacă acesta are deja un titlu atrăgător.

M.T.: Într-adevăr, iar cel mai bun titlu al meu este „Picătura de aur”, pe care Romain Gary era să mi-l sufle. El a recurs la un nepot al său, un oarecare Pavlovitch, ca om de paie pentru a publica incognito romanul „Ai toată viața înainte”. Pavlovitch relatează într-o carte a sa că depusese la Mercure de France manuscrisul falsului Ajar, cînd a primit un telefon din partea lui Gary care îi spune: „Am un titlu mult mai bun „Picătura de Aur”. Grăbește-te și telefonează la Mercure”. Nepotul se execută, dar află că romanul era tipărit. Gary

conchide că titlul îl va fi bun cu un alt prilej. Acel alt prilej am fost eu, patru ani mai tîrziu, cînd am publicat un roman cu același titlu. Pe Gary nu l-am întîlnit decît o singură dată cînd editorul său, Simon Gallimard, care conducea Mercure de France, m-a invitat să iau prînzul cu el. Gary era un tip ciudat, se prezenta machiat, avea fața fardată. Era straniu ca personaj, foarte demodat, aducea cu un erou sentimental al anilor '30, pe care îl vedeai la începuturile cinematografului.

R: Destinul titlului evocat, „Picătura de aur”, ca și destinul celor două cărți este unul neobișnuit: amîndouă relatează povestea unui adolescent arab trăind la Paris, amîndouă privesc lumea cu ochii uimiți, dar larg deschiși ai amurgului prelungit al pubertății.

M.T.: E un joc al hazardului în toate.

R: Chiar și în coincidența suspectă dintre finalul „Deșertului tătarilor” (1940) și cel al „Tărîmului Sirtelor” (1951)?

M.T.: Îl consider pe Julien Gracq a fi cel mai mare prozator francez în viață. Există o asemănare frapantă între finalurile celor două romane despre care, însă, Gracq nu mi-a vorbit niciodată.

R: I-a vorbit în schimb unui prieten de al meu, declarîndu-se șocat de acea asemănare, cînd a citit romanul lui Dino Buzzati. A constatat, însă, că atît el cît și italianul se inspiraseră din nuvela „Fata căpitanului” de Pușkin.

Geograficii și istoricii

M.T.: Vreau să vă spun de ce îl prețuiesc atît de mult pe Julien Gracq: Pentru mine, există o deosebire foarte importantă, dar naivă, simplistă, copilăroasă, funcționînd totuși foarte bine. Sînt

scriitori care se inspiră din istorie și alții care se inspiră din geografie. Știți că lucrez mereu la o culegere de note de lectură „Zborul vampirului”, referindu-mă la 50 de cărți ale marilor clasici pe care le analizez. Sînt pe cale de a încheia un al doilea volum de astfel de note intitulat „Les géographiques”, ocupîndu-mă numai de scriitorii ce se inspiră din geografie. În literatura franceză îl avem, de exemplu, pe Jules Verne, omul geografiei și pe Alexandre Dumas, agentul istoriei. Putem lua de asemenea scriitori care sînt foarte apropiați prin originea lor, prin generația căreia îi aparțin, bunăoară, Thomas Mann și Hermann Hesse. Iată, Thomas Mann ține numai de istorie, nu găsești la el un peisaj, în timp ce Hesse ține integral de geografie. Distincția aceasta începe de fapt cu Homer: Iliada reprezintă istoria, în schimb, Odiseea e geografică însăși. Mărturisesc sincer că ador Odiseea, o citesc cu regularitate, pe cînd Iliada mă plictisește de moarte.

Revenind, îl consider pe Julien Gracq un imens peisagist și nu pot uita că toată viața, sub numele de Louis Poirier, el a fost profesor de geografie. Sînt convins că nimeni în lume nu știe să vorbească asemenea lui despre un munte, un fluviu, despre mare și despre cîmpii... E un peisagist miraculos. Mă enervează că atunci cînd lumea vorbește de peisagiști, se gîndește întotdeauna la pictori. Dar scriitorii sînt și ei peisagiști, mai mult sau mai puțin, unii nu sînt defel, alții sînt admirabili. Unii sînt chiar excesivi, Balzac, de pildă, e ucigător, începînd cîte un roman cu 50 de pagini de descriere și devenind insuportabil, o și spune uneori, în cîte o paranteză a regretelor și a scrupulelor față de cititor: ah, cred

că cititorul s-a săturat de această descriere, dar trebuie să continui fiindcă e important etc. etc.

R: Înțeleg acum rostul frazei admirative a lui Flaubert la adresa unui peisagist ca Cervantes: „Comme on voit ces routes d'Espagne qui ne sont nulle part décrites!”

M.T.: Într-adevăr, e extraordinar, e o culme aici: Vezi drumurile deși nu sînt descrise. Dar să mă întorc din nou la Julien Gracq: el dezvoltă o temă pe care, fără s-o cunosc, eu am reluat-o în „Regele arinilor”. În romanul său „Un balcon în pădure”, Gracq se ocupă de războiul din 1939. Francezii se instalează în Ardeni, pe frontieră, creîndu-și în pădure un mic paradis, cu cabane de lemn, cu focul care arde iarna în cămin de parcă ar fi Crăciun tot timpul. Într-un cuvînt, ei se simt fericiți uitînd că armata germană e la doi km, iar în luna mai '40, nemții atacă și-i ucid pe toți francezii. În cele din urmă, ce vor să spună toate astea? Este vorba de beatitudinea geografică distrusă de nenorocirea istorică. În felul acesta poate fi definit și romanul meu „Regele arinilor” unde eroul descoperă Prusia Orientală și nu vrea nimic altceva, e fericit acolo în mijlocul copiilor. Aceasta este fericirea de ordin geografic, dar, mă rog, vin rușii care strică totul, așadar, nenorocirea istorică.

R: O temă asemănătoare poate fi regăsită și în „Falezile de marmură” de Ernst Junger. Peisajul patriarhal, oarecum paradisiac al falezelor și al mănăstirii invadat și mîlînit de oamenii Marelui Pădurar.

M.T.: Numai că acolo paradisul se apără.

A consemna
Radu Sergiu RUBA
Choisel
9 septembrie 2004

EDITURA EMIA

există cititori speciali - cititorii editurii emia

Radu Ciobanu

ȚĂRMUL TĂRZIU (jurnal 1985-1990)
format A5, 250 pg., 180.000 lei

CÂNTAREA CÂNTĂRIILOR
(poemul biblic tradus în șase limbi)
Traducere: Melania Bădic
format 10 x 10, ediție de lux cartonată,
112 pg., 120.000 lei

Gheorghe Schwartz
SPITALUL
format A5, 304 pg., 150.000 lei

Paulina Popa
INGERUL POLITIC
format 20 x 20, 150 pg., 70.000 lei

COMENZI la:
Tel./Fax 0254 230 246
e-mail: office@emia.ro
edituraemia@yahoo.com
www.emia.ro

DEVA, Str. Mareșal Averescu, bl.20, 330011

Societatea Română de Radiodifuziune
RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Joi 16 decembrie, ora 17.00

Ioana Popescu, profesor asociat la
Universitatea de Artă din București, invitată

În emisunea Planeta Radio. Antropologie.

vorbește despre

**Filmul antropologic,
între documentar și film artistic**

Realizatori: Dan Manolache și Elena Perdichi

	fm
Arad	106,8
București	101,3
Bacău	101,8
Baia Mare	100,1
Brașov	105
Buzău	103,7
Craiova	101,1
Deva	105
Galați	101,6
Iasi	103,1
Oradea	96,1
P. Neamț	100,3
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Satu Mare	96,1
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Tg. Jiu	89,5
Tulcea	105,4
Zalău	105

Succesul editorial de care s-a bucurat în rândul publicului românesc și străin *Dicționarul de sinonime al limbii române (DSR)* Editura Academiei Române, 1982, de Luiza Seche și Mircea Seche, ca și aparițiile

Primim

O confesiune

de a prelua și toate obligațiile, greutățile, bucuriile, instructajul redactorilor, respectarea termenelor de predare a părților redactate, revizia, îmbogățirea, noile achiziții lexicale și toate celelalte angarale cerute și impuse de această importantă responsabilitate. Este necesar să mai fac o precizare: ca revizori la cealaltă lucrare de plan pe care o efectua colectivul de Lexicografie, și anume *Dicționarul Academiei (DA)*, eu și Mircea Seche am avut obligația de a nu executa, în continuare, normele și sarcinile, conform planului sectorului, deoarece *Dicționarul cel Mare* era lucrarea de bază, prioritară pe care aveam datoria s-o terminăm, fără nici o întârziere, amânare, întrerupere sau stagnare. Obligațiile erau mari, scadențele de predare foarte stricte; documentarea, informarea și calitatea erau comandamente care nu puteau fi executate în pripă... În acei ani, repet, s-a muncit din greu și s-au realizat foarte multe lucrări care ne-au făcut cinste și ne-au adus satisfacții. Paralel cu munca prestată la DEX, trebuia – deci – să ne achităm de obligațiile de la DA! Așa se face că, în acei ani epuizant, dar „ambitioși”, au apărut volume cuprinzând literale M (1965-1968), N (1971) și primele două volume din P (1972, 1974) din *Dicționarul-tezaur al Academiei Române*, serie nouă!

De la început, DEX-ul a fost un „copil” răsfățat, iubit, atrăgător, util, modern, fără citate, fără ilustrații, concentrat, cu etimologii, interesant, accesibil, științific, necesar și, mai cu seamă, mult așteptat. Redactorii erau încă tineri, entuziaști, optimiști, iubeau lucrarea, care creștea sub ochii noștri ca pîinea pe vatră; își presimțea succesul! Numărul cuvintelor și, odată cu ele, creșterea paralelă a paginilor ne-au creat temeri, deoarece depășisem cu mult proiectele și planificările inițiale (ne referim la inventarul de cuvinte și la termenele de predare), deoarece nu aveam voie să trecem peste cifrele stabilite. Oricum, atmosfera din jurul DEX-ului nu se putea compara cu „pravoslavnică” manieră de lucru de la DA... Manuscrisele DEX-ului se adunau în stive pe mesele și în dulapurile încăpătoare ale Institutului din Calea Victoriei 192. Neologismele umpleau și înviorau coloanele cu cuvintele moștenite. A avut loc o creștere galopantă și debordantă a lexicului, la care cu greu făceam față. Convingerea tuturor era că facem o treabă necesară, urgentă, importantă care nu mai permitea nici o amânare, de stringentă actualitate și care urma să umple un imens

gol din lexicografia românească contemporană. Era în anul 1975!

Și, la 3 decembrie 1975, cînd la *Librăria Eminescu* (bd. Elisabeta colț cu str. Academiei), a avut loc lansarea DEX-ului, luînd cuvîntul, acad. Ion Coteanu a prezentat evenimentul, cuprins de o stare de maximă euforie (cum nu-i prea stătea în fire!). După ce a subliniat importanța lucrării, necesitatea, modernitatea, utilitatea și actualitatea ei, s-a referit și la entuziasmul, pasiunea, competența, priceperea, experiența etc. redactorilor care au elaborat-o.

... A mai trecut un rînd de ani (aproape 30: 1975-2004); DEX-ul, după cum am spus mai înainte, a fost tipărit în nenumărate tiraje și ediții, atingînd cifre-record, pe care nici o carte de profil nu le-a putut măcar gîndi. Putem afirma, „cu mîna pe cruce”, că nu există casă, instituție sau familie care să nu fi avut nevoie de DEX, care să nu-l consulte, să nu-l folosească, să nu apeleze la el, să nu-l aprecieze sau să nu-i „reproșeze” cîte ceva!

Și, totuși, *incredibil, dar adevărat*, cu tot inegalabilul succes de librărie, cu toate numeroasele tiraje și prelungiri de tiraje, cu aproape sistematicele și periodicele noi și noi ediții, cu toate prețurile crescute și cu tot aflulul nestăvilit de cititori și de cumpărători, domici să-l achiziționeze, cu toate semnalele laudative, recenziile, prezentările, cronicile elogioase și foarte elogioase cu care a fost onorat, cu toată imensa vandabilitate, (în „bătaia pe carte”) și cu toate enormele cîștiguri aduse editurilor și librărilor, *Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*, „celebrissimul DEX”, nu a primit nici o distincție, nici o răsplătă bănească sau morală, nici un premiu, cordon, trofeu, cupă, brevet de excelență, nu a meritat și nu a fost decorat cu nici o diplomă, nici o medalie, nici o recunoaștere științifică, culturală, literară sau măcar populară! Ciudat este faptul că această non-apreciere a avut loc „taman” într-o țară în care diplomele, medaliile, eșarfele și brevetele se împart mai „dihai” decît pomenile la înmormîntare!

Cartea cu cea mai mare popularitate, cu cea mai susținută căutare și cu cea mai largă circulație și accesibilitate nu a beneficiat, *pînă acum*, de nici o referință sau recunoaștere pozitivă oficială, de rang înalt sau mediu, științific sau cultural, academic sau popular, și este, și azi, o „Cenușăreasă bună la treabă, acasă”, dar care nu poate fi invitată la bal,

la palat...” Situații similare pot fi întîlnite, nu numai în lumea cărților, ci și în viața oamenilor...

În calitate de coautor, de coordonator, de redactor, de revizor și de coresponsabil al lucrării (casă nu mă refer și la latura morală, sentimentală a problemei, și anume la „maternitatea” cu care am fost investită de directorul de atunci al Institutului de Lingvistică!), consider că sînt îndreptățită să fac un act de justiție sau măcar de recunoaștere științifică (cam tardivă!), propunînd (sau, mai bine zis, *autopropunînd*) premiarea „virtuală” a acestei lucrări de excelență și să încerc o justificată reparație sau, corect spus, o obligatorie reabilitare morală, în sprijinul acestui util, eficient, prețios instrument de lucru și de informare, care, în avalanșa de dicționare de toate soiurile și valorile, umplu pînă la saturație rafturile, tarabele, librăriile, expozițiile și bibliotecile – continuînd să ocupe, în sondaje și în topuri, *locul I* – și să fie la fel de insistent căutat, cerut, consultat și valorificat chiar la cei aproape 30 de ani, cîți are, de la apariție, ani pe care îi va împlini peste numai cîteva luni!

Poate fi și asta o consolare sau o resemnare...

Luiza SECHE

¹Edițiile *Dicționarului de sinonime al limbii române (DSR)* (1982-2004) de Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda.

- Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române (DSR)*, București, Editura Academiei Române, 1982.

- Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime (DS)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1993.

- Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime (DS)*, București, Editura Enciclopedică, 1993.

- Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române (DS)*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1997.

- Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime*, Ediția a III-a, București, Editura Vox, 1998.

- Luiza Seche, Mircea Seche, *Dicționarul de sinonime al limbii române (DS)*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999.

- Luiza Seche, Mircea Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Vox, 2000.

- Luiza Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime (DS)*, București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2001.

- Luiza Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime (DS)*, (versiune electronică), București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2001.

- Luiza Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime pentru elevi (DSEV)*, București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2004.

- Luiza Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime pentru elevi (DSEV)*, (versiune electronică), București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2004.

- Luiza Seche, Irina Preda, *Dicționar de sinonime al limbii române (DSR)*, București, Editura Meteor, 2004.

²Cf. pagina-titlu a *Dicționarului explicativ al limbii române (DEX)*, București, Editura Academiei Române, 1975.

Am ales în sensul că în ziua de 28 noiembrie 2004 am votat, ca milioane de alți români. Preferatul meu a fost Gheorghe Ciuhandu, dintre candidații la președinție. Iar dintre partide, am votat Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat, atât pentru Senat, cât și pentru Camera Deputaților.

Și nu numai că am ales, dar m-am străduit și să fiu ales, candidând pe locul 1 pe lista pentru Senat a PNȚCD în județul Suceava, unde am participat timp de câteva săptămâni la campania electorală. Știam că PNȚCD nu are aproape nici o șansă, dar a fost o onoare pentru mine să pierd odată cu un partid aureolat de o tragică noblete.

Actuala marginalizare a PNȚCD nu se datorează, cum afirmă unii (interesat sau din plăcerea vinovată de a denigra), pretinsului eșec al guvernării din perioada 1996-2000, ci este urmarea unei activități propagandistice odioase susținute de foști activiști ai PCR și foști lucrători ai Securității în complicitate cu numeroși indivizi (inclusiv din presă) ignoranți sau iresponsabili.

Cea mai murdară afacere de după 1989 n-a fost nici Caritas, nici Bancorex, nici Rafo. Cea mai murdară afacere postdecembristă a fost tentativa de lichidare în văzul lumii, pentru a doua oară în istorie, a PNȚ, partid

alex. ștefănescu a ales:

O campanie „inutilă”

care exprimă esența însăși a civilizației românești (tocmai de aceea nici nu poate să dispară; dacă prin absurd s-ar desființa, peste numai o clipă s-ar reînființa de la sine).

În primele zile de după căderea lui Ceaușescu și destrămarea ca un fum a sumbrului edificiu al comunismului, mulți activiști și securiști au trăit o spaimă îngrozitoare, crezând că a venit vremea să plătească pentru faptele lor. Un sentiment de nelegitimare și chiar de vinovăție, fie și neconștientizat, avuseseră de altfel tot timpul, inclusiv în momentele lor de glorie. Dar acum părea că venise scadența. Unii dintre ei au și fugit din orașele mari, ascunzându-se în casele părințești de la țară, la mănăstiri sau chiar în păduri. Ei nu-și puteau reprezenta actul justițiar decât prin similitudine cu tratamentul pe care îl aplicaseră – ei înșiși sau predecesorii lor – adversarilor politici în primii ani de după război.

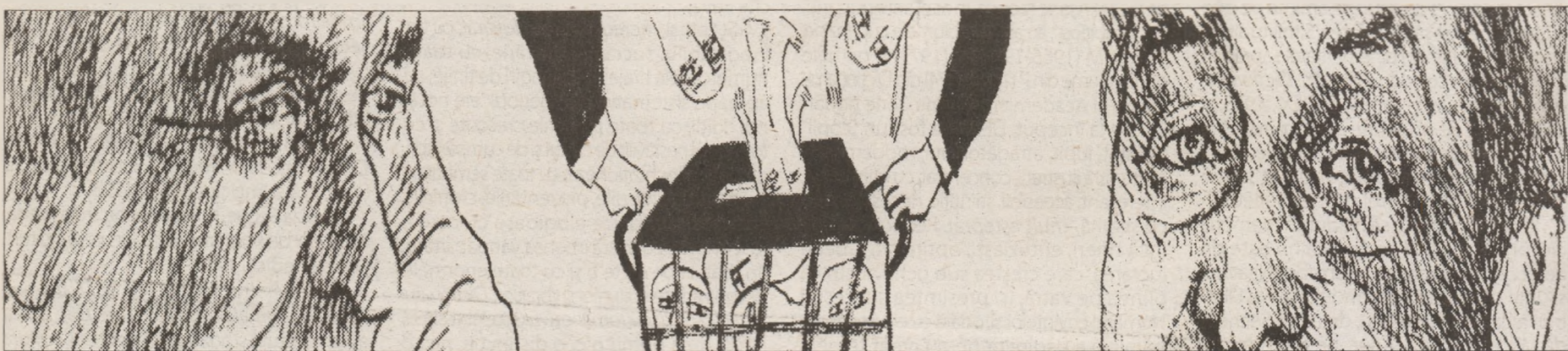
Cu mare teamă era privit Partidul Național Țărănesc, recent relansat în viața publică, în rândul căruia se aflau cei mai mulți foști deținuți politici. Evoluția ulterioară a evenimentelor a dovedit că teama era cu totul și cu totul nejustificată, că originea ei se afla mai curând în conștiința tulbură a călăilor decât în vreo declarație vindictivă a victimelor.

Acea spaimă trăită atunci n-au putut s-o uite foștii lideri comuniști și foștii lucrători ai poliției politice. Acel Nürnberg virtual a constituit coșmarul care i-a urmărit pe parcursul a cincisprezece ani – și îi mai urmărește și azi –, făcându-i să se mobilizeze pentru a distruge un partid care aduce aminte, prin istoria sa tragică și prin biografiile membrilor săi martirizați, crimele abominabile ale comunismului.

A început o vastă activitate josnică, de infiltrare a PNȚ, de denigrare a lui, de instigare

a populației împotriva țărăniștilor, activitate la care au colaborat, din prostie, din plăcerea (îndelung cultivată de regimul comunist) de a macula ceea ce inspiră respect, mii de oameni care nici n-au înțeles ce fac. Jalnic au reacționat în această împrejurare mulți ziariști, topăind în repetate rânduri ca niște maimuțe în jurul presupusului cadavru al PNȚ. Chiar și azi unii intelectuali pot fi surprinși rânjind atoateștiutori când vine vorba de PNȚCD și repetând clișee în legătură cu acest partid lansate de aparatul de propagandă al lumii lui Ion Iliescu. Ei își batjoresc și îșiucid astfel propria ascendență spirituală. Fărădelegea lui Oedip se repetă de sute de ori pe zi, în cursul unor discuții aparent nevinovate și pline de umor.

Mi-a făcut plăcere ca greoi cum sunt (bătrân, gras și obosit moral) să iau parte la o campanie „inutilă” (cum au numit-o mulți cunoscuți ai mei, sfătuindu-mă să renunț) de susținere a ceea ce este mai curat și mai frumos în politica românească. Cu acest prilej m-am și documentat, înregistrând în memorie manifestările grobian-agresive ale stilului electoral pesedist, despre care voi scrie cândva pe larg. Deocamdată, însă, nu vreau să-mi ocup mintea cu rememorări întristătoare. Îmi place ca măcar un timp să mai persiste în amintirea mea mirosul de brad al întâlnirilor cu țărăniști și cu simpatizanți țărăniștilor din Suceava. ■

calendar

6.12.1892 - s-a născut *Romulus Demetrescu* (m. 1972)
6.12.1897 - s-a născut *Oscar Walter Cizek* (m. 1966)
6.12.1931 - s-a născut *Aurora Cornu*
6.12.1933 - s-a născut *Elena Tacciu*
6.12.1937 - s-a născut *Mihai Drăgan* (m. 1993)
6.12.1940 - s-a născut *Nicolae Baltag* (m. 1975)
6.12.1952 - a murit *Dimitrie Popovici* (n. 1902)
6.12.1984 - a murit *Valeria Boiculescu* (n. 1919)
6.12.1985 - a murit *Elena Eftimiu* (n. 1900)
6.12.1991 - a murit *Vladimir Colin* (n. 1921)
7.12.1894 - s-a născut *Ion Luca* (m. 1972)
7.12.1909 - s-a născut *Alexandru Talex* (m. 1998)
7.12.1917 - s-a născut *Fodor Sándor*
7.12.1935 - s-a născut *Sorin Titel* (m. 1985)
7.12.1937 - s-a născut *N. Grigore-Mărășanu*
7.12.1951 - s-a născut *Ioan Vieru*
7.12.1971 - a murit *I.M. Rașcu* (n. 1890)
7.12.1987 - a murit *Ioana Bantaș* (n. 1937)
7.12.1997 - a murit *Ion Larian Postolache* (n. 1916)
8.12.1876 - s-a născut *Hortensia Papadat-Bengescu* (m. 1955)
8.12.1907 - s-a născut *Toth Kálmán*
8.12.1928 - s-a născut *Toma George Maiorescu*

8.12.1976 - a murit *George Sidorovici* (n. 1920)
8.12.1991 - a murit *Jiva Popovici* (n. 1934)
8.12.1996 - a murit *Marin Sorescu* (n. 1936)
9.12.1924 - s-a născut *Mircea Seche*
9.12.1934 - a murit *George Boldea* (n. 1905)
9.12.1941 - s-a născut *Mircea Vaida*
9.12.1972 - a murit *Ieronim Șerbu* (n. 1911)
9.12.1998 - a murit *Banu Rădulescu* (n. 1924)
10.12.1927 - s-a născut *Mircea Novac*
10.12.1934 - s-a născut *Ion Bujor Pădureanu*
10.12.1966 - a murit *Ion Chinezu* (n. 1894)
11.12.1902 - s-a născut *Nicolae H. Dimitriu* (m. 1980)
11.12.1903 - s-a născut *Dan Simonescu* (m. 1993)
11.12.1916 - s-a născut *Gellert Sandor*
11.12.1931 - s-a născut *Lucian Dumbravă*
12.12.1905 - s-a născut *Virgil Huzum* (m. 1992)
12.12.1914 - s-a născut *Pauline Schneider*
12.12.1929 - s-a născut *Marin Bucur* (m. 1994)
12.12.1939 - s-a născut *Tudor Octavian*
12.12.1943 - s-a născut *Dorel Sibii*
12.12.1962 - a murit *Felix Aderca* (n. 1891)

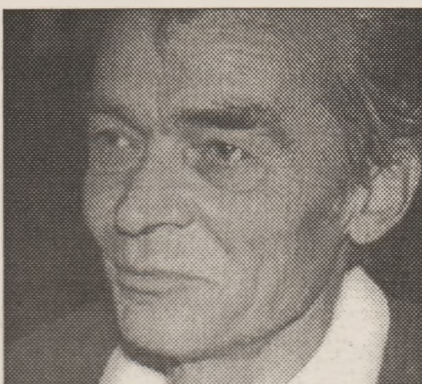
13.12.1693 - a murit *Mitropolitul Dosoftei* (n. 1624)
13.12.1887 - s-a născut *Mihail Cruceanu* (m. 1988)
13.12.1907 - s-a născut *Grigore Băjenaru*
13.12.1948 - a murit *Zaharia Bârsan* (n. 1878)
13.12.1983 - a murit *Nichita Stănescu* (n. 1933)
13.12.1987 - a murit *George Acsinteanu* (n. 1905)
13.12.1987 - a murit *Marcel Mihalaș* (n. 1937)
14.12.1898 - s-a născut *Petru Caraman* (m. 1980)
14.12.1910 - s-a născut *Gaby Michailescu*
14.12.1932 - s-a născut *Dumitru Solomon*
14.12.1941 - s-a născut *Iulian Neașu*
14.12.1942 - a murit *Barbu Marian* (n. 1876)
14.12.1946 - a murit *I.A. Brătescu-Voinești* (n. 1868)
14.12.1986 - a murit *Constantin Cioralia* (n. 1902)
15.12.1884 - s-a născut *G.T. Niculescu-Varone* (m. 1984)
15.12.1887 - s-a născut *Cella Delavrancea* (m. 1991)
15.12.1887 - s-a născut *A. de Hertz* (m. 1936)
15.12.1900 - s-a născut *Sanda Movilă* (m. 1970)
15.12.1915 - s-a născut *Vintilă Horia* (m. 1992)

15.12.1921 - s-a născut *Nicolae Barbu* (m. 1985)
15.12.1924 - s-a născut *Papp Ferenc*
15.12.1933 - s-a născut *Dan Reboreanu*
15.12.1953 - s-a născut *Leonard Oprea*
15.12.1963 - a murit *Leca Morariu* (n. 1888)
15.12.1980 - a murit *Ion Maxim* (n. 1925)
15.12.1993 - a murit *Aurel Martin* (n. 1926)
16.12.1881 - s-a născut *Ion Al. Vasilescu-Valjean* (m. 1960)
16.12.1924 - s-a născut *Hajdu Zoltán* (m. 1982)
16.12.1943 - s-a născut *Tudor Olteanu*
16.12.1952 - s-a născut *Rolf Bossert*
16.12.1962 - a murit *Cezar Drăgoi* (n. 1925)
16.12.1967 - a murit *Alexandru Hodoș* (n. 1893)
16.12.1989 - a murit *Franz Liebhart* (n. 1899)
16.12.1993 - a murit *Ovidiu Constantinescu* (n. 1914)
17.12.1870 - s-a născut *I.A. Bassarabescu* (m. 1952)
17.12.1905 - s-a născut *Dionisie Pippidi* (m. 1993)
17.12.1933 - s-a născut *Eugenia David*
17.12.1939 - s-a născut *Andrei Ionescu*
17.12.1941 - s-a născut *Liviu Petrescu* (m. 1999)
17.12.1941 - s-a născut *Vasile Romanciuc*

Civilii dau buzna la Spitalul Militar

Să nu ajungi la spital decât atunci când ai căpătat răie. Boală domnească. Se tratează prin frecare la pielea goală cu soluție de sulf.

Altfel, începând de la orele șase dimineața, puhoi de lume, bolnavi câtă frunză câtă iarbă, unii înăuntru de spital, alții care tot vin și vin înspre celebrul Spital Militar din București. Ai fi tentat să crezi, că la Spitalul Militar de-aici s-ar trata chipurile numai cazonii. Nu-i așa. Civilii au luat cu asalt reduta așa-zis militară a sănătății naționale. Civilii nu au gamele și nici molitieri, au venit săracii din toate colțurile țării că au auzit ei că pe-aici sunt niște medici aflați într-o continuă campanie de strângere a răniților de pe câmpul de bătaie (și ca atare să-i „adune” și pe ei), unii dintre medici cu grad de colonei chiar și de generali, dar înregimentati într-o extraordinară oaste a Sănătății Domnului. Vom descoperi aici nu numai saloane întregi cu femei (care nu știu ce-i aia cătănie) dar chiar și saloane cu copii aduși pentru a li se face complicate operații pe cordul lor bolnav încă de la naștere...

Suntem într-un salon de la chirurgia vasculară. Nu-i vorba de o boală a sângelui ci de o alta: cum circulă sângele prin artere și prin vene. Cum încearcă sărac de el să-și facă loc, să șerpuiască ca să ajungă până în cele mai îndepărtate metereze. Și cum nu ajunge. Și cum atunci, pe bietul bolnav îl apucă niște dureri insuportabile. E durerea sângelui. Traseul lui e înfundat și sângele doare. De ce se-nfundă?

Circulația vasculară este una din bolile „moderne” care au inundat orizontul medical. Oamenii se îmbolnăvesc pe rupele. Cel mai greu tribut îl dau însă fumătorii. Ei se îmbolnăvesc cel mai ușor de arterite: grad unu, grad doi, grad trei și, în sfârșit grad patru care-i și ultimul gradat din plutonul celor nenorociți...

Inițial, boala asta pare cumva de „suprafață”, superficială. Adică de nebăgat în seamă. Te dor picioarele. Și dacă te dor, ce? Rabzi și boala se agravează și mai mult. Mergi mai puțin și mergi mai încet. Nu-i dai importanță. Păș, păș,

elefantul a îmbătrânit, s-a îngreunat, batem în retragere.

Și totuși vine-o zi, și vine-o vamă! (Uneori e prea târziu.)

- O să te mai doară?
- De un'să știu? - răspunde cam nervos operatul.

Văd un personaj pe culoar ceva mai optimist. Îl chestionez:

- Cu ce prilej pe aici?

- Am venit să-mi schimb o valvă.

Răspuns sec. (Ca și cum: o valvă de bicicletă, or o valvă de mașină.) Toți operații de la rezerva „12” au pe câte cineva din familie. Sună un telefon-mobil. Soțul - M.G., fost director general - îl bănuie că ar fi avut o greutate cam de 120 kilograme - azi imobilizat în patul de fier. Cu piciorul stâng amputat mai sus puțin de gleznă, cu piciorul drept însă retezat la jumătatea coapsei. (Evident, după atâtea scurtături greutatea corpului s-a diminuat considerabil.)

- Vorbește, tu - zice el și pasează telecomobilul soției.

Dumneaei dă asigurări că totul va fi și bine, că... și izbucnește-n plâns. Bănuiau că a fost întrebată despre starea sănătății soțului. Își revine cu greu. Între timp soțul a transpirat abundent. E șters cu o batistă.

Orișice pat are două tăblii. Una unde-i capul bolnavului, cealaltă unde-i sunt picioarele. În cazul că mai are și picioare. De cea de-a doua tablă este legat un fel de „odgon”, un fel de frânghie ad-hoc confecționată din pânză de pansamente astfel că rănitul, trăgând de-acest „odgon”, se poate ridica singur în poziția șezut.

E formidabil să mai vezi înconjurul și din poziție verticală. În cazul M.G., fost director general, fost munte de om, dar mare fumător, înverșunat fumător, mai pot exista două poziții: ori culcat pe spate, așadar continuu orizontal, ori poziția șezut - deci vertical, revelator, dar tot în pat. Când va ajunge la faza „căruț pe roțile” va începe o nouă eră. Deocamdată căruțul trebuie și el achiziționat de undeva, vom vedea cum și când și mai ales cu câți dolari...

Până atunci soția lui M.G. trebuie să fie încontinuu optimistă. Dumneaei trebuie să însuflească curaj. Când M.G. doarme, când ațipește, soția se uită pe fereastră și de obicei plânge

tăcut, mornit, indescrisibil. Când dumnealui dă semn că s-a trezit, doamna domniei sale se șterge iute de cele lacrimi și-i sare în ajutor bolnavului giugiulindu-l, alintându-l ca pe-un școlar...

...Rezerva „12” are 8 paturi. Toți bolnavii suferă care cum. Un țaran din Mehedinți, un lungan căruia nu-i ajunge patul, dar slăbănog, schelătos, uscat, cu pomeți obrajilor cât merele, când doarme emite niște strigăte cam așa: „uah!” - dar tare, strigat, stil „săriți, arde casa” ca să continue altfel: „ui-boall!” - toate astea întrerupând un sforăit asurzitor. Probabil că alungă grauri ce-au dat năvală printre butucii de vie. Doarme cu gura deschisă. Un alt țaran, tot slab, ca muma pădurii, geme încovrigat în pat molfăind ceva între gingii. În celălalt pat, de data asta un intelectual, a fost adus cu piciorul tăiat de la genunchi. Are o soție tare frumoasă care se uită speriată la soțul ei și nu-i vine să creadă că s-a ajuns aici. Să revenim însă la cei doi. E vorba iarăși de M.G. și doamna acestuia. Fără să vreau, aud:

- Eu văd problema cam așa - zice el. O casă la țară. Acolo să existe o curte. Un copac. Din casă până la copac potecă cimentuită. Cât o să ne coste ca să cimentuim poteca?
- Eh, o potecută... e ușor de cimentuit, admite doamna concesiv...

- Ca s-o pot folosi și pe timp de toamnă. Altfel, atunci când plouă, s-ar încălca roțile căruciorului, cu noroi... nu se poate circula cu noroi pe roate!

- Ai dreptate. Te-ai gândit bine... După un alt timp:

- Ai plătit întreținerea? Întreabă el.

- Nu mi-au mai ajuns banii. Am amânat-o pe luna viitoare.

După alt timp:

- Știi ce mă frământă cel mai mult și cel mai mult? zice ea. Noi locuim totuși la etajul „4” și n-avem lift.

El n-o aude. Se pare că iar a ațipit. Doamna se întoarce cu privirea spre fereastră și se pregătește poate de un alt piculeț de plâns.

Fiecare cu ale lui. Doamna, evident nu are pat. Și-atunci doarme în timpul nopților la picioarele soțului. Se încovrigă, colo șă, cum poate și cum se adună, și ațipește chinuit ca vai de lume. E loc destul

întrucât picioarele soțului nu mai sunt, și s-a creat un oareșcare spațiu... „Uah!” strigă cel din Mehedinți alungând grauri din vie. După care trece imediat la faza sforăit.

Am spus: fiecare cu ale lui. A doua zi sunt urcat pe masa de operație. Arterita mea își cere dreptul ei de suferință. Sunt transmutat la rezerva „unu”. M-au operat doctorii Gheorghe Dumitrașcu și Mihai Dumitrașcu.

Ca în cel mai autentic capitalism: „Tatăl și Fiii!”

Firma asta „Tatăl și Fiii” am văzut-o cândva la Balș, scrisă cu litere mari pe-un spate de zid, dar în

celălalt capitalism. Cel de dinainte de 1945. Dar și-acest „capitalism” să-i zicem unul de natură „medicală”... de după 1989, tot capitalism se va numi cândva, încă nu se știe și când. E un fel de-a spune: „Tatăl și Fiii”, doar totul e foarte clar: și Tatăl și Fiul lucrează la Spitalul Militar, proprietate a țării românești. Și tot deocamdată bolnavii țării vin la Spitalul Militar cu gloata să-și caute de sănătate. Oricum însă atât Medic-Tatăl, cât și Medic-Fiul, operând mereu împreună, devin și Domniile Lor două identități absolut impresionante...

Anatolie PANIȘ

CLUBUL PROMETHEVS

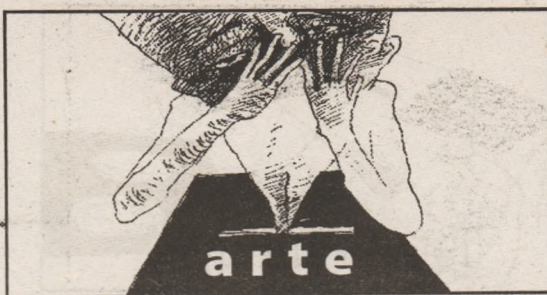
Ne-a bucurat prezenta
dumneavoastra
alături de noi
în anul ce a trecut
și va așteptăm și în 2005
să ne împărtășim ceea
ce va interesează
să vedeti,
să auziți,
să discutăm!

LA MULȚI ANI!

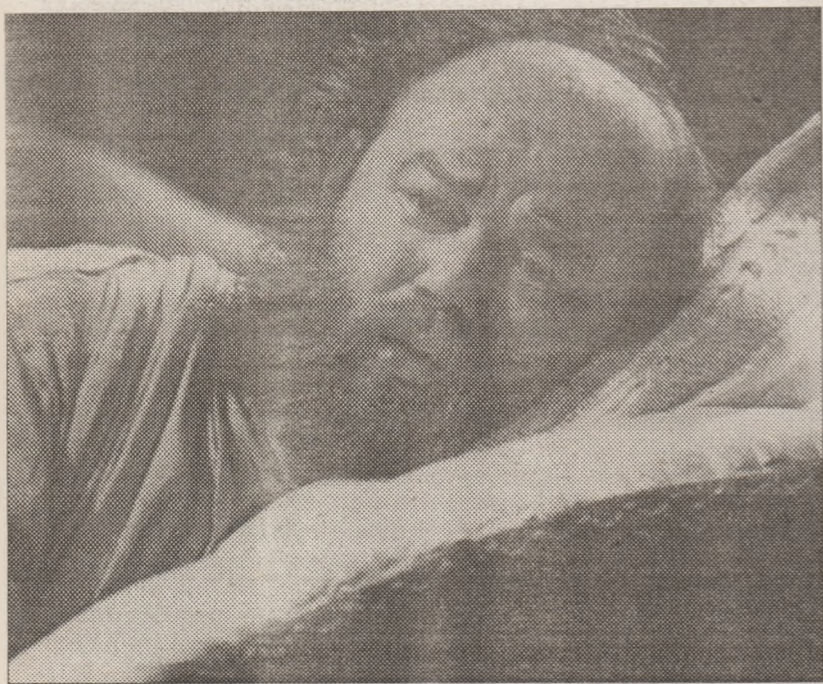
Clubul PROMETHEVS
se redeschide
după sărbătorile de iarnă,
marti, 11 ianuarie 2005.

Te aștept la cafeneaua literară.
Primești o carte cadou.
Zilnic de la ora 11:00
Piața Națiunilor Unite, nr. 3-5
intrarea liberă
informații și rezervări la tel. 33.666.38 și 33.666.78

Oblomov pe malurile Dourului

Zbor cu peripeții cu *Air France*, emoții pentru actorul principal din *Oblomov*, care nu prea agreează avioanele, cu turbulențe, goluri de aer și instrucțiuni neprevăzute. Marți, 23 noiembrie, la două ore diferență față de România, aterizăm la Porto, al doilea oraș ca importanță al Portugaliei, oraș cu un anumit cult pentru muncă. Există o zicală unanim acceptată de portughezi: *În timp ce Coimbra cântă, Braga se roagă, Lisabona se distrează, Porto lucrează.*

Anul acesta, după ce a găzduit echipe care au evoluat în cadrul Campionatului European de Fotbal, orașul de pe Douro a organizat cel de-al XIII-lea Festival al Uniunii Teatrelor din Europa. Festivalul, numit P.O.N.T.I. – Porto. Natal. Teatro. International. – este un festival organizat în preajma Crăciunului, când oamenii se bucură de apropierea sărbătorilor plimbându-se, bând vin de Porto, mâncând castane coapte pe strada Santa Catarina și mergând la teatru.

Între 12 noiembrie – 5 decembrie oferta a fost ambițioasă, fiind prezente teatre importante: *Teatrul Garibaldi* din Palermo, *Schauspiel Frankfurt* și *Düsseldorfer Schauspielhaus*, *Teatro de la Abadía* din Madrid, *Teatrul din Moscova*, *Teatre Lliure* din Barcelona, *Teatrul Bulandra* din București, *Teatrul Katona* din Budapesta, *Compania Silviu Purcărete*, *Kungliga Dramatiska Teatern* din Stockholm și *Teatrul Sao Joao* din Porto.

Teatrul Bulandra, ca unic teatru membru al Uniunii Teatrelor din Europa, a fost invitat să prezinte în zilele de 26 și 27 noiembrie spectacolul *Oblomov* după Goncearov, de Mihaela Tonitza Iordache, în regia lui Alexandru Tocilescu și scenografia lui Dragoș Buhagiar. Cele

două reprezentații au avut loc la Teatrul Rivoli. Un teatru aparținând de Primăria orașului, cu o capacitate de 800 de locuri, nu la fel de ofertant pentru actori și public ca Teatrul Național São João, situat în Plaça da Batalha, ales însă pentru adâncimea scenei ce permitea amplasarea decorului baroc din *Oblomov*.

Organizarea festivalului de către *Teatrul São João*, recent intrat în U.T.E., a presupus un uriaș efort din partea tuturor celor implicați în acest proiect ambițios: directorul Ricardo Pais, directorul executiv José Luis Ferreira și ceilalți manageri: Francisca Cameiro Fernandes, Salvador Santos, Maria João Teixeira, Helder Sousa ș.a.

Directorul executiv al Festivalului, domnul José Luis Ferreira a venit la București și a văzut spectacolul de la sala Toma Caragiu. Regia, scenografia, muzica, actorii și-au spus cuvântul. Un adevărat regal pentru José, care a intuit că magia acestuia va reverbera în sufletul spectatorilor lusitani.

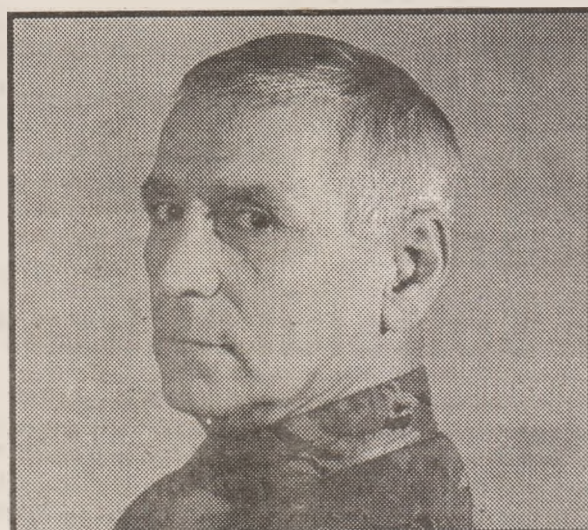
La Porto, montarea a durat două zile și două nopți, presupunând un efort uriaș din partea tuturor: personal tehnic, regizor, scenograf; a treia zi s-au instalat luminile, s-a repetat textul pentru subtitrarea în portugheză, a urmat chiar o repetiție generală în dimineața primei zile de spectacol. Sala de la Rivoli Teatro s-a încălzit brusc odată instalate scena circulară din bușteni solizi, grădina cu iriși mov, măsura și scaunele, fântâna arteziană, cortina cu căsuțele din *Oblomovka*, cu fumul ieșind prin coșuri.

Și a urmat prima seară. Spectacolele au fost programate târziu la Porto: ele încep la 21.30 și se termină mult după miezul nopții. Sala nu a fost plină. Aflu că e greu să faci publicitate. Teatro Rivoli funcționează *part-time*, se închiază sala, iar celălalt teatru al Municipality a fost pur și simplu închis; primarul Rui

Río, spre deosebire de Traian Băsescu, nu încurajează deloc lumea teatrală. Deci nu o sală plină, ci una cu oameni care iubesc teatrul. Nimeni nu a plecat la pauză, la 2 noaptea aplauzele nu mai conteneau. Actorii, obosiți, dar fericiți apreciau calitatea acestui public generos.

Culeg câteva impresii din partea directorului José Luis Ferreira. „*Oblomov* este un mic diamant în acest festival. Tot ce am văzut aici m-a impresionat: un spectacol coerent, sensibil, bine construit. Dramatizarea după roman este foarte bună. Personajele *Oblomov*, Zahar, Psenițana impresionează, sunt caractere puternice, bine adaptate la scenă. Toți spectatorii care la început oftau: vai, durează 3 ore, ieșeau din sală fericiți, cu ochii scăldați în lacrimi. Mihai Constantin e strălucitor. E un spectacol oarecum straniu pentru spectatorii din Portugalia. Au venit foarte mulți tineri. În 1974, când a luat sfârșit dictatura lui Salazar, peste 45 % dintre locuitorii Portugaliei erau analfabeți. În treizeci de ani a trebuit reconstruit totul. Societatea. Educația. S-a creat treptat o cultură teatrală. Dar tinerii, ca pretutindeni, iubesc televiziunea, DVD, computerul, ascultă muzică hard. E greu să-i convingi să vină la teatru. Și totuși, în cele două seri cu *Oblomov* au fost foarte mulți spectatori tineri. S-a petrecut un miracol. Acest spectacol prezenta o tradiție necunoscută de acești tineri, ei au venit și au văzut ceva ce n-au mai văzut niciodată până acum, și totuși le place. Am vorbit cu ei. Se simt tulburați. De imagini, de lumină, de atâtea stări pe care le creează personajele și nu în ultimul rând de limbă. Spectacolul, bine subtitrat în limba portugheză, era urmărit de spectatori, dar era și altfel înțeles. Există cuvinte în limba română care sunt pronunțate cu un anumit accent și acest accent se regăsește în portugheza vorbită în Porto, deci nu la Lisabona, nu la Sintra, nu în Algarve, doar în Porto. Și încă ceva: aceste cuvinte, accentuate identic în limba română și în limba portugheză erau cuvintele cele mai tulburătoare din text. De aceea le-a plăcut. Au înțeles spectacolul.”

Plouă mărunț peste orașul Porto, podurile semețe au găuri mici a căror utilitate ne scapă la prima vedere: nu servesc pentru iluminarea orașului, ci pentru instalarea undițelor. Oameni tăcuți, cu undițele înfipite în poduri moderne, așteptând ca pește să muște momeala. Un pește, o înghițitură de vin roșu dintr-un butoi ce trebuia deschis abia peste câțiva ani, vârful din turnul de 76 de metri din *Igreja dos Clerigos* văzut odinioară de departe de vasele ce voiau să intre în port, oceanul cu apă sărată care se întâlnește cu Douro, străduțele în pantă, fin pavate, bisericile și casele împodobite cu *azulejos*, bucăți de faianță colorate în albastru, copiii zâmbindu-și pe stradă și vânzătorul de castane coapte, aburinde, iată atmosfera care a întâmpinat la Porto sufletul actorilor, al regizorului, al scenografului, al trupei întregi. *Oblomov* nu le mai aparține în totalitate, ceva din el a rămas pe malurile Dourului.

In memoriam Gabriel Popescu

S-a stins o flacără a baletului românesc și lumea dansului este mult mai săracă: Gabriel Popescu nu mai este. El a înscris o filă de aur în istoria baletului nostru, într-o epocă în care spectacolul se plasa în coordonate tradiționale, cu montări de neuit, păstrându-se cu respect și venerație acea tradiție clasică a școlii ruse.

Gabriel Popescu s-a impus ca un mare artist, trăindu-și la o intensitate dramatică unică fiecare rol interpretat pe scenă. El trece rampa prin orice apariție producând adevărate revelații. Au rămas unice interpretările sale din baletele *Lacul lebedelor*, *Copellia*, *Tricornul*, *Seherezada*, *Simfonia fantastică* de Berlioz, *Iancu Jianu*, *Întoarcerea din adâncuri*. De asemenea, nu se pot uita rolurile Nurali și Vaclav din *Fântâna din Baccisarai* de Asafiev, într-o distribuție prestigioasă ce-i cuprindea pe Irinel Liciu, Valentina Massini și Gelu Barbu. Cât dramatism și forță de expresie a putut avea Evgheni al său din baletul *Călărețul de aramă* de Glier! Alături de Irinel Liciu el a constituit un cuplu magic, de o rară frumusețe și noblete a mișcării, a spiritului.

Gabriel Popescu și-a părăsit țara, compania de balet și colegii în 1965, cu un sentiment de profund regret și amărăciune în urma unor nedreptăți pe care nu le merita săvârșite de regimul comunist.

În străinătate s-a impus ca un mare artist, apoi maestru de balet și coregraf de prestigiu. A fost apreciat pentru lecțiile de dans pe care le dădea în diferite teatre mari din Germania și Italia. A colaborat cu Carla Fracci, care l-a invitat să monteze importante partituri coregrafice în Italia.

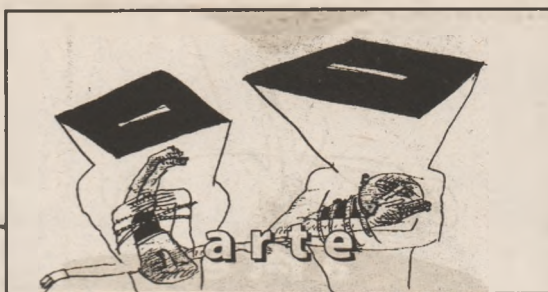
A fost decorat cu o înaltă distincție alături de alți mari balerini plecați din țară, iar în ultimii ani s-a reîntors acasă cu dorința de a contribui prin experiența și profesionalismul său la dezvoltarea baletului nostru. Din păcate, intențiile sale nu au fost înțelese pe deplin. Iar starea sănătății lui s-a înrăutățit, nemaipermițându-i să le ducă la îndeplinire.

A dispărut trist, dezamăgit, uitat pe nedrept. A lăsat în urma sa o amintire specială pentru toți cei care l-au văzut pe scenă și l-au prețuit. Și ropotul de aplauze lungi, nesfârșite pe care le auzim și astăzi când Gabriel Popescu nu mai este. Undeva, acolo, sus, s-a întâlnit cu partenera sa de-o viață de pe scenă, Irinel Liciu, ca-ntr-o legendă superbă, amintindu-ne pe Tristan și Isolda. Și-a regăsit, în fine, liniștea de care avea atâtea nevoie. Dormi în pace, Gabriel!

Mihai Alexandru CANCIOVICI

Luminița Voina RĂUT

BIFESTul poate fi catalogat drept unul dintre cele mai complexe festivaluri care au loc în București; filme noi și bune, intrate în competiții gen Locarno, cu puține șanse de a ajunge pe marile ecrane autohtone

în viitorul apropiat, publicitate, medalioane și retrospective ale unor regizori est-europeni, ca să menționez doar câteva dintre atracții. Unul dintre acele momente în care regreți că ființa umană nu are calitatea ubicuității, căci altfel ai putea să ajungi la toate locațiile, filmele, workshopurile, conferințele de presă. Dar obstacolele acestui debut au fost pe măsura ambițiilor: programe anapoda, subtitrări de proastă calitate, decalate, nepotrivire de ecrane, plus că o anume proiecție de la Cinematograful "Patria" ar fi putut fi luată drept o experiență de criogenare făcută pe spectatori. Nu-i nimic, plăcerile cinemafile au compensat inconvenientele, așa că urăm viață lungă BIFESTului!

Iată că și regizorii „de artă” fac sequeluri; ultimul film al regizorului hongkonghez Wong Kar Wai (difuzat la BIFEST) e elementul final al unui triptic, în sensul că *2046* continuă destinul protagonistului din *O iubire imposibilă*, aducând și personaje din *Days of Being Wild* (1991). Legătura dintre filme e foarte strânsă, iar plăcerea vizionării lui *2046* depinde de cât de mult vă amintiți din *O iubire imposibilă*. Dacă l-ați văzut recent, impresia de „déjà vu” e garantată. Iar dacă nu, această cronică vă va reîmprospăta amintirile, sau, speră autoarea, vă va determina să-l vedeți – filmul e disponibil pe casetă video.

Lungmetrajul care l-a făcut faimos pe Wong Kar Wai este *Chungking Express*, care are montajul rapid specific videoclipurilor. *O iubire imposibilă* e exact contrariul, fiind hiper-lent ca narațiune, cu interludii filmate cu încetinitorul, cu puține fade-uri care să sincopeze „acțiunea”. Filmul spune povestea a doi vecini, Su Li Zhen, doamna Chan (Maggie Cheung), și domnul Chow (Tony Leung), care descoperă că soții lor au o aventură. Petrecând mult timp împreună, protagoniștii sunt atrași unul de celălalt, dar își reprimă sentimentele ca să nu ajungă în situația penibilă a soților lor adulteri... Cel puțin pe ecran, iubirea lor nu se consumă; mai târziu, îți vine greu să crezi că cei doi au întreținut relații sexuale al căror rezultat e un băiețel. Această incredulitate a spectatorului e motivată de modul voyeuristic de filmare. Camera pare să-și pândască subiecții pe la colțuri, prin cadrul ușilor, pe alei întunecate, ceea ce pune spectatorul într-o poziție jenantă, dar inedită, de „violator al intimității personajelor”. Pe de altă parte, această senzație e atenuată tocmai de pasiunea lui Wong Kar Wai pentru încadrări picturale: personajele sunt mereu înrămate prin intermediul unei uși, ferestre, arcade de clădire, deci fiecare cadru e și un tablou. În acest sens, filmul se poate interpreta ca un comentariu la adresa noțiunii de spectator, voyeur și estet deopotrivă.

Totul este studiat în acest lungmetraj, fără a da impresia de artificialitate. Obiectele ocupă prim planul la fel de mult ca personajele. Apar multe ceasuri fără a avea funcția de a marca timpul, care e precizat de intertitluri; altfel, conexiunea dintre scene (dintre care unele se repetă) e eliptică. Mizanscena e înecată de culori saturate, roșu, galben și

maro. Mișcările camerei sunt elegiace în hipnotismul și încetineala lor. O singură dată camera se mișcă rapid: în scena în care protagoniștii iau cina într-un restaurant și joacă roluri, fiecare comandând pentru celălalt mâncarea preferată a soțului sau soției. Figurile consorțiilor nici nu apar pe ecran, auzi doar o voce sau le vezi doar părul sau ceafa. Lui Wong Kar Wai îi place și, de dragul misterului, să-și ascundă personajele, filmându-le în așa fel încât anumite obstacole te împiedică să le vezi în întregime; există chiar și cazuri în care auzi o voce fără ca cel

ce vorbește să apară în cadru. Nu degeaba a luat filmul Premiul tehnic (adică pentru montaj, cinematografie și designul producției) la Cannes.

În schimb, *2046* a fost motiv de scandal la același festival; a venit târziu și a cauzat amânarea vizionării altor filme, plus că era nefinisat la nivelul montajului. N-a luat vreun premiu, deși președintele juriului era Tarantino, care e responsabil pentru publicitatea făcută lui Wong Kar Wai în S.U.A. Dar merită văzut dacă vă interesează „viața de după” a lui Chow. După eșecul relației lui cu Su Li Zhen,

el revine la Hong Kong în noua sa calitate de playboy. Trăiește într-un hotel de mână a treia și are legături amoroase cu femeile care – pe rând – ocupă camera 2046, număr care o evocă pe Zhen din filmul precedent. Amintirile legate de ea sunt atât de pregnante, încât îl împiedică să aibă o relație reușită cu vreuna din aceste femei. Iar dragostea rămâne neîmpărtășită, așa că în final verbalizarea sentimentului nu ia forma vreunui dialog între el și ea, ci forma unui roman SF intitulat, firește, *2046*.

Care sunt punctele forte ale filmului? Ca și în filmul precedent, jocul actorilor. Arareori vezi o distribuție atât de armonioasă din punctul de vedere al prestației actoricești – toți performează nuanțat, minimalist, iar emoția se ghicește din gesturi și expresii faciale fără a te copleși vreun suvoi de replici siropoase. Apoi, mizanscena și modul de filmare, atât de Wong Kar Wai + Christopher Doyle (care sunt deja o echipă veterană) încât îți sare în ochi ca o semnătură de pe un tablou. Cea mai mare parte a filmului se petrece în interioare claustrofobice, o aluzie la faptul că personajele sunt prinse în capcana trecutului lor. Totodată, numeroase secvențe înfățișează convorbiri în care doar unul dintre interlocutori e vizibil, pentru a sugera izolarea psihică a personajelor, iar, pentru același scop, oglinzile care apar frecvent sunt folosite pentru a micșora spațiul. Tot cu ajutorul lor, „părți” din personaje dispar de pe ecran; de pildă, un cadru în care cineva vorbește la telefon, dar e filmat într-o oglindă în care se reflectă doar corpul, nu fața – ceea ce e perfect adecvat jocului minimalist al actorilor. De altfel, există numeroase cadre în care de-abia deslușești expresia facială a protagoniștilor (sunt filmați de peste umăr), tocmai pentru a păstra un aer de mister și incomprehensibilitate, alimentat și de anumite trucuri de montaj.

Filmul e lipsit de coeziune, pare încă neterminat (ca și la prima difuzare la Cannes), are sușuri și coborâșuri emoționale, dar nici un punct culminant. Legătura dintre cele trei planuri ale acțiunii este psihicul lui Chow; racordurile se fac prin diverse obiecte care reapar. Meandrele narațiunii degenerază într-un labirint minoic și nu există nici un fir roșu care să ajute spectatorul să iasă, în ciuda numeroaselor intertitluri care precizează datele sau orele. Prin adăugarea materialului SF, lungmetrajul vrea să ilustreze un paradox temporal: și dacă te îndrepti spre viitor, găsești tot trecutul, care e omniprezent. Dar știm cu toții că memoria e uneori o povară și că orice relație presupune o doză de incomunicare, iar aceste teme nu au o rezoluție coerentă. De exemplu, ți se sugerează că relațiile din acest film eșuează din cauza amintirilor lui Chow, dar marea lui iubire din filmul anterior, Zhen, apare doar episodic și neconvingător. Să se datoreze prezența ei în acest lungmetraj doar obiceiului lui Wong Kar Wai de a „recida” scene tăiate din alte filme realizate de el?

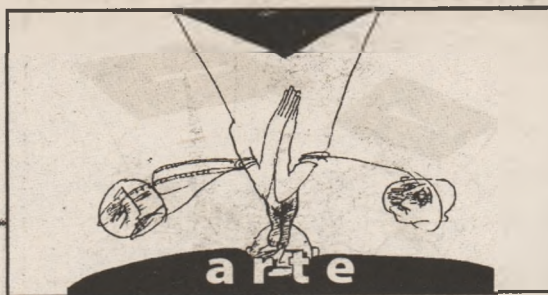
O particularitate a acestui film este că regizorul integrează aspecte ale unor alte genuri, nu doar cel SF: povestea narată de erou, interioarele de hoteluri sau baruri decrepite și cele câteva *femmes fatales* care încântă ochiul amintesc de *film noir*. Dar ce folos că toate elementele, luate în parte, sunt excelente, dacă lungmetrajul în sine e doar o fascinantă nereușită? ■

cronica filmului de Alexandra Olivetto

Wong Kar Wai la rampă

muzică

Ekphrasis

Într-o frumoasă seară de noiembrie, timișorenii au participat la premiera de excepție a unei piese simfonice zămisită din forța conjugată a doi mari creatori: compozitorul Remus Georgescu și sculptorul Peter Jecza. Mângâind cu ochiul formele și volumele

în bronz expuse de Peter Jecza, Remus Georgescu le-a auzit vibrația sonoră și le-a transpus în sunete: astfel s-a născut "Triade. Sculpturi dintr-o expoziție. Studii simfonice pe teme de Peter Jecza". Maestrul Georgescu s-a lăsat cuprins de acea forță sacră iluminatoare care îl inspiră pe artistul Jecza ori de câte ori modelează o nouă formă sculpturală și a repetat epifania în registrul muzicii: a interiorizat sculpturile, le-a dematerializat sub forma unei simțiri energice, dar imponderabile și le-a adăugat un element fabulatoriu. Adică, le-a legat într-o poveste, de simplitatea fundamentală a basmelor și de eleganța nobilă, eroică a marilor compoziții muzicale.

În plus, a ilustrat un proces semiotic de o raritate excepțională. Este vorba despre traducerea pe care a efectuat-o maestrul Georgescu atunci când a transpus textul sculptural în text muzical, o traducere diferită de cea verbală, practică în mod obișnuit de traducători atunci când tălmăcesc dintr-o limbă în alta. Se numește, cu un termen grecesc sofisticat, *ekphrasis* și reprezintă descrierea unui tablou într-o poezie, a unei poezii în muzică, a sculpturii în pictură, muzică sau poezie. Nu este o simplă găselniță postmodernă, ci un fenomen cu rădăcini îndepărtate, de o complexitate teoretică distinctă, din ce în ce mai provocatoare astăzi pentru semioticienii, lingviștii, criticii literari sau muzicologii hotărâți să îi fixeze bazele teoretice. Îl găsim practicat deja în

antichitatea greacă și romană, dacă ar fi să ne amintim doar de descrierea scutului lui Ahile în *Iliada* lui Homer sau de cel al lui Eneas întreprinsă de Vergiliu. În timpuri mai recente, sunt cunoscute peste cinci mii de exemple de ekphrasis poetic, pictural și muzical, legate de plăcerea dintotdeauna a marilor creatori de a se lăsa provocați să înțeleagă și să folosească în același timp și vibrația culorii sau a formei și cea a sunetului sau a cuvântului. Căci vorbim de vibrații superioare, de formele cele mai înalte de energie, ce ne apropie amețitor de starea angelică, de divinitate, de transcendent.

Dar dacă muzicienii au tradus frecvent picturi sau poeme în texte muzicale, cum ar fi, bunăoară, celebra transpunere muzicală a *Tablourilor dintr-o expoziție* de Modest P. Musorgski sau a poemului *Trandafirul bolnav* al lui William Blake într-o piesă de Benjamin Britten, sculptura n-a fost aproape niciodată tradusă în muzică. Motivul este evident: volumul și spațiul se transformă greu în sunete, verticalitatea materiei se răstoarnă greu în orizontalitatea curgerii muzicale, atât de greu încât puțini compozitori reușesc cu adevărat să îmblânzească formele sculpturale concrete. Dar Remus Georgescu le-a putut smulge statuilor lui Jecza respirația (căci statuile respiră muzică, o știm de la R.M. Rilke) și a permis publicului să fie și el cuprins de magia formei redată în sunet ca iubire și lumină.

Conform mărturiilor autorului, la baza acestui proces ekphrastic de mare anvergură stă triada, unitatea sculpturală dezvoltată de Peter Jecza. Ea reflectă relația interontică a treimii, a triumfului, a unei unități alcătuite din forțe neantagonice, independente. Pentru sfinții părinți, pentru Ioan Damaschinul sau Grigorie Sinaitul, monada se mișcă spre diadă și se oprește în triadă, Sfânta Treime fiind, de fapt, acel unu al Dumnezeirii creștine. Dar numărul trei este și numărul echilibrului, numărul magic al alegerilor din basme și legende, numărul virtuților etice, precum speranța, credința și iubirea. Triada caracterizează orice act creator și unește autorul de procesul creației și de sursa acestuia. Dar tot prin triadă, muzica și sculptura se leagă definitiv de sufletul ascultătorului, într-un triumf unde, cu ajutorul celor doi artiști, intră în rezonanță cu vibrația energiei divine.

Dar cum se vor lega de acum înainte cele două texte atât de diferite, dacă ne gândim nu doar la reverberația metalului în blocul sonor, ci și, invers, la felul cum vor fi citite sculpturile lui Peter Jecza în relație cu muzica ce le exprimă? În mod firesc ar trebui să auzim în fiecare obiect din bronz expus de Jecza același dangăt de clopot, răpăit de tobe sau bocet arhaic pe care le-a surprins Remus Georgescu. În mod firesc, ar trebui ca sculpturile lui Peter Jecza să ne ridice prin vibrația lor sonoră aproape de muzica sferelor și de dilatarea ocultă a

spațiului la Platon. Dar, fie că acest lucru se va întâmpla sau nu, de acum înainte sculpturile lui Jecza vor fi asociate în mod obligatoriu cu muzica lui Remus Georgescu, o mândră nuntire a două arte majore care ne va face să-i binecuvântăm pe ambii creatori în aceeași caldă rugăciune.

În fine, cei doi artiști s-au format ca un produs al pluralității sacre a locului, al unei Timișoare vitale și fertile. Ambii artiști trăiesc conform regulilor spațiului în care se mișcă și prin urmare creează după aceleași principii. Un loc comun le conferă puteri creatoare similare și îi aduce împreună spre același act sacerdotal. Astfel, studiile simfonice ale lui Remus Georgescu nu sunt numai rezultatul unui proces de traducere ekphrastică, ci și refacerea unui ritual cosmogonic generat de un vest geografic încărcat de har.

Viața este grație, spune Plotin, îndemnându-ne să surprindem șerpuirea frumuseții în toate lucrurile din jur. Contemplând sculpturile maestrului Jecza în timp ce am ascultat muzica și textul explicativ al lui Remus Georgescu, noi, timișorenii, am fost ajutați să transcendem nevolnicia unui om mai puțin rafinat și a unei urechi mai puțin versate. Intrând în spațiul dublu al muzicii și sculpturii pentru a înțelege în fapt virtuțile triadei, sufletele noastre și-au luat avânt spre înalt pentru ca, în ultimă instanță, să se întoarcă tot la noi. Dar, mai puri, mai generosi și mai puternici, am fost capabili să înțelegem mecanismele jocului ekphrastic și chiar să le repetăm. Recunoscători celor doi artiști, le-am ridicat în gând o statuie din sunete, un veritabil arc de triumf ca o vibrantă gloriificare a spiritului cultural pe care îl reprezintă în această Timișoară a unui nou și promițător mileniu.

Pia BRÎNZEU

Asocierea muzicii cu sculptura pare, la prima vedere, hazardată. De obicei, ea este pusă în relație cu poezia, cu pictura și, uneori, chiar cu arhitectura. Și totuși...

Muzica este imaterială, efemeră, evanescentă. Ea se naște din tăcere, se dezvăluie treptat, se împlinește în timp și se stinge din nou în tăcere.

Prezența ei în viața noastră implică o neostoită palingenezie.

Muzica este viață, energie cinetică, o permanentă devenire, o continuă metamorfozare.

Muzica este flacăra.

Sculptura este o stare, o clipă dilatată, un prezent continuu. Ea ne dă sentimentul liniștitor al permanenței, al stabilității, al durabilității, al fidelității, al statorniciei.

Nu mi-am propus să realizez muzical o ilustrare a titlurilor de catalog ale unor sculpturi, așa cum se întâmplă în cazul altor lucrări inspirate, în special, de pictură.

Cîteva titluri care revin, totuși, obsedant în creația lui Peter Jecza – *monadă, triadă, oglindă*... – mi-au sugerat unele modalități de structurare a „materiei” sonore specifice muzicii: monodie, trisonuri, răsturnări în oglindă, recurențe, isonuri, mișcări de trisonuri paralele, oblice sau contrarii...

Chiar și orchestra am „pulverizat”-o în mici „triade”, grupuri de cîte trei instrumentiști, atît la instrumentele aerofone, cît și la

cele cu coarde.

Am încercat să nu transform această experiență insolită în simple exerciții sterile, în studii pedante de texturi și densități sonore.

În interiorul „blocului” meu de sunete, „statuia” palpită, ea este vie. Spre deosebire de sculptură unde blocul de piatră ascunde cu gelozie statuia captivă, aici, nucleul

viu, în mișcare, al muzicii iradiază creînd, el, treptat, blocul sonor, un spațiu saturat de sunete ca un scut protector, ca o aură sau un halou.

Zvonuri de descîntece arhaice, de isonuri desprinse din muzica bisericească ortodoxă sau din muzica populară, zvonuri de litanii, de bocete reverberează în acest spațiu încărcat de ecouri, ca într-o scoică, un bloc

decupat din eterul intrat în vibrație, devenit el însuși muzică: blocuri efemere de sunete tăiate în stratul de aer.

Muzica poate fi gîndită și ca un model al sculpta, de a modela vîzduhul.

Bronzul nu are modestia și fragilitatea lemnului, nici gingășia și inocența marmorei.

El este viril, autoritar, dominator, sonor. Din bronz se fac clopotele, tunurile. În bronz sunt turnate statuile eroilor. Bronzul este destinat să dureze.

Cu toate acestea, Jecza reușește să descopere fragilitatea ascunsă a metalului, obligîndu-l să ia forme delicate, uneori suave, desopvîrîndu-l de încărcătura sa grandilocventă, de retorica sa emfatică.

Asocierea în mănăstirile noastre a sunetului modest și harnic al toacei de lemn cu cel puternic și greoi al clopotului sugerează imaginea bărbatului cu pruncul în brațe, tandrețe virilă, forță reținută, căldură masculină proteguitoare: contraste tulburătoare, pilduitoare, în cazul acesta.

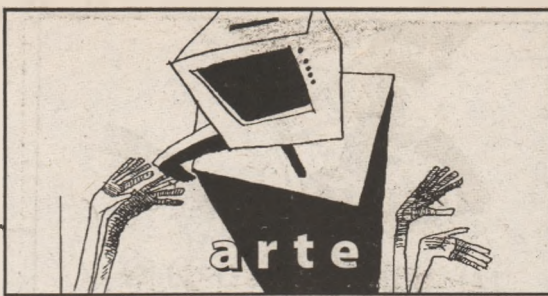
Adevărata autoritate nu se dobîndește prin forță. Aceasta este, cred, una din marile lecții pe care ni-o dăruiește Peter Jecza.

De aceea, în muzica mea nu evoc „regele-bronz”. Alămurile nu clamează apodictic, stentorial, ci își unesc vocile cu reculegere, cu smerenie într-un coral „In memoriam Timișoara '89”.

Remus GEORGESCU

Mănăstirea Tismana,
16 octombrie 2004

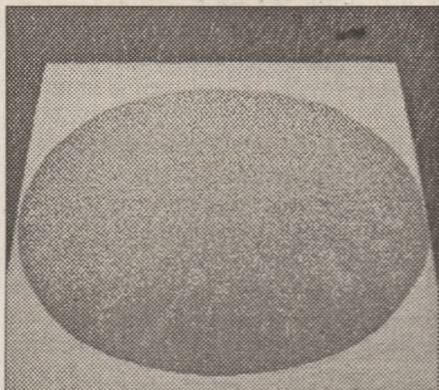
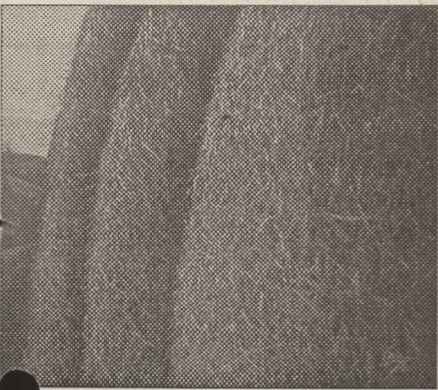

cronică plastică de Pavel Șușară

Ion Dumitriu, între metafizică și experiment

Ion Dumitriu s-a impus în pictura noastră din ultimele decenii printr-o perfectă continuitate stilistică și printr-o la fel de mare fidelitate față de universul pe care și l-a identificat. Rîtmurile ciclurilor, diversitatea formelor, schimbarea perspectivei din care își construiește imaginea n-au făcut, în ultimă instanță, decât să adîncească și să precizeze cu o mai evidentă acuratețe aceeași problematică plastică și filosofică. Fascinat de obiectul arhaic și de o lume rurală generică, deposeată de orice culoare locală și fără particularizări psihologice, pictorul s-a așezat implicit într-un spațiu care exclude atât exuberanța privirii, cît și prezumția documentarist-etnografică. Toate aceste caracteristici ale picturii lui se pot vedea acum, prin capetele de serie ale marilor sale teme, în expoziția pe care fiul pictorului, Radu Dumitriu, a organizat-o în spațiul celei mai tinere galerii deschise în București, Galeria ArTel din incinta Hanului cu Tel.

parent, Ion Dumitriu este un pictor al satului și, prin extensie, al peisajului rural. Un inventar sumar al obiectelor pe care el le fixează în memoria pînzei ar epuiza aproape în întregime formele, imaginile și uneltele comunităților tradiționale. De la șura de fîn - la scîndura gardului, de la pielea întinsă pentru uscare - la darac, de la strecurătoare - la jug, de la dealul înverzit - la căpiță, de la cartof - la măr, de la umbra unui personaj inaparent - la sfeclă, totul recuperează un spațiu în același timp familiar și fabulos. Reprezentate cu o acuratețe care, de cele mai multe ori, trece cu mult dincolo de intențiile de identificare, aceste obiecte par colecționate dintr-o obscură pornire de etnolog, de muzeograf sau de arhivar. Asemenea speciilor pe cale de dispariție, reprezentate patetic prin cîteva exemplare, formele lui Dumitriu au ele însele patetismul ultimului exemplar. Puse în pagină agresiv și rupte de orice context, ele sugerează, precum relicvele, realități abisale, narații vagi și lumi dispărute. Amprente ale unei umanități arhaice, trecute demult din istorie în mit, imaginile lui Dumitriu recuperează metonimic o imagine mult mai amplă pe care privitorul este îndemnat să o recunoască, să o înțeleagă și să și-o însușească.

Însă acest discurs cu (și despre) obiecte salvate nu este decît o capcană.

Pictura lui Dumitriu nu are nimic documentarist și denotativ. Ea nu invocă nici contexte, nici lumi dispărute și cu atât mai puțin realități sociologice. Obiectele alese ca modele cu o maximă atenție și cu o sensibilitate la fel de mare sînt ele însele forme cu un imens potențial expresiv. Identificîndu-le, pictorul nu face decît să le deplaseze din realitatea lor anodină, asociată unei utilități lipsite de orice ambiguitate, într-un cîmp cu semnificații simbolice a cărui dominantă majoră este tocmai gratuitatea. Imaginea comună, unealta previzibilă și forma determinată strict de funcție dobîndesc, dintr-o dată, prerogativul obiectului absolut. Prin monumentalitate, prin prelevarea ei din contextul utilitar și prin voluptatea descrierii plastice, reprezentarea capătă subit valoare exponențială. Cotidianul devine pe nesimțite exemplar și în imaginea lui astfel validată începe să se regăsească înșăși categoria din care el face parte. Semnul plastic se transformă în noțiune, după cum obiectele însele se transformă într-un fel de etaloane mentale; daracul se preschimbă în Darac, strecurătoarea în Strecurătoare, jugul în Jug și șura în Șură. Transpuse din spațiul lor precar în spațiul convențional al pînzei, aceste obiecte modifică definitiv înseși mecanismele percepției. În loc să le citească utilitatea și să le evalueze în consecință, ochiul percepe forme, descifrează structuri, cîntărește densități, vibrează tactil și jubilează festiv ca în fața unui mare spectacol.

Ion Dumitriu nu rămîne, înșă, nici la acest nivel. Limpezimea și sobrietatea noțiunilor se tolesc încet în ambiguitate și în mister. Un imens sentiment al solitudinii învăluie totul și în imagine se instalează aburii melancoliei. Dincolo de convenții și de rigorile limbajului, obiectele se animă

pînă dobîndesc psihologia unor personaje cu un statut bizar. De-a latul unui peisaj ori pe textura vibrată a scîndurii de gard se profilează, abia perceptibilă, sub formă de umbră, silueta unui corp uman care poate fi a pictorului însuși ori a privitorului care, prin exercițiul contemplației, se implică direct în structurile compoziției. Pînă și elementele naturilor statice, în special cele legate de vitalitatea pămîntului - cartoful sau sfecla - sînt surprinse într-un moment echivoc de care se leagă deopotrivă extincția și regenerarea. Prin izolare și prin supradimensionare, prin tratarea hiperrealistă a formei și prin așezarea lor pe fonduri neutre, obiectele lui Dumitriu sînt surprinse în acea deplinătate existențială după care nu mai poate urma decît starea de criză.

Artistul părăsește apoi brusc, spre sfîrșitul vieții, registrul cromatic pe care l-a consacrat de-a lungul anilor, abandonează tonurile grele, încordările telurice și melancoliile crepusculare pentru a intra la fel de neașteptat într-o lume solară, predominantă de alb și de culori eterice. Compoziția înșăși suferă profunde modificări, în primul rînd în sensul schematizării ei, foarte apropiate sistemului bizantin de codificare vizuală. Elementele de limbaj capătă o mai puternică autonomie, relațiile în interiorul imaginii se abstractizează, iar convenția estetică sau, mai exact, invitația privitorului la un alt gen de complicitate, primește o pondere inexistentă pînă acum în pictura lui Dumitriu. Înșă această surprinzătoare primenire, atât în expresie, cît și în gîndirea plastică propriu-zisă, nu este nicidecum o ruptură și cu atât mai puțin un abandon.

Departe de a fi un pictor al obiectelor, al substanțelor și al materialității în accepțiunea ei generală, Dumitriu este, așa cum am amintit deja, un permanent hermeneut în cîmpul conceptelor și un neobosit creator de noțiuni plastice. El nu negociază cu datele imanente ale modelelor sale, ci încearcă să creeze categorii, să propună modele absolute în care să se regăsească toate variantele concrete posibile. Și, din acest punct de vedere, chiar dacă pictorul vibrează spiritual și se așază într-un ambiguu spațiu metafizic, asemenea artiștilor noștri din generația '70, ca strategie a construcției formei și ca tip de asumare a limbajului, el este esențialmente un optzecist. Lumea capătă realitate și consistență nu prin îndemînarea mimetică a pictorului, prin fidelitatea lui față de un reper preexistent, ci prin grilele de lectură la care este supusă, ceea ce înseamnă, implicit, că ea se naște și se validează exclusiv în procesul formulării. Obiectul există în pictura sa în măsura în care convențiile expresiei, știința codificării și capacitatea de a reactiva mecanismele memoriei își propun să-i accepte și să-i vehiculeze această existență. În clipa în care interesele comunicării se schimbă, prin reevaluarea limbajului și prin resemnificarea textului, realitatea înșăși își modifică natura și își primește fizionomia. Așa cum textualiștii generației 80 exhibă auctorialitatea și lasă cititorului deplina libertate de a percepe nemijlocit vocea naratorului, Dumitriu se autorefectă în propriile sale compoziții nu doar ca prezență morală și ca portret psihologic, ci pur și simplu ca prezență somatică, ușor adusă spre echivoc, prin conturarea umbrei. ■

Doi tineri critici despre Armistițiul de Primo Levi

Georgiana SÂRBU:

Despre lagăre și supraviețuitori

Pe Primo Levi tinerii cititori români au avut posibilitatea să-l cunoască mai întâi într-un roman apărut la începutul anului la Editura Polirom – Mai este oare acesta un om? E întrebarea celui care a trecut prin experiența traumatizantă a lagărului de exterminare nazist. Primo Levi, tânăr chimist pe atunci, reușește să supraviețuiască selecțiilor periodice pentru camera de gazare, dar și regimului inuman concretizat în zile în care mâncarea e aproape inexistentă sau hainele nu te pot proteja de frig. De boli nici nu poate fi vorba. Orice infirmitate, orice posibilitate a admiterii unei boli înseamnă un bilet rapid și sigur către cuptoarele de la Birkenau, al căror fum le amintește permanent situația în care se află. Viitorul scriitor se află printre puținii care au contrazis axioma de întâmpinare în lagăr: *De aici nu se iese decât pe coș*. Dacă primul roman era povestea celor care încercau să supraviețuiască lagărului Buna, *Armistițiul* redă experiența supraviețuitorului, a fericitului pe care providența sau abilitatea l-a scăpat de selecții.

Armistițiul e un jurnal de călătorie (precedat de unul de convalescență) desfășurat treptat sub ochii cititorului. Primo Levi e, mai mult decât orice, un povestitor. Inventariază, cu pasiune de colecționar, figuri, întâmplări... Foști camarazi sau tortionari, victime, vagi contururi ale unor ființe umane. Henek König e un ungur transilvănean. Bucuria vieții simple (și autorul consemnează aici un vechi episod care a devenit subiect de bancuri la noi: „Se ducea adesea duminica prin pădure cu tatăl său, amândoi cu pușca. [...] ca să tragă în români. Și de ce să tragă în români? Pentru că sunt români, îmi explicase Henek cu o dezarmantă simplitate. Din când în când și ei trăgeau în noi”) e întreruptă brutal. Întreaga familie fusese ucisă la Auschwitz. Avea 15 ani. Robustețea, calitatea care i-a salvat viața, i-a adus și o avansare în ierarhia lagărului. *Kapo*. El făcea alegerile pentru selecțiile printre copii, la gazare sau la experimente. Avea remușcări? „Nu: de ce să aibă? Exista o altă cale de supraviețuire?” Și portretele pot continua, căci Levi își sfârșește de-abia acum galeria începută în *Mai este oare acesta un om?* Imaginea copilului în lagăr sau a sufletului pervertit alcătuiesc episoade succesive care îl marchează pe scriitor.

Primele două capitole ale romanului stau sub semnul refacerii și al pseudolibertății. Căci logiul rușilor, văzuți ca niște divinități salvatoare, e completat de o remarcă amară.

Prima baie „umană”, odată intrați în mâinile a două rusoaice energice, îl relevă fostului deținut „dorința inconștientă din partea noii autorități (...) de a îndepărta urmele vieții noastre de până atunci, de a face din noi oameni noi, după propriul lor model, de a ne impune amprenta lor”. De fapt, foștii *häftlinge* nu au niciodată senzația libertății (nici măcar în noile lagăre care le vor deveni cămine temporare în lungul drum către casă). Prima „casă” din calea sinuoasă este Auschwitz. E, ironic, locul de recuperare. Încep să se repete, simbolic, toate elementele care au precedat infernul lagărului. Baia care i-a întâmpinat în „metropola” Auschwitz îl surprinde din nou, chiar dacă nu are conotația de ritual funebru ca la intrarea în universul concentraționar. Apoi, pentru ultima oară, sunt din nou rași complet. Lăsând în urmă sute de cadavre pe care dezghețul le expune și mai hidos, italianul își începe călătoria, alături de noi sau mai vechi tovarăși de suferință. Sunt liberi. Dar libertatea nu prea la folosește, căci nu știe cum s-o gestioneze sau n-au mijloacele necesare. Lagărul e singura formă de viață pe care au învățat s-o controleze și de aceea prima reacție în libertate este de retragere la adăpostul unui așezământ asemănător, un

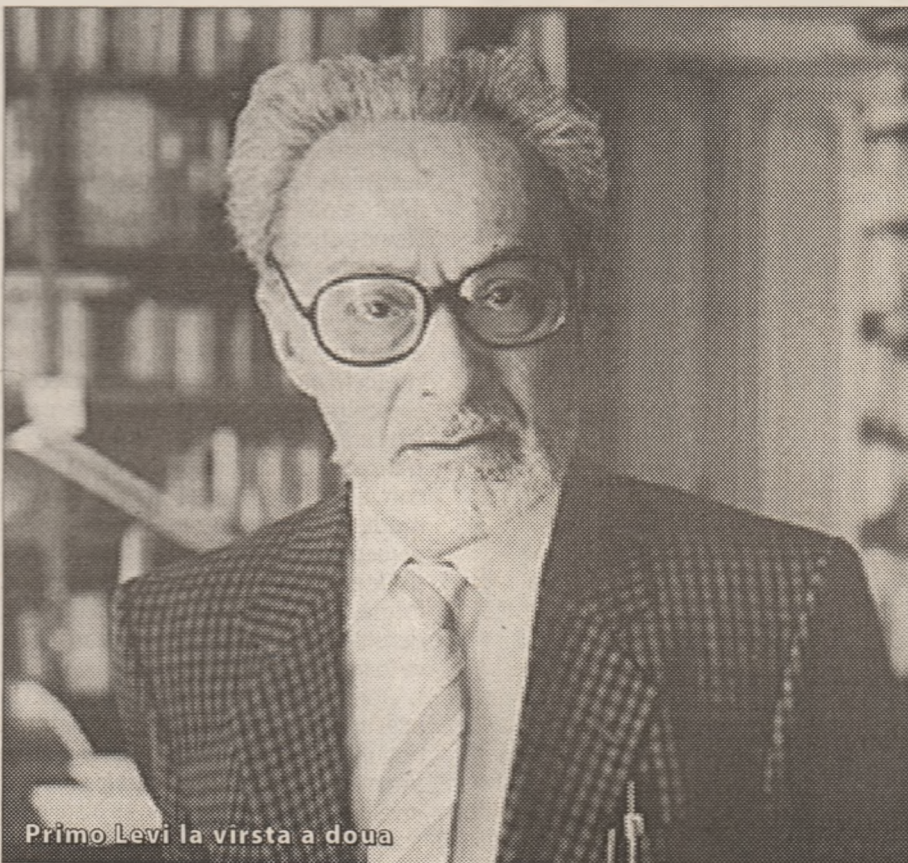
sistem bine organizat. Și în lungul lor periplu l-au găsit. Noul lagăr a păstrat structura vechiului. Ierarhii, mită, bursa neagră... Dar au scăpat de meticulozitatea nemțească. Întâlnirea cu foștii tortionari (previzibilă) e redată în linii sobre. Nu îi culpabilizează, din contră, parcă o tristețe nedefinită plutește printre rânduri: „Erau îmbrăcați în zdrențe decolorate... Aveau fețe supte, năuce, sălbătice: obișnuiți să trăiască, să acționeze, să lupte după schemele rigide ale autorității, reazem și hrană pentru ei, se treziseră deodată neputincioși... Erau goliți și inerți, ca frunzele moarte, îngrămădite de vânt în unghere ferite...”. Le refuză pâinea nu din orgoliu... ci din necesitate. Daniele, prietenul căruia nemții îi ucisese nevasta, fratele, părinții, nu i-a refuzat. „...a scos o pâine, le-a arătat-o acelor larve și a pus-o pe pământ”. Dorința de a-i vedea trăindu-se, înfrânți, e mai puternică decât hrana. Scena, care putea să cadă în patetic, inspiră, din toți porii, oboseală.

Memorabilă este șederea la Starle Doroghi, locul în care traiul nomad e întrerupt pentru o vară întreagă. Casa roșie din sătucul minuscul, aflat în mijlocul unei păduri, le rezervă două luni de liniște și bunăstare. Dar le trezește un ghimpe dureros, diferit de toate chinurile ce le înduraseră până atunci: dorul de casă. E viermele care te împinge la evaziune. Și asta n-ar fi fost o problemă, căci în jurul Casei Roșii nu exista nici o împrejurare (nici măcar una simbolică, așa cum era la Katowice...). Dar se naște un fenomen pe care este până la urmă previzibil: dependența. Neputința a rămas adânc inoculată. E o dependență psihică și materială. Ei au nevoie să primească cei șazeci de centimetri de pat, kilogramul de pâine pe zi sau pătratul de slănină (ce lux în comparație cu felia zilnică de la Buna!). Nevoile au rămas aceleași, numai distribuitorii s-au schimbat. Atâta vreme excluși, ei nu se pot adapta brusc unui mod de viață diferit. Noile locuințe (până la urmă tot un soi de lagăre sunt) n-

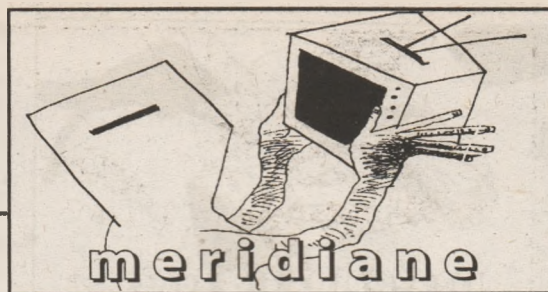
au nimic din strictețea germană. Lipsa de organizare chiar îi derutează pe cei care au fost obișnuiți să accepte impunerea. Surprinzător este că ei adaptează noul loc în care-și duc traiul, la formele vechi. Obiceiurile formate în primul lagăr se perpetuează și în pseudolibertatea post-nazistă. Bursa neagră nu mai este acum (doar) un mijloc de supraviețuire, ci și o formă de a-și arăta talentul în arta comerțului. Cel mai inventiv se dovedește a fi Cesare, conaționalul lui Primo Levi. Cu o seringă ruginită umple rația de pește pe care o vinde sau o schimbă cu alte produse. Metoda lui ingenioasă i-ar fi adus multe profituri, dacă într-o zi și ochii hămesiți de copii nu l-ar fi impresionat, făcându-l să arunce peștii pe care voia să-i comercializeze și să o ia la fugă. În lagărul clasic o asemenea urmă de umanitate nu ar fi fost permisă, căci ar fi pus sub semnul întrebării propria supraviețuire. Lagărul vechi continuă să existe, chiar dacă într-o formă mai îndulcită. Aceeași perpetuă luptă cu frigul, cu păduchii și mai ales cu foamea. E o foame de natură psihologică. Rația nouă de mâncare, rezonabilă, nu ajunge niciodată unui fost deținut la Auschwitz sau Birkenau.

Jurnalul de călătorie al lui Levi va rămâne în memoria literaturii nu neapărat pentru calitățile literare (notabile uneori), cât pentru amănuntul viu decupat din experiența la care a fost martor. Fără un Moise care să-i ghideze printr-o deșertică Europă devastată de un conflict mondial, ei reușesc să ajungă totuși la destinație, după un traseu sinuos din care nu a lipsit și România. Pentru Primo și tovarășii lui a fost o epocă a neîncrederii și a jignirii fără sfârșit. Ofensele nu s-au terminat, din nefericire, o dată cu ieșirea din lagăr. Armata Roșie, omniprezentă și omnipotentă, cu pantagruelica lor poftă de viață (redată în tușe un pic exagerate), nu reușește să le insufle vitalitatea și nici să-i protejeze de figurile ostile întâlnite în lungul lor drum (care s-a bucurat și de o transpunere cinematografică, în 1997, în viziunea regizorului Francesco Rosi). ■

Primo Levi la vîrsta a doua

Catrinel POPA:

Doi tineri critici despre *Armistițiul de Primo Levi*

Meseria de a trăi

Există – trebuie să mărturisesc – o categorie de scriitori care mi-a inspirat dintotdeauna mai multă admirație decât ar trebui, poate, să îngăduie spiritul critic. O admirație, ce-i drept, „intermitentă”, amestecată întotdeauna cu stupoare. Este vorba de autorii cu debut relativ târziu și care, neavând inițial o formație umanistă, virează brusc, de la un anumit punct, și de multe ori împotriva propriilor pronosticuri, către literatură. Iar unii dintre ei demonstrează că au, într-adevăr, ceva de spus.

Este și cazul lui Primo Levi (1919-1987), absolvent al Facultății de Chimie din Torino, inginer chimist la Lanzo și Milano, mai apoi, și care – după experiența traumatizantă a lagărului – debutează în 1947, la douăzeci și opt de ani, cu volumul memorialistic *Mai este oare acesta un om?* (volum tradus recent și la noi, în colecția *Biblioteca Polirom*). Însă „actul de naștere” propriu-zis al scriitorului pare a fi – dacă este să dăm crezare criticii – cel de-al doilea volum al său, *Armistițiul*, apărut la o distanță de aproape 15 ani de primul și care constituie un fel de epilog al întâmplărilor narate acolo. Chiar dacă și în această a doua carte a sa Primo Levi povestește, în esență, tot întâmplări trăite (zguduitoare prin caracterul lor de mărturie umană, de document, ca mai toată literatura concentraționară, de la *Jurnalul Annei Frank* la *Specia umană* a lui Robert Antelme, să spunem) ele sunt mai atent filtrate de astă dată prin prisma experienței unui scriitor pe deplin conștient de faptul că scrie literatură. Așadar, avem de-a face cu o operă mai elaborată din punct de vedere stilistic (fapt explicabil și prin numărul mare de versiuni „orale” care au precedat așternerea ei pe hârtie, după cum autorul însuși mărturisea într-un interviu). Oricum ar fi, în astfel de cazuri rafinamentul stilistic trece, cumva, pe planul al doilea în fața caracterului de urgență al mărturisirii. Nu mai este un secret pentru nimeni că mai toată literatura de acest tip are în primul rând o funcție terapeutică (dacă nu de-a dreptul „exorcistică”), esențială pentru acești autori fiind regăsirea libertății interioare și, o dată cu ea, a unui minim echilibru psihologic.

Lunga povestire plină de neprevăzut căreia Primo Levi i-a dat titlul *Armistițiul* nu face nici ea excepție. În esență, aceasta evocă întâmplări din cele nouă luni în care autorul-narator a traversat aproape jumătate de Europă, împreună cu un grup foarte numeros de supraviețuitori de la Auschwitz, pe drumul de repatriere. Ceea ce uimește încă de la început este discrepanța dintre situația dramatică a personajelor și tonul firesc, relaxat, chiar exuberant pe alocuri, al relatării. De altfel acest aspect nu a încetat să contrarieze, de la data apariției cărții încoace. Philip Roth într-un interviu

Primo Levi, în tinerețe

Desen de Mihaela Șchiopu

cu Primo Levi (apărut în *La Stampa* din 27 noiembrie 1986) îi semnala autorului acest paradox. Răspunsul lui Levi – de o simplitate și o sinceritate dezarmante („Familia, casa, fabrica sunt lucruri bune în sine, dar m-au privat de ceva care îmi lipsește și astăzi: aventura, pe care destinul a vrut să o găsesc tocmai în acea Europă devastată de război.”) – oferă o posibilă cheie de interpretare, punând într-o cu totul altă lumină evenimentele narate. Așa ne putem explica, de pildă, dinamismul de roman picaresc al întâmplărilor ai căror protagoniști sunt Grecul sau Cesare, prezența detaliilor picante sau caricaturale din portretele infirmierelor poloneze Hanka și Jadzia sau exotismul calm al atmosferei din pădurea de lângă Stație Doroghi.

Din cele spuse până acum nu trebuie să se înțeleagă însă că dramatismul ar fi cu desăvârșire absent. Începutul și finalul cărții sunt fără doar și poate spații rezervate aspectelor sumbre, contemplării tragicului destin al oamenilor, tristeții, durerii, disperării (e greu de uitat, de pildă, figura spectrală a lui Hurbinek, copilul infirm, născut la Auschwitz și care nu văzuse în viața lui un copac). Ceea ce lipsește însă de pretutindeni este patetismul.

Chiar și acolo unde mulți autori (dintre cei „profesioniști”) ar fi tentați, poate, să dubleze numărul epitetelor, să pluseze pentru a storce lacrimi cititorului, inteligența și intuiția scriitoricească îl feresc pe Levi de exagerări. Iată, în acest sens, un exemplu elocvent: ajuns, în sfârșit, la frontiera italo-austriacă, eroul-narator privește înapoi, spre lunile petrecute la marginea civilizației, cu oarecare nostalgie. Iar spre viitor cu o firească neliniște. Sentimente contradictorii, punct culminant al acțiunii, moment de

tranzitie între două lumi (și două contrarii ireductibile), în fine condiții prielnice pentru a aluneca în patetism. Iată însă ce notează Levi, în stilul său simplu și perfect adecvat: „Trenul, mai obosit decât noi, urcând înspre granița italiană, s-a rupt în două ca o sfoară de care ai tras prea tare: unii au fost răniți, dar a fost ultima aventură.” Iar câteva rânduri mai jos urmează un pasaj cheie pentru descifrarea semnificațiilor mai profunde ale cărții: „Lunile de curând scurse, deși grele, la marginea lumii civilizate, acum ne apăreau ca un răgaz, ca un armistițiu, ca o paranteză de o disponibilitate fără margini, un dar providențial, dar irepetabil al destinului.” Tocmai această disponibilitate, trăită ca o experiență irepetabilă (situată, evident, la antipodul celei din lagăr), constituie principala temă a cărții. Așa se explică extraordinara senzație de autenticitate, ca și aparentul paradox pe care îl menționăm mai devreme (discrepanța între situația dramatică a personajelor și tonul antrenant al relatării). În privința primei chestiuni, aceea a autenticității, ar fi mai multe lucruri de spus. În primul rând că, spre deosebire de existențialiștii francezi, Levi pare a o separa complet de ideea de eroism. În al doilea rând că, în mai toate împrejurările, el o asociază cu fiziologicul. Sunt recurente, de pildă, imaginile mâinii care înșfacă hrana, ale maxilarelor care o devorează, ale corpurilor umane reduse la condiția lor animalică, dormind înghesuite pe dușumeaua unui vagon de marfă.

În altă ordine de idei, imaginea trenului, prezentă în mai toate producțiile despre Holocaust (fie că e vorba de literatură sau de filmografie) devine în *Armistițiul* nu atât (sau nu în primul rând) simbol al spațiului de trecere, al celui *no man's land* cenușiu situat între două lumi, ci mai degrabă pretext pentru autor de a face loc unor eroi și unor peripeții de roman picaresc. Dacă ar fi să ne menținem în sfera analogiilor cu producțiile cinematografice (de altfel cartea lui Primo Levi a beneficiat în 1997 de o ecranizare bine primită de public, semnată de regizorul Francesco Rosi și avându-l ca protagonist pe John Turturro), am putea situa *Armistițiul* pe de o parte, să spunem, între *La vita è bella* al lui Benigni și *Train de vie* al lui Mihăileanu, pe de alta lângă *Pianistul* lui Roman Polanski. Mai aproape, totuși, de primele două, în măsura în care se accentuează, cum remarcăm, tocmai asupra acelor episoade ieșite din comun, exotice, năstrușnice. Acest lucru se vede mai cu seamă în arta portretului. Fără exagerare, se poate afirma că scrierile lui Levi ar furniza material suficient oricui ar dori să scrie o disertație sau o teză de doctorat despre arta portretului. Ca să nu mai spunem că la un seminar pe aceeași temă ar reprezenta materialul didactic ideal. Sunt multe portrete memorabile în *Armistițiul*. E greu să-l uiiți de pildă pe negustorul din Tesalonica, *Grecul*, cum este supranumit, despre care ni se spune că semăna cu o pasăre de noapte, speriată de lumină sau cu un pește de pradă scos din mediul său natural. Portretul acestui personaj ieșit din comun se nuanțează treptat, alte și alte însușiri ieșind la iveală pe parcursul povestirii. Din întâmplările petrecute

la Cracovia, al căror principal protagonist este, ne dăm seama, de pildă, că „filosofia” lui se rezumă la un cod mercantil și la câteva axiome (de tipul „omul e lup pentru om”), împrejurare care îl transformă într-un „negociator” redutabil atunci când vine vorba de încheiat afaceri în talcioc. Din aceeași speță este și Cesare, fost negustor în *Porta Portese* (celebrul iarmaroc din Roma), și deci la fel de abil ca și Grecul în „afaceri” și șarlatanii. Despre un alt personaj ni se spune că avea atâtea tatuaje pe ambele brațe, încât mai mult ca sigur constituise o problemă pentru slujbașul din lagăr însărcinat să-i inscripționeze numărul; o infirmieră rusoaică e comparată cu o pisică sălbatică, datorită ochilor oblici și mișcărilor agile. Dar cele mai expresive portrete rămân acelea ale soldaților ruși. Amestecul de perplexitate și ironie cu care Levi îi descrie (deși nutrește, în principiu, cele mai bune sentimente față de ei, privindu-i ca pe niște salvatori), lasă să se întrevadă ceea ce este de proveniență iudaică în propriul său scris (în primul rând instinctul sigur al ironiei, al nuanței și paradoxului). Cu greu poate fi uitat portretul tinerilor ruși care însoțesc garnitura de repatriați de la Stație Doroghi spre Italia. Mixaj neobișnuit de ingenuitate, barbarie și delăsare, lipsiți de simțul datoriei și de o minimă responsabilitate, aceste personaje pun în lumină cel mai bine absurdul întregii situații.

Un alt aspect care va stârni, fără doar și poate interesul cititorilor de la noi este modul în care scriitorul descrie atmosfera lașului, prin care trece la un moment dat în decursul lungului drum de întoarcere spre Italia. Lașul, cu un singur tramvai „minuscul și arhaic” și nenumărate firme scrise în alfabet latin (*Paine, Lapte, Carnaciori*) este perceput ca un peisaj „surprinzător de domestic”. Locuitorii Moldovei îi par, la rândul lor foarte asemănători cu italienii „țărani (...) cu fața arsă de soare și fruntea palidă, îmbrăcați în negru cu haină și vestă, cu lanțul de la ceas petrecut peste pânțec”, fete „care ar fi putut fi luate drept venețiene sau din Abruzzi”, dar intervin și detalii exotice, ca apariția cămilei (care, în paranteză fie spus l-ar fi surprins probabil și pe un călător român).

În ansamblu, *Armistițiul* este o carte ce reușește să captiveze nu numai prin forța mărturisirii și dramatismul experienței pe care o cuprinde, ci și prin acel dar rar al autorului de a surprinde absurdul, asimetriile și paradoxurile realului.

Cea mai frapantă dovadă a acestei vocații o constituie, probabil, biografia sa. După cum se știe, în 1987, la 11 aprilie, Primo Levi s-a sinucis (deși multora din anturajul său le apărea drept una dintre cele mai echilibrate persoane pe care le întâlniseră vreodată). Ca și pentru Pavese, Celan sau Voronca „meseria de a trăi” s-a dovedit ea însăși, în cele din urmă un insuportabil paradox.

Despre traducerea doamnei Doinea Condrea Derer, numai de bine. Frazele lui Primo Levi își păstrează intact, în tălmăcirea românească, stilul firesc, fără umbră de patetism, sobrietatea și adecvarea. ■

orbii din România, enormi, pe câmpiile nesfârșite dintre București și Constanța, înălțându-se în stoluri de ambele părți ale șoselei. Mănăstirea din secolul paisprezece unde preoții au intonat rugăciunea cea

mai frumoasă pe care am auzit-o vreodată, rugându-se pentru sufletele eterne ale scriitorilor răposați. Izul de pucioasă al Mării Negre aproape de picioarele mele după o pădure de mesteceni. Prezența a ceva viu, care palpită, presărat cu luminile nopții: deschideai fereastra și o adiere prelungă, fierbinte, cu murmure de oameni în ea, asemănători cu minuscule animale emoționate. Un poet din Azerbaidjan s-a ridicat de la masă, a început să cânte și atâta bucurie, atâta suferință în voce. Cânta cu paharul în mână, cu ochii închiși, a sfârșit brusc, s-a așezat, a luat furculița și cuțitul, a continuat să mănânce: cântecul nu existase niciodată. Casa Micaelei Ghițescu, bântuită de amintiri, mobile, tablouri, fantome, fratele ei, părinții ei, o fotografie, de acum treizeci de ani, a unei fete frumoase, cu flori în păr. Un mod lent de a privi, încă nu surăs, un ante-surăs într-o expresie gravă, degete care nu ating pe nimeni în ramă și ar trebui să mă atingă. Pășești acolo, imponderabil, printre mobile întunecate. Automobile străvechi, palate demne, triste. Scriitorul Dinu Flămând:

- Timp de mulți ani, aici, ne întrebam dacă o fi fiind viață înainte de moarte.

Poate n-o fi fost viață înainte de moarte dar scriitorii răposați aveau suflete eterne: de îndată ce cădelnița preotului m-a tămăduit, al meu și-a luat zborul spre înălțimi. I-am făcut semn

- Adio, suflete și ploaia de afară, peste răzoare și cimitir. Un diacon mi-a binecuvântat un lăntșor

António Lobo Antunes

Va fi fiind viață înainte de moarte?

Cu Micaela Ghițescu

cu o iconiță: s-a rupt în după-masa aceea, l-am pierdut. Fără să-mi dau seama am repetat

- Adio, suflete,

încetișor. N-am mai găsit lăntșorul. Bărbați grași înotând în piscina hotelului. Nu găseam drumul spre restaurant, făceam ocoluri, mă rătăceam. Bivolul Mării Negre

În tot timpul insomniei, gâfâind, gâfâind. O alee de-a lungul plajei, fete pe bicicletă care se îndepărtau de mine. Bărbați grași ajungeau la marginea piscinei, păroși, istoviți. Femeia unuia dintre ei l-a înfășurat într-un prosop și grasul urcând treptele cu legănări de focă: dacă i-ai întinde o minge ar ține-o în echilibru pe nas. Să aibă un suflet etern și acela? Chibriturile pe care le scăpăra nu nimereau țigara. Nici un corb: or fi fugind de valuri? Niște pescăruși mici, păsările cu coada țeapănă. Fâșii de nori verzi în depărtare, eu pe terasă urmărindu-i. Veneau de sus din Ucraina, îndreptându-se spre apă. Bărbatul gras a aruncat țigara, supărat, femeia i-a șoptit nu știu ce la ureche, au ridicat capetele la unison: nici unul dintre ei n-a răspuns semnului meu, bărbatul gras m-a amenințat cu pumnul strâns. Scriitorul Dinu Flămând

- Timp de mulți ani, până la sfârșitul comunismului, ne întrebam dacă o fi fiind viață înainte de moarte.

La Neptun, în mijlocul unei sărăcii absolute, vtile de vară ale persoanelor importante din dictatură. O fi foarte diferit aici? Astăzi? Acum? Din câte îmi amintesc, nici un preot, în Portugalia, nu s-a rugat pentru sufletele eterne ale scriitorilor răposați. Cel puțin cât știu eu. I-am făcut din nou semn bărbatului gras, am plecat. Mi-am făcut semn și mie, în oglindă, am găsit că am nevoie de un semn. Norii verzi din Ucraina chiar deasupra terasei, în clipa asta. Un copil a intrat în mare cu un colac, căruțe de țărani pe drumeagul din stânga mea, clopoțeli catărilor brusc veseli. Sunt foarte departe de casă, eu care știu tot mai puțin ce înseamnă o casă și totuși, parcă, nu sunt departe de nimic. Aș putea rămâne aici să aud căruțele, s-o iau de la capăt, să mă înțeleg cu corbii. Să fiu un bărbat gras într-o piscină de hotel. Trebuie să fie viață înainte de moarte. Și pădurici de mesteceni, frunze argintate, tremurând. Trunchiuri argintate și ele. Cobor treptele, trec pe la recepție, mă îndrept, cu mâinile în buzunare, spre învâlmășeala valurilor. Un individ care-ți bagă pe gât mărunțișuri, o pereche de adolescenți pe o bancă, pescăruși mici risipindu-se în fața mea. Unde și-or fi clocind ouăle, fiindcă nu văd stânci, bolovani, doar nisipul cenușiu, bărcute, un ponton de lemn. Individul cu mărunțișurile

- Domnule domnule!

și mergem amândoi câțiva metri, unul lângă altul. Mă înlocuiește cu altă victimă, mă lasă în pace. Terasă, o doamnă masându-și glezna, un soi de templu chinezesc unde se bea bere. Măine mă întorc în Germania, trebuie să fie corbi la München, mesteceni. Măcar vântul din munți în zilele cu ploaie. Trebuie să fie viață înainte de moarte. Călugări budiști pe aeroport așteaptă să fie transportați pe acoperișul lumii. Mă așez mai bine pe scaun. În fața porții zborului meu, las să coboare somnul peste mine, încetișor. Scriitorul Dinu Flămând continuă să-mi vorbească nu aici la București, tot mai lent, mai difuz. O fi fiind viață înainte de moarte? Nu-mi mai simt picioarele, brațele. Nu mai am corp. E bine să dormi.

Visão, 4.11.2004

Traducere de Ion Ionescu

revista revistelor străine

Ofensiva poeziei

● Suplimentul „Courrier des livres & des idées” al publicației „Courrier international”, adăugat numărului 733, se intitulează „Poezia e pretutindeni” și constată o creștere de popularitate a unui gen considerat în secolul XX ca având un număr tot mai redus de cititori. „E de ajuns să parcurgi presa de pe cele cinci continente – scrie Isabelle Lauze în editorialul Suplimentului – pentru a simți că la sfârșitul anului 2004 poezia e mai vie ca niciodată. De la New York la Medellin, ea părăsește intimitatea paginii scrise pentru a invada cafenelele, barurile, și sălile de spectacol; de la Tokyo la Durbau, poezia exploatează toate posibilitățile noilor tehnologii (internet, SMS pe telefon mobil); de la Rio la Roma, ea se aliază cu alte forme de expresie (muzică, video, arte ale spectacolului etc.). Peste tot, poezia atrage un public nou și entuziast, care pînă acum nu citise niciodată un volum de poeme. [...] Că poezia nu e ceva prăfuit și rebarbativ o demonstrează și faptul că presa de mare tiraj din multe țări îi acordă regulat spațiu. Unul din ziarele cele mai vîndute în lume, „Asahi Shimbun” din Japonia, publică în fiecare zi haiku-uri primite de la cititori.

„As Safir” din Liban, „Gazeta Wyborcza” din Polonia, „The Independent” din Marea Britanie, „NRC Handelsblad” din Olanda, „El País” din Spania – pentru a nu cita decît cîteva titluri – oferă săptămînal cititorilor ocazia de a savura un poem de un autor mai mult sau mai puțin cunoscut”. Suplimentul dă cuvîntul unor poeți din diferite părți ale lumii, între care unii foarte cunoscuți, precum americanul Lawrence Ferlinghetti, germanul Hans Magnus Enzensberger, columbianul Juan Manuel Roca, precum și unor jurnaliști culturali pentru a explica fenomenul sau a-l ilustra cu propriile creații. Din analiza poetului american Dana Gioia, reiese că, în SUA, poezia renaște mai ales sub formă orală – rap, slam (o competiție între poeți, un adevărat tîmîr, în care publicul decide cine e învingător), poezia cow-boy, poezia spectacol viu – performance – avînd un mare impact prin faptul că sînt emoționante, ușor memorabile, muzicale. Ele seduc, surprind și încîntă auditoriul în cadrul unor convenții prestabilite, scopul acestei noi poezii populare fiind să reflecte dorințele „consumatorului” neînstare să se exprime. Acestor forme populare li se opune ceea ce Dana Gioia numește „poezia literară serioasă”, care, chiar dacă are puțini cititori, își găsește destui auditori în cadrul lecturilor cu public. Oricum, se estimează că poezia e mai bine înarmată decît proza pentru a cuceri secolul XXI. (A.B.)

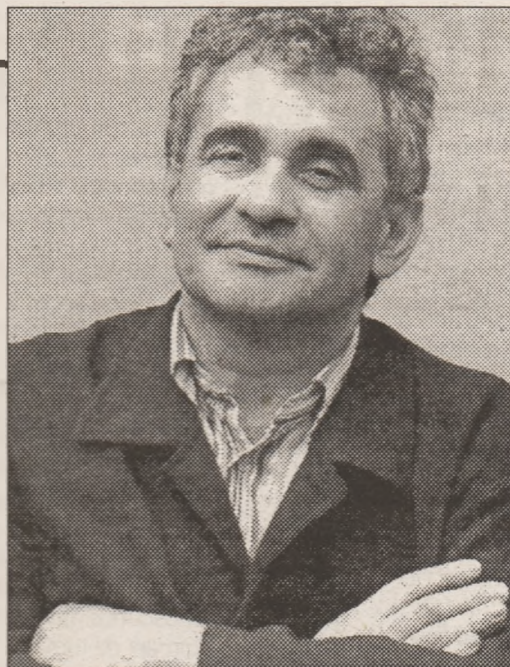
¹ În românește în text.

Fiul acordeonistului

● Bernardo Atxaga, pe adevăratul său nume José Irazu Garmendia, este cel mai cunoscut scriitor în limba bască și autorul uneia din operele cele mai originale ale literaturii spaniole actuale. Născut în 1951 în provincia Guipúzcoa, a scris poeme, nuvele, romane și literatură pentru copii, traducându-și el însuși, cu ajutorul soției, cărțile din bască în castiliană. Romanul *Obabakoak*, apărut în 1988, i-a adus mai multe distincții literare, între care și prestigiosul Premiul național de literatură. Ultimul său roman, *El hijo del acordeonista*, apărut recent și la Ed. Alfaguara din Madrid, a fost anul trecut un best-seller în Țara Bascilor și a fost recompensat cu Premiul criticii 2003 și Premiul Euskadi al guvernului autonom basc. Opera lui (din care mai pot fi citate *Memoriile unei văcuțe* – tradus și la noi de Ileana Scipione, la Humanitas, *Shola și lei*, *Doi frați*, *Omul singur*) încheagă, după modelul Faulkner, un spațiu mitic numit Obaba. *Fiul acordeonistului* este istoria unui copil din Obaba, David, care descoperă că tatăl lui s-a alăturat, în timpul războiului civil, fasciștilor care au împușcat mai mulți oameni din localitatea lor, a unui tânăr care a militat în primele mișcări independentiste basce și în ETA, care a trebuit să emigreze în California, într-un ranch izolat, și a murit la nici 50 de ani. Romanul – a cărui acțiune începe în 1957 și se termină în 1999, construiește dintr-un mozaic de povestiri

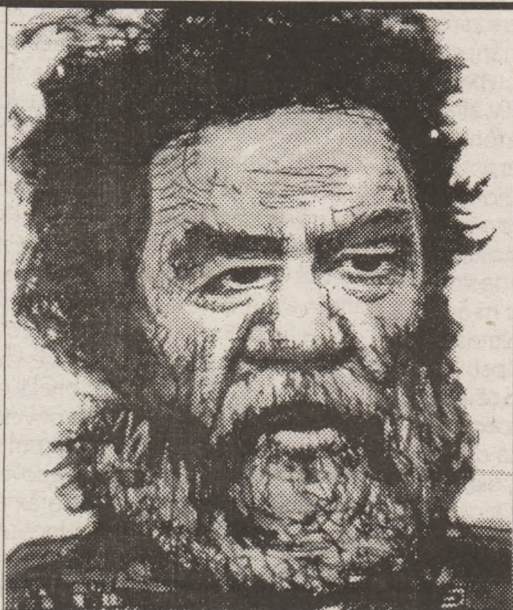
istoria unei generații, legată de cea a Țării Bascilor în secolul XX. „Această tehnică a juxtapunerii elementelor diferite mi-a permis să acopăr un spațiu-timp mai vast și să tratez mai multe teme decât în romanul clasic” – explică Atxaga într-un interviu publicat în „El País”.

Limba oficială din SUA

● Curios, dar Statele Unite n-au avut niciodată o limbă oficială, legiferată. Textul fondator al Confederației, din 1774, a fost tipărit în engleză și germană. De la primul amendament, Constituția americană stabilește libertatea cuvântului, fără să precizeze în ce limbă, iar al 14-lea amendament afirmă egalitatea între toate persoanele, fără deosebire de rasă, culoare și origine. Cu toate acestea, în ultimii 20 de ani, sînt frecvent făcute în Senat propuneri pentru impunerea englezei ca limbă unică în administrație, învățămînt și în birourile electorale. A apărut și o mișcare, *English First*, care

se luptă încă din 1986 pentru ca engleza să fie declarată limbă oficială, iar aproape jumătate din cele 50 de state americane au introdus deja această noțiune în legislația lor. Din cele 263 de milioane de rezidenți cu vîrsta de peste 5 ani, 18% vorbesc acasă altă limbă decât engleza. Cea mai utilizată, după engleză, e spaniola, vorbită de o persoană din zece, tendința fiind ca în 2040 proporția să ajungă la una din patru. Iar pe locul trei se situează limba chineză. Ținîndu-se seama de asta, școlile publice propun un învățămînt bilingv în cartierele unde emigranții sînt majoritari.

Saddam, romancier

● Ca mulți alți autocrați, fostul stăpîn de la Bagdad are și un păcat mai mic: se vrea scriitor. În martie 2003, chiar înaintea izbucnirii războiului din Irak, el terminase un al patrulea roman, *Pleacă, spirit blestemat* (publicat vara aceasta), iar acum, în închisoare, lucrează la o nouă „operă” epică și alegorică, intitulată provizoriu *Marea trezire*. Cele patru romane sentimentale și fantastice,

împănate de aluzii politice și elemente autobiografice, cu o retorică grandilocventă (*Zabibah și regele*, *Fortăreața inexpugnabilă*, *Oameni și un oraș și Pleacă, spirit blestemat*) au fost best-sellers în Irak, au figurat în manualele școlare, iar unele din ele au devenit și seriale TV. Primul e o poveste de dragoste alegorică în care eroina, Zabibah, întrupează Irakul, crudul ei soț, cu care a fost silită să se mărite – SUA, iar regele viteaz și puternic de care se îndrăgostește e însuși Saddam Hussein. *Fortăreața inexpugnabilă* e o alegorie a Războiului din Golf, *Oameni și un oraș* descrie ascensiunea Partidului Baas, iar ultimul roman apărut e istoria unui nobil arab care luptă împotriva unor crude triburi inamice (simbolizînd americanii și israelienii). „Opera literară” a lui Saddam, publicată de Editura sa prezidențială Al Hourriyah, a fost citită foarte atent de serviciile de informații americane, britanice și israeliene, care au conturat pe baza lor un portret psihologic al autorului. Saddam a avut o copilărie și o adolescență nefericite și pline de frustrări care l-au umplut de ură. Fiu al unei prostituate, el a fost victima unui viol colectiv la 10 ani, nu a fost primit în cea mai prestigioasă școală militară irakiană și, furios de acest refuz, s-a asociat cu CIA, pentru ca peste ani să se întoarcă împotriva americanilor, invadînd Kuweitul. Lipsit de talent literar, zvonurile spun că Saddam s-ar fi folosit de un negru (otrăvit apoi), în redactarea acestor cărți – scrie Jo Tatchell în revista londoneză „Prospect”.

Erată

Nabokov în românește

● Văzînd că într-un număr mai recent al „României literare” l-ați „sărbătorit” pe Vladimir Nabokov, printr-o analiză pertinentă a distinsului profesor Șt. Stoenescu, mi-am adus aminte de un lucru mai puțin cunoscut la noi, descoperit de subsemnatul cu vreo 25 de ani în urmă. La lansarea romanului *Lolita* al lui Nabokov, s-a spus că e prima traducere în românește din opera celebrului scriitor. Și totuși nu e chiar așa! În 1940 semnalăm prima apariție a lui Nabokov în spațiul editorial românesc. Deci la o vîrstă, 41 ani, la care scriitorul nu ajunsese pe culmile gloriei încă, nu publicase faimosul său roman, fapt care s-a întîmplat în 1955. E vorba de romanul *Camera obscură*, 1933, care face parte din seria acelor scrisori în rusește. A fost tradus la noi de R. Donici și publicat la ed. Cultura Românească, București. O carte de 339 pagini. E drept că numele autorului de pe copertă era însoțit și de pseudonimul său, Sirin. Romanul respectiv are o mică istorie a lui. A fost reluat de Nabokov, rescris în englezește și publicat în 1936. De data aceasta într-o formă concentrată, la jumătate din numărul de pagini inițiale. Și titlul a fost schimbat în *Răsete în întuneric* (*Laughter in the Dark*). Am putea afirma că povestea cu pricina e cea a *Lolitei* în nuce. Avem povestea de dragoste a unui critic de artă berlinez pentru o tînră ingrată, doar cu câțiva ani mai în vîrstă decât nimfeta Dolores. Iubirea bărbatului coborât din sfera frumosului pentru o fată cu puternice tușe grotești îl va duce pe primul la un deznodămînt fatal. Și un film a fost turnat după carte de către Tony Richardson, cu Anna Karina și J. C. Drouot.

O analiză comparată între cele două opere literare ar fi relevantă atît în sensul restructurării narative, cît și în cel al devenirii stilistice dintr-o limbă într-o altă limbă. Însuși Nabokov a mărturisit că trecerea de la limba rusă la cea engleză a fost asemănătoare cu aceea a trecerii unui săritor cu schiurile de la trambulină la jocul de tenis.

Iarăși nu ratam nimic din ce mișca în Europa interbelică. Însuși Bernard Pivot afirma că dintre toți invitații săi la „Apostroph”, Nabokov a făcut impresia celei mai puternice personalități artistice cu care a stat de vorbă.

Horățiu STAMĂȚIN

EDITURA PARALELA 45

BELETRISTICĂ

NOI APARIȚII ÎN COLECȚIA FICTIUNE FĂRĂ FRONTIERE

Arkadi Strugațki
Boris Strugațki
Lunea începe sîmbăta

Vladimir Sorokin
Dimineața lunetistului

format 10,3 x 19, 262 p., 125.000 lei

format 10,3 x 19, 272 p., 190.000 lei

COMENZI la:
tel./fax: 0248 - 214 533; 0248 - 631 492
e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro
Pentru detalii vizitați:

www.edituraparelela45.ro

post-restant de Constanța Buzea

e le face viața, unora, că devin crânceni în vorbire? Vorbire ce se strecoară în texte, când cazul aparține unor înzestrați închipuiți dacă nu cu talent atunci cu un chef teribil de a-l avea. Ce le strică, viața pe care o au ca toată lumea, de se plâng de ea, după ce nu fac nimic, sau mai nimic, să și-o salveze din derizoriu? E de înțeles că a scrie versuri o vreme este, într-un fel, o mângâiere, o golire momentană de răul care se strânge în suflet, este o terapie precară care-și va dovedi ineficiența, dar care până una alta îi ține pe pacienți în iluzia vindecării prin glorie. Dar mai mult de-atât, scrisul, ca și când ar vorbi abundent și cu de toate pe aleile unei clinici și între pereți capitonati, fără nici un ecou drept efect al efortului, totuși, de a protesta, de a învinovăți, de a se recunoaște victime ale vieții, fără talent real și fără demnitatea care le-ar rezerva un statut, scriind, fără un autocontrol și o conștiință ce i-ar feri de zădărnici, textele celor ce se declară într-un limbaj violent supărați pe viață, sunt în schimb semnul abandonului într-o lășitate gravă, o dare în spectacol în târgul lumii, o expediere, prin poșta, a unei materii răutăcioase, hărăzite neantului. Încercați, pentru Dumnezeu, să spuneți ce aveți pe suflet, dar fără înjurături, fără expresii murdare, fără damfuri unsuroase și oțetite. ☒ Din ce ne-ați trimis e de reținut prea puțin, poate acel „cuplu unic printre firimiturile de pâine”, „pâinea de cenușă” și „timpul putrezit”. (Ana-Maria, Tg. Jiu) ☒ Dinspre Maramureș, ca dintr-o țară a lui Dumnezeu pentru acele locuri, țările și milă, încurajare și lacrimă pentru oamenii lui, nu pot veni către restul lumii decât mesaje de puritate și de înțelepciune. Dinspre Maramureș către mine, mesajele au fost dintotdeauna tulburătoare, fie că ele au fost și sunt ale unor autori-copii sau ale unor autori de altă vârstă, cu memorie în cea mai senină păstrare și cu suflet îndumnezeit de bunătate. Scrisoarea dumneavoastră, ca și fotografiile, au avut asupra mea un efect luminos, pentru care

vă mulțumesc. Versurile, cum de altfel recunoașteți undeva sunt ale unui „amator” a cărui bună credință nu poate fi pusă la îndoială. Valoarea lor literară, ar fi o greșală să fie contestată, dar nici recunoscută. Valoarea lor, frumoasă, este de altă natură și este de găsit mai mult în motivația care vă conduce către hârtie și condei: „Ieri, când am văzut o floare de urzică (verde), care nu se plângea ca omul, am compus cele două strofe de mai jos: *Nu-mi plac casele de tipul închisoare ori spital/ Nici oamenii de tipul statuie sau robot/ Îmi place tot ce-i cald și natural/ Deși nu e perfecțiune peste tot/ Când o floare scoate capul din zăpadă/ Și privește cât de frig e afară/ Cum se poate credința să ne scadă?/ Ori, crucificarea lui Isus să nu ne doară?*” Și continuați astfel: „Chiar de m-ar contrazice toată lumea, rămân fidel literaturii. Citesc și scriu, de câte ori am posibilitate, printre alte ocupații. Nu pot să mă laud că am citit foarte mult, nici că am compus bine... dar pot să spun că am avut și am curajul să scriu cum gândesc. Mi s-a publicat puțin. Oricând, timpul și spațiul e în favoarea celor cunoscuți; cei neînsemnați rămân anonimi”. Ați exprimat cu conștiință corectă de sine un adevăr cu care mi-e greu să cred că v-ați fi împăcat. Și-atunci, de ce ați mai avut trebuință să vă testați, prin mine, locul în univers? Nu sunteți un naiv și în nici un caz de dat la o parte sau de ignorat. Spun *naiv* – dar având în gând gustul dumneavoastră de a vă copilări în singurătate, cu orice risc. Voi transcrie, fără să-mi îngădui a le comenta, încă două strofe, *Poemul vieții* fiind de dată recentă: „Copații – scriu, cu rădăcinile, în pământ/ Apa – scriu, pe pietre, susurând/ Pășările – scriu, cu aripile, în zbor/ Stelele – scriu, cu depărtarea, în galaxia lor// Vântul – scrie, în aer, cu adiere sau furtună/ Omul – scrie, în viață, cu intenția rea sau bună/ Peste Univers scrie, cu sfințenie, Creatorul/ Și-i liber să înțeleagă cititorul”. Startul, pot spune, vă este întotdeauna de o reală măreție, freamătul sufletesc e angajat în poezie, intenția este chiar plină de sfințenie, rezultatul însă este ușor inferior acestora, și dumneavoastră o știți. M-a impresionat sinceritatea din poemul *Recunoștință*, din care citez: „Orice literă, orice cuvânt/ ar trebui să le așeze între ghilimele// Cândva – cineva, sigur, le-a mai scris/ Dar, compun cu gândurile mele/ Înțelepciunea nimănui nu i-am ucis// Dumnezeu e cel ce mă ajută/ Fără de voia Lui nu-i posibil a trăi...” Pentru sinceritate, jos pălăria. Revenind, sper, la ideile valabile și generoase, rescriindu-vă uneori textele în variante mai puțin reci, s-ar putea să vă treacă supărarea pe cel ce vă atrage acum atenția că ar fi păcat să nu încercați. Eu am credința că mă veți ierta și încă o dată vă mulțumesc pentru frumoasele imagini maramureșene, încărcate de toată poezia lumii în care trăiți. (Vasile Oania, satul Breb, Maramureș)

Nu v-am spus? Prietenul meu Haralampy nu este doar unul dintre cei mai mari poeți din blocul nostru, ci și un prestigios culegător și prelucrător de folclor contemporan. Ca poet, după ce a văzut la televiziune un tânăr *lirician*-torpilă anti-caravana Eminescu-Blaga-Arghezi-Voiculescu ș.a., a publicat în „cutia de de sesizări și sugestii” două poeme dedicate președintelui Asociației de proprietari, încât acesta, când le-a citit, s-a schimbat la față ca Traian Băsescu și Corneliu Vadim Tudor cotropiți de ideea unei alianțe PD-PNL-PRM.

● De 1 Decembrie, am băut cu Haralampy câte două pahare de șampanie: unul pentru sărbătoarea națională, celălalt pentru TVR care, în spiritul principiului că trebuie să fie aproape de oameni și ale lor, avea înscrisă sub siglă cunoscuta sintagmă național-patriotică „Români de români”.

– Uraaaaa!, mi-a urlat prietenul la ureche. Nu ți-am spus eu că chestia asta se ia?

Dar a continuat, sobru și profesional:

– ...Fiindcă readucerea în prim-plan a acestei ziceri, mahalagisti că *cum* e ea, contribuie substanțial la rotunjirea zestrei și prestigiului instituției...

● Așa cum dintotdeauna românii au știut să fie mari iubitori de tradiții, și e frumos și bine să fie așa, participanții la sărbătoarea de la Alba Iulia au huiduit minute întregi, așezat-ardelenește, PSD-ul și pe Adrian Năstase, ceea ce constituie încă o dovadă a păstrării unor datini de la sfârșitul secolului trecut...

● În sfârșit! La Etno Tv, Ileana Rus – o interpretă de muzică populară mai puțin cunoscută, sau văzută pe micul ecran – într-o vestimentație adecvată și specifică, dotată cu o voce în perfectă simbioză cu melodiile prezentate, a interpretat câteva cântece țigănești care l-au impresionat până și pe Haralampy al cărui cumnat este fabricant de ceaine din tuci. Interesante și de bun simț și textele interpretate românește, care eclipsează pericolul de bine tânguielile ridicele și răfuielile personale din unele cântece populare românești interpretate sfâșietor de unii soliști. Cu bani!

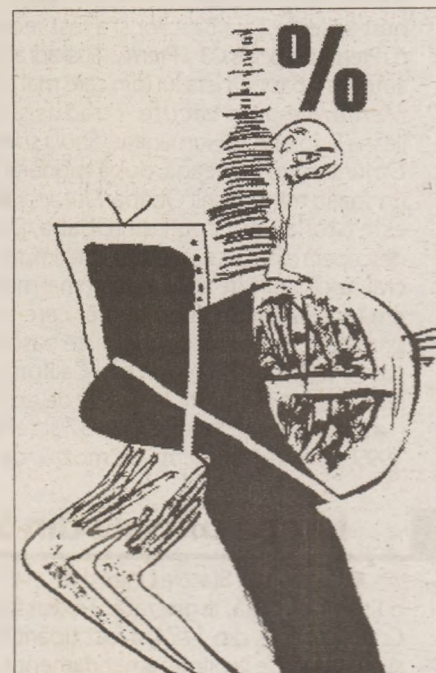
● Un reporter de la Realitatea Tv, aflat în orașul marii Uniri, care-și pierduse fondul secundar de cuvinte din cauza emoției momentului, a raportat spre studioul tv din București, textual: *În acest moment, se dă garda de onoare*. Într-adevăr, autoritățile din orașul Marii Uniri, s-au întrecut pe sine în a fi ospitaliere, dar personal nu m-am așteptat la un asemenea grad de altruism filantropic (lăsând la o parte reprobabilul act canibalistic): să dea mulțimii și câte o porție din garda de onoare. Desigur, aperitivul în cauză a deschis o poftă nebună după fasole, sarmale și metri de cârnău, dar nu cred că era cazul sacrificării gărzii... Oricum, felicitări! Mai ales pentru reporterul căruia nu i-a scăpat acest amănunt de senzație...

● Iuliu Winkler, o prezență inteligentă, echilibrată, agreabilă și de bun simț, la emisiunea-maraton de la Realitatea Tv, moderată de neobositul Robert Turcescu. Păcat că George Pruteanu și Adrian Cioroianu – invitați la aceeași emisiune – nu au reușit să-și dea seama de acest amănunt și tot timpul și-au arătat colții spre PSD-ul

cronica tv

“Români de români” și la TVR1

- cu felicitări -

reprezentat de Victor Ponta părand un excelent posibil figurant pentru un film de Sergiu Nicolaescu – astfel că eforturile lui Robert Turcescu și ale lui Iuliu Winkler de a crea o atmosferă destins-colocvială, nu prea s-au văzut din cauza fumurilor *penelist-peremistice*. Păcat!

● După cum se amușină în ultimele zile, și rezultă din jurnalele tv, se pare că Adrian Năstase și Marko Bela, pun de-o coaliție guvernamentală PSD-UDMR, ceea ce l-a făcut pe Haralampy să reflecteze:

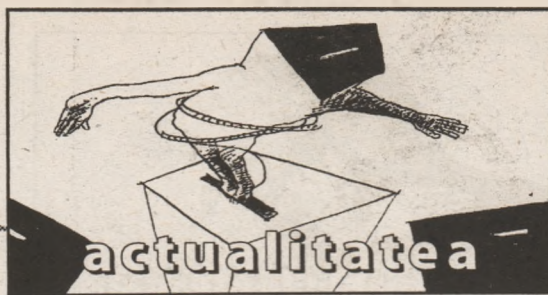
– Fain, mă! Înseamnă că, dacă ne ajută bunul Dumnezeu, UDMR-ul și coaliția, vom elibera Ardealul de sub dominația Țării Românești, vom avea două limbi materne, iar puii de daci vor fi admiși la universitatea maghiară de stat din *Kolojvar* (aprox. Cluj, din l. magh.) numai pe baza unui atestat de dublă cetățenie maghiaro-ungară. Doamne-ajută, bine c-o făcură și pe asta!

● Ca fotbalist la Spartak Moscova, Gabriel Tamaș, nu se prea știe ce face, chiar dacă a mai trecut și pe la națională, dar ca rugbiiist...! Ehe, asta e altă poveste! Așa că, la un bar din Brașov, după cum s-a putut vedea dintr-un reportaj tv, s-a dovedit a fi un foarte bun organizator de grămezi, organizate cu scopul distrugerii localului. Iacă-tă, se mai dovedește o dată că avem fotbaliști de certă valoare halterofilă... Și se mai plângea Anghel Iordănescu!

Dumitru HURUBĂ

¹⁾ Materialul de față a fost scris înainte de ce de-al doilea tur de scrutin prezidențial și de înființarea coaliției...

voci din public

Stimată redacție,

În legătură cu articolul domnului Solomon Marcus din *România literară* nr. 45, 17-23 noiembrie 2004, intitulat „Memoriul universitarilor adresat marelui Antonescu” vă spun următoarele:

Am fost colaboratorul Prof. Danielopolu și am lucrat în institutul său 42 de ani. Am și scris o monografie *Monografia Institutului Daniel Danielopolu*, scrisă în 1993 și publicată în 2004.

În articolul mai sus menționat se afirmă că „Danielopolu și Dan Teodorescu au făcut o intensă propagandă pentru semnarea memoriului”.

Ca o completare la cele spuse în articol menționez că acest memoriu a fost iscălit în aprilie 1944, iar prim semnatar este D. Danielopolu, urmat de 64 personalități, din care fac parte și cei menționați în articol.

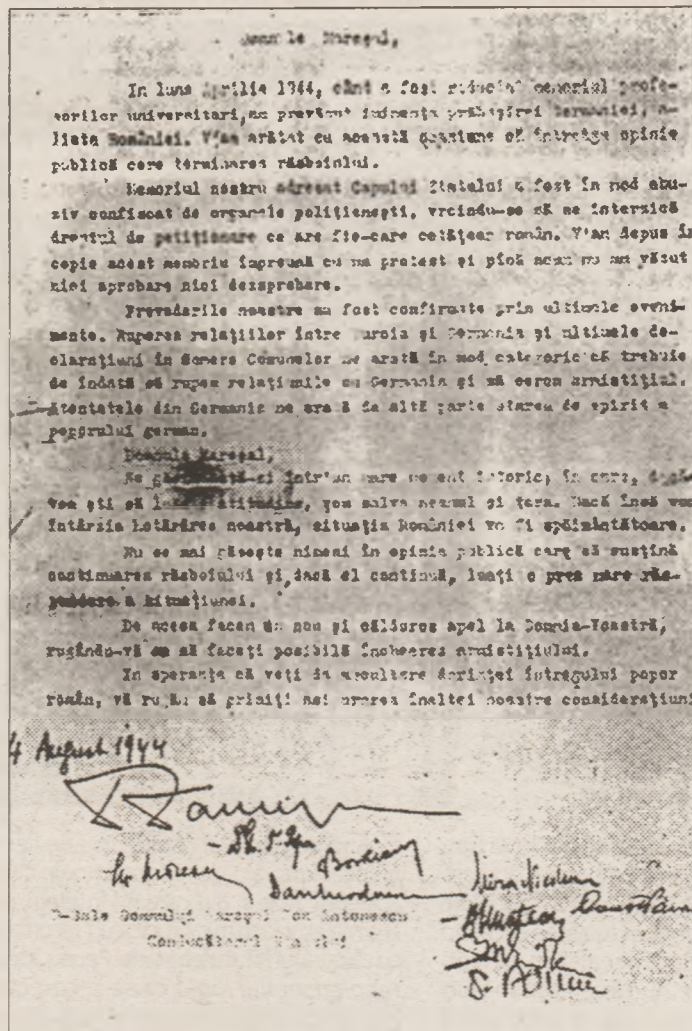
Danielopolu nu s-a oprit aici. A trimis al doilea memoriu, în iunie 1944; prim semnatar a fost tot D. Danielopolu, fiind urmat de Gr. T. Popa, P. P. Stănescu și S. Stoilov. Acest memoriu din iunie 1944 a fost reprodus în ziarul *România liberă* din 24 august 1944.

Danielopolu a mai inițiat al treilea memoriu, în 4 august 1944, în care solicită marelui Antonescu ieșirea din război. (În facsimil se văd iscălitura și data scrise cu mâna sa urmate de iscăliturile a nouă alte personalități.)

La nici unul din cele trei memorii nu a primit răspuns. Cât privește locul unde s-au dat iscăliturile, la primul memoriu – o altă versiune față de cea menționată în articol – arată că ar fi fost date în biblioteca Institutului de Fiziologie, condus de Danielopolu, iar pentru provincie ar fi fost solicitat matematicianul Neculcea (pe care de altfel l-am văzut venind adesea în vizită la Danielopolu).

În memoriile doi și trei sunt descrise peripețiile memoriului unu pentru a ajunge la Mareșal.

Prin inițierea celor trei memorii reiese clar că Danielopolu a fost un universitar care a susținut dinamic lupta împotriva

războiului.

P.S. Trimis alături fotocopiile memoriilor, în care prim semnatar este D. Danielopolu.

Cu mulțumiri,

Puiu STOICULESCU

la microscop de Cristian Teodorescu

Vaccinul pervers al corupției

Mă cert de ani de zile cu cei care nu vor să meargă la vot. Și cu cei care se declară scribiți de politică, și cu cei care cred că jocurile sînt făcute dinainte. Aceste persoane sînt, altminteri, foarte sensibile la rezultate și îmi telefonează în miez de noapte să conversăm despre sondajele ieșirii de la urne.

Nu mai vorbesc de rezultatele finale de la parlamentare.

Unii dintre amicii și prietenii mei apropiați au votat cu Puterea. Cei mai mulți cu Opoziția. Culmea e că cei care îmi telefonează la ore problematice sînt tocmai cei care au stat acasă. Și mi se adresează cu un ton de reproș, de parcă eu aș fi vinovat de rezultate. Mi-am făcut un fel de autovaccin împotriva apelurilor de acest fel. Adică îi întreb pe conlocutorii mei dacă au fost la vot. Celor care au stat acasă le spun că n-am chef să vorbesc discuții despre politică.

Aud pe cîte unii, persoane cu pretenții intelectuale și cu venituri rotunjoare, că nu s-au dus la vot fiindcă au vrut să vadă ce fac ceilalți. Sau pentru că n-au avut timp: program încărcat! Ce însemna asta? Trebuia să merg în weekend, am avut treabă la țară, m-am dus la munte, după o săptămîină de muncă, decît să mă enervez cu votatul. Îmi pare rău, dar, dacă am stat acasă, asta înseamnă că nu ne prea interesează cine iese din căciulă. Ca să nu spun că aici se ascunde un vot în alb.

Un mic întreprinzător care a stat acasă, om cu idei de opoziție, mi-a explicat că dacă se schimbă puterea, el nu va mai ști cui trebuie să-i dea darul, ca să-i meargă afacerea înainte. Era convins că, indiferent cine cîștigă, el va fi silit să cotizeze pentru a-și vedea de afaceri.

Altceineva, mare întreprinzător, n-a avut timp să voteze cu ai lui, deoarece avea discuții în vederea unei înțelegeri cu ceilalți, ca să fie sigur că nu va ieși în pierdere după alegeri.

Pe lângă toate explicațiile astea, mai mult sau mai puțin plauzibile, cred că mai există una, cea mai neplăcută. În acești 15 ani de cînd corupția se tot întinde, ea a acționat ca un fel de vaccin pervers asupra multora dintre noi. Nu ne mai deranjează că se fură cu milioanele de dolari. Nu ne mai tulbură că Justiția se face la ordin. Nu ne irită că o parte a presei e telecomandată. Nu ne indignează nici măcar furturile electorale. Stăm acasă și ne plîngem la o suetă că în România n-o să se schimbe nimic încă douăzeci de ani de aici înainte. Cei mai informați țin teoria că și în Occident nu se duce lumea la vot, iar acolo lucrurile merg bine. De fapt accentul ar trebui pus invers. În Vest alegătorii își permit să stea acasă, fiindcă cine vine la putere oferă garanții de seriozitate, probitate și respect față de lege. Cînd francezii s-au trezit cu Le Pen în turul doi al prezidențialelor, s-au dus val-vrtej să-l voteze pe Chirac.

Noi stăm acasă în ciuda faptului că lucrurile merg îngrijorător. Dar dacă, de fapt, una spunem și alta credem? Fiindcă dacă cineva e cu adevărat îngrijorat, nu se lasă pînă nu scapă de această scamă de pe creier. Or, mă tem că foarte mulți dintre noi nu-și mai pot imagina viața de toate zilele fără ingredientul corupției. Moartea spăgii, a intervenției și a clientelismului a devenit de neimaginat pentru o mulțime de cetățeni care altfel se consideră cinstiți și victime ale marii corupții. Dar ce te faci dacă o dată cu marea corupție se strică și cărările corupției mici, cele cu care o luăm și noi, cei cinstiți, pe cîte o scurtătură a legii? Așa că respingem, indignați, de acasă, marea corupție și fraudele electorale și ne teoretizăm absența de la vot ca pe o formă de grevă civică. ■

Editura AULA

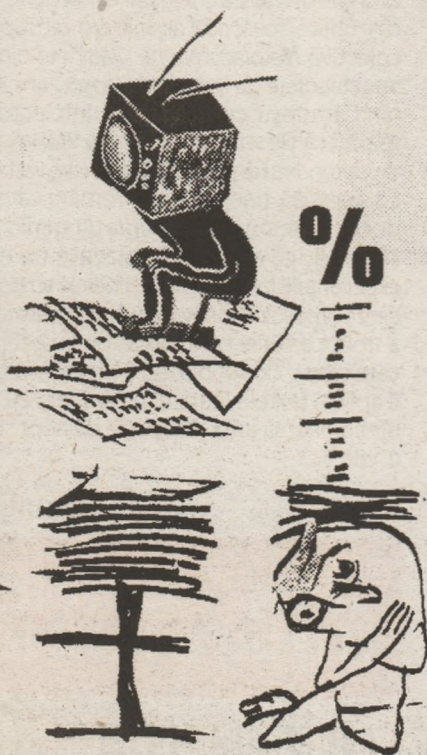
Colecția „CANON”

George Coșbuc de Andrei Bodiu	59.000 lei
Titu Maiorescu de Cornel Moraru	59.000 lei
Liviu Rebreanu de Ion Simuț	59.000 lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	59.000 lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	59.000 lei
Ștefan Agopian de Ruxandra Ivănescu	59.000 lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	59.000 lei
Emil Brumaru de Rodica Ilie	59.000 lei
Nicolae Breban de Liviu Malița	59.000 lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodiu	59.000 lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	59.000 lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	59.000 lei
Alexandru Ivasiuc de Sanda Cordoș	59.000 lei
Mircea Ivănescu de Al. Cistelean	59.000 lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	59.000 lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	59.000 lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	59.000 lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	59.000 lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	59.000 lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	59.000 lei
Marin Preda de Rodica Zane	59.000 lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	59.000 lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	59.000 lei
Mihai Eminescu de Caius Dobrescu	59.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

Cluj

Ae apropiem cu pași cam împiedicați de sfârșitul anului. Așteptând ore în șir, în aeroportul Otopeni, ca avionul de Cluj să-și ia zborul (abia apoi s-a aflat că și Dl. Adrian Năstase zbură în aceeași zi spre același oraș) și cuprins de variate gânduri negre, Cronicarul le-a împărțit celor doi companioni de călătorie, LP. și M.V., următoarea lege a lui Murphy pe care tocmai o descoperise: "Anii pe care îi începi cu dreptul îi închei cu stîngul. Anii pe care îi începi cu stîngul îi închei tot cu stîngul". Generalizarea lui LP: "Toți anii se încheie cu stîngul". Corolarul lui M.V.: "Anii bisecți au o zi cu stîngul în plus". ● Zilele petrecute la Cluj au fost însă reușite. La *Simpozionul național de didactică a limbii și literaturii române* (tema celei de-a cincea ediții a fost *Lectura*, cu toate problemele ei actuale) au participat dascăli de română din toată țara, veniți pe banii lor, din pur interes profesional, de asemenea universitari din Cluj, București, Timișoara și, ca *special guest star*, Dl. Basarab Nicolescu. Cronicarul a constatat că, în ciuda criticilor cu care sînt adesea gratificați, profesorii – măcar cei care au fost în sală – sînt la zi cu ce se petrece în lumea cărții și caută tot felul de căi pentru a-i dîști ga pe elevi de partea lecturii. În plus, profesorii erau la zi cu revistele culturale și nu le-a scăpat superbul eseu despre cărți al lui Mario Vargas Llosa din revista noastră. ● Călătoria începută cu stîngul s-a încheiat la fel, întrucl și la întoarcere s-a stat ore în șir în aeroport. Prilej pentru răsfoirea cunoscutei reviste clujene *ECHINOX*. Ultimul număr, triplu (la care ne-au plăcut mult cei 49 de omuleți cu joben de pe copertă ai Laurei Codreanu) conține și o substanțială revistă a revistelor, făcută de mulți cronicari, și care ne-a plăcut mai puțin, tocmai din cauza măsurării cu dîtare diferite. După ce spune despre revista *Luceafărul* că a primit "botezul canonizator al lui R. Theodorescu, care o consideră «una dintre cele mai echilibrate reviste culturale și literare ale momentului»", Cosmin

Profesorii: Mircea Muthu, Paul Cornea și Basarab Nicolescu

ochiul magic

Borza găsește cu cale să-l ajute pe Dl. Ministru al Culturii cu argumente proprii și se lansează în laude de genul: "Revista [...] știe să fie atrăgătoare, prezentă, actuală, ea excelențând prin politica sa managerială". În schimb *Dilema veche*, care, nu-i așa, n-a primit nici un botez canonizator, îi prilejuiește altui cronicar, Radu Toderici, un lung articol din care se înțelege bine că autorul strîmbă din nas, dar nu se înțelege și de ce. Uneori ai impresia că autorul critică, dar el laudă, alteori ai impresia că laudă, dar el critică: "Ceea ce *Dilema veche* a reușit să facă în timpul în care s-a despărțit de protectorii bugetari și nu a reușit urmașa ei [de unde pînă unde "urmașa"? n.m., Cronicar] *Cultura*, care a devenit o revistă valoroasă, dar de tipul *National Geographic* [și de unde pînă unde *National Geographic*?] al culturii scrise, este conectarea la teme incitante, cu priza la prima atingere. De aici, marele titlu, cu caractere de jurnal de scandal, de aici citatul care are obiceiul de a fi bine ales (o fi existînd și un expert în citate, cine știe), cu caracter percutant etc. Fluctuațiile pe care le au alte reviste, cu schimbarea ponderii, de la număr la număr, în raportul dintre cultural și literar, spre exemplu *Observatorul cultural*, nu există în *Dilema veche*, rețeta e neschimbată, cititorul liniștit. Plus că rubrica zilnică [zilnică?!, n.m., Cronicar] în ziar [care ziar?] îți oferă, ca redactor, excelenta perspectivă a unui volum solid de eseuri după doi ani de muncă relaxat neacademică. Nu știm cîți ani de muncă nerelaxat academică îi vor fi fost necesari lui R.T. pentru această

mostră de paragraf confuz, în care fiecare judecată de valoare se contrazice în cadrul aceleiași fraze și din care nu înțelegi, pînă la urmă, absolut nimic. Cronicarul îi recomandă cu căldură lui R.T. cartea Martei Petreu *Jocurile manierismului logic*, ca să-și corecteze jocurile manierismului illogic. N-ar fi corect să nu spunem că *România literară* iese bine din această Revistă a revistelor echinoxistă (mulțumim autorului).

lași

In luna noiembrie, ziua de 15, a apărut o nouă revistă de cultură sau, mai bine zis, o nouă serie a vechii reviste *ÎNSEMNĂRI* *IEȘENE*. Ne bucurăm că din colectivul editorial face parte și cerșetorul nostru de cafea, Emil Brumaru. Director este Corneliu Ștefanache. Revista are format comod, copertă lucioasă, preț acceptabil pentru un lunar (30.000 de lei). Cronicarul, un fan Michel Tournier, a început-o de la interviul cu scriitorul francez luat de Simona Modreanu. Tournier lucrează în prezent la un roman cu un vampir (nu, în nici un caz Dracula). Despre premiile literare are o părere proastă (și Cronicarul la fel!) și consideră că motivele extraliterare pentru care se dă Nobelul strică prestigiul premiului. Despre corectitudinea politică crede, la fel ca interviuatoarea, că e o ineptie dăunătoare (că ar fi cea mai dăunătoare a secolului XX, cum a zis Dna Modreanu e totuși din cale-afară de exagerat). Despre ideologiile oficiale care ne sufocă tot timpul, inclusiv azi, Tournier știe multe

și le-a trăit pe pielea lui. În fine, despre creație și crizele ei, spune: "Nu trebuie confundată creația literară, artistică, muzicală cu recoltele de grîu, de ovăz și de orz pe care le strîngi în fiecare an, pentru asta, poți să te lipsești de crize și să ai recolte frumoase. Dar creația este obligatoriu o stare de criză perpetuă, în care repui lucrurile în discuție, pleci de la zero, distrugi ceea ce s-a făcut înainte, faci ceva nou și atunci crezi implicit o criză. Nu se poate crea în pace și seninătate, nu-i adevărat. Din clipa în care crezi, deranjezi și provoci criza". Ceea ce e mai special în acest interviu este că Dna Modreanu nu a încercat să fie întru totul și întru toate de acord cu interlocutorul ei. De aici o senzație de dialog autentic. ● Mai semnalăm rubrica *Nodul gordian*, cu dezbateri pe teme la zi (Adrian Dinu Rachieru simte nevoia să-și spună și el părerea despre elite, cam tîrziu și cam neconvîngător), *Delicatesele istorico-literare* (cu un bun articol despre "împrumuturile" lui Negruzzi de la alți autori, semnat Alexandru Dobrescu; o singură obiecție: nu se precizează ce însemnau asemenea adaptări în contextul epocii lui Negruzzi, se dă verdictul că necruțător din perspectiva de azi, cu totul schimbată), rubrica de "de toate" semnată cu pseudonimul *Pastorius Secundus* și, nu în ultimul rînd, rubrica de scrisori primite... *Diligența poștală* a lui Emil Brumaru, căruia, de azi înainte îi puteți trimite poezii.

București

In ultima parte a anului, cam de la Tîrgul Gaudeamus încolo, Bucureștiul schimbă viteza evenimentelor culturale. Reținem din tot ceea ce s-a întîmplat în ultimele zile lansarea studentescă de la Librăria Cărturești: revista *BE-TONURI*, aflată la numărul al doilea. Scrisă alert, cu rubrici destinate, non-conformiste atît cît să fie autentice și nu forțate, cu *tonuri* într-adevăr diferite, revista Facultății de Litere poate da lecții unor reviste mortale de plicticoase (cum ar fi *Contemporanul*. *Ideea Europeană*). Pentru cei care nu mai știu care e pulsul studentesc, Cronicarul citează chestiunile mai generale din rubrica "folclorică" anonimă și, presupun, colectivă *Ne plac / Nu ne plac*: "Ne plac – Spectacolele de lectură de la Act, lansările din Cărturești, cu cei cu tot, intelectualii relaxați, cărțile scrise pe bune, fără textualisme de carton. Nu ne plac – Colegele care vorbesc cu *faaataăă*, tinerii scriitori români care se documentează intens asupra drogurilor, ca să producă apoi texte blazate cu ei și experiențele lor psihedelice, tinerele scriitoare care vorbesc despre vaginul lor la persoana a treia, certurile culturalilor, bibliotecarele care citesc *Codul bunelor maniere* fără să îl aplice, textele literare în care vrei cu tot dinadinsul să arăți cît ești de deștept și cît ai citit".

Cronicar

"România literară" - Abonamente la redacție pentru anul 2005

Talon de abonare

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 260.000 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 520.000 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 1.040.000 lei

Nume ..... Prenume .....
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....

Trimiteți prin mandat poștal contravaloarea abonamentului solicitat, pe adresa dir. adm. Corneliu Ionescu, Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22, și, prin poștă, pe aceeași adresă, talonul de abonare completat. Prețul include și cheltuielile poștale de transmitere a revistei. Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită prin poștă un plic cu un cec în valoare de 130 \$ sau 100 euro pentru un an. Costul unui exemplar va fi, de la 1 ianuarie 2005, 20.000 lei, iar la redacție 15.000 lei.

32 pag. - 15.000 lei
La redacție: 10.000 lei

